

6/-
P. LESEYANE

*Moremogolo
wa
Motho*

J. L. VAN SCHAIK, LIMITED, PRETORIA

MOREMOGOLO WA MOTHO

MOREMOGOLO WA MOTHO

auth.
E kwadilwe ke

P. LESEYANE

(Thlogo ya sekolo sa Mabieskraal)

Kgatiso ya Bobedi



J. L. VAN SCHAİK, LIMITED, PRETORIA
1957

Moremogolo wa Motho
is written in the Setswana language
The English translation of the title is
THE IDEAL PERSON

— Printed in Pretoria and published by —
J. L. van Schaik, Ltd., Libri Building, Pretoria.



Bantu Studies Dept.
926) 4927/57

Ketetsopele

Mo ketetsopeleng e ke ikaelela go gakolola mmadi gore leina le re le reileng lokwalo lo ke leina la nngwe ya ditaola tsa ngaka ya Motswana. Taola e, jaaka leina la yona le itlhalosa, ke yona kgosi ya ditaola. E fapaana le ditaola tse dingwe gonne, e re tsona di betlwa ka marapo a diphologolo tse dintsi tse di fapaanang, yona e betlwa ka tlhako ya kgomo. Tlhako e e tsenelelwa ke motho, a e betle, a be a e sete gore e nne ka mokgwa o ene a batlang gore e nne ka ona. E filwe kemo ya yona e e kwa godimo ga ditaola tse dingwe ka ntlha ya ge e betlilwe ka tlhako ya kgomo, gonne mo botshelong jwa Motswana ga go sepe sa diruiwa tse a phelang ka tsona se a se tlotlileng jaaka kgomo. Ge o batla go itse se kgomo e kaegang sona mo botshelong jotlhe jwa merafe ya Batswana ke go gakolola gore o batle leboko la yona mme o le ithute.

Fa Motswana a re: "Moremogolo go betlwa wa taola, wa motho o a ipetla," o a bo a bolela boammarure jo bo se nang go ka okediwa. Moremogolo wa taola o mmetla fela ka mokgwa o o batlang gore a nne ka ona mme wa motho ga a betlwe, go ipetla ene ka nosi. Polelo e e re ruta gore mongwe le mongwe o tshwanetse go tlhokomela, pele ga dilo tsotlhe, se a leng sona. Ga go motho yo o tshwanetseng go iphora ka go gopola gore fela jaaka a tsetswe mo kgorong e kgolo o tla beiwa mo mannong a a tshwanetseng batho ba letsalo la gagwe; ke lona fela leina la kgoro e a tsetsweng mo go yona. Leina la kgoro e o tsetsweng mo go yona kapo la motho yo o go tsetseng ke sengwe fa wena o itlotla; ke gore ge o tlotla leina la batho ba ba go tsetseng le kemo ya bona ka go iphapha mo mekgweng yotlhe e mebe mme o tsamaya ka tsela ya tshiamo le ka mokgwa otlhe o lefatshe le o amogelang gore ke mokgwa wa botho. Ke go re o tshwanetse go itlotla le gona wa tlotla batho ba bangwe jaaka o eletsa gore ba go tlotle. Go dira jaana ke gona go ipetla ga motho.

Kana fa go ka bo go kgonega gore motho a betlwe jaaka go kgonwa go betla Moremogolo wa taola go ka bo go se

motho yo o sa siamang mo lefatsheng gonne motsadi mongwe le mongwe a ka bo a betla ngwana wa gagwe ka fa a eletsang gore ngwana yo a nne ka gona. Ga go motsadi yo o ka ratang go tsala ngwana yo mekgwa ya gagwe e fapaanang le mekgwa ya botho. Keletso ya motsadi mo ngwaneng wa gagwe ke gore a nne molemo, bothale, thata mo tirong le gona a tlotle batho ba bagolo le ba bannye. Fela ga a kgone go dira gore ngwana wa gagwe a nne jaana gonne ga a a fiwa go mo dira se ene a batlang gore a nne sona. Maatla otlhe a gore o tswe motlotlegi, o eletsege, a tlogetswe gotlhe mo go wena gonne ga o taola o motho mme o tshwanetse go ipetla. Lefatshe ga le na sepe le gore o tsetswe ke mang. Se le se batlang mo go wena ke gore mekgwa ya gago ke e e ntseng jang.

Jaanong fa o ka bala, wa bona mokgwa o motho yo lokwalo lo lo buang ka ga gagwe a tsetsweng ka ona le gona wa ithuta tsela e a neng a ipetla ka yona gore a tlogele kemo e a neng a tsetswe mo go yona e e kwa tlase, mme la bofelo a tswa moetapele wa batho ba bantsi ba a neng a le kwa tlasetlase ga bona ka letsalo. Mo bobotlaneng jwa gagwe o ne a sa itse fa go ne go le mokgwa mongwe wa setho o o neng o fapaana le mokgwa wa losika lwa ga mmaagwe. Kana le fa ba ne ba ruilwe mme ba ilelwa mekgwa ya bona ya bofologolo go ne go ntse go bonala gore fa ba neng ba tlogelwa ba le nosi teng ba ne ba boela mo mekgweng ya bona ka botlalo. Ba ne ba bolaya diruiwa tse ba neng ba di neilwe go di disa jaaka ekele ba ne ba bolaya dipologolo tsa naga go di ja. Motsu o ne a gola ka ona mokgwa o mme a o dirisa fa a neng a bona sebaka sa go o dirisa teng. O rile fa a tlogelwa le maruo a dikhutshwane go di disa a di senya fela ka mokgwa o Mosarwa mongwe le mongwe a neng a ka dira ka one fa di ne di tlogetswe mo tising ya gagwe.

Go kgatlhisa go bona tsela e a neng a fetogela mekgwa yotlhe e e bosula ka yone. Kitso e e neng ya mo tlela kwa morago ya go itse gore o ne a tsetswe ke mang ke yona e neng ya tlisa phetogo e kgolo mo botshelong jwa gagwe. Ke yona e neng ya dira gore a tlogele leina le a neng a tsetswe ka lona fa a neng a tlogela moitlebo wa gagwe teng. Moitlebo wa gagwe o ne wa welwa ke Goitsemanang fa tau e neng ya mo meletsa teng. Tau e e neng e mo meditse e ne ya ya go mo tlhatsetsa kwa Bolawane mme ya mo tlhatsetsa ka leina le

leša la Setlotlegeng. Leina le le ne la kgaratsha batho mot-
lheng Goitsemanang a neng a amogela lokwalo lo lo neng lo
tswa kwa go ene kwa Bolawane lo bolela gore go ne go le
motho kwa teng yo o neng a tsetswe ke bona mme a batla
gore ba tle go mo tsaya a tle gae.

Mokwadi.

13th June, 1953.

Kgaolo Ya 1.

Go kile ga bo go le monna mongwe wa Motswana yo o neng a bidiwa Gabotlraelwe. Monna yo e ne e le morui yo mogolo wa dikgomo le dikhutshwane. O ne a kile a bo a tshotse batho ba le bantsi ba e neng e le badisa ba maruo a gagwe. Palo e kgolo ya batho ba a neng a ba tshotse go mo disetsa e ne e le ya Masarwa . Masarwa a a ne a na le kitso e ntle ya go disa dikhutshwane mme mong wa bona o ne a re go lemoga fa go ne go se sepe se ba neng ba itse go se solofela jaaka dinku le dipodi, a tlogela tiso yotlhe ya dikhutshwane mo diatleng tsa bona.

E ne ya re fa morago ga dinyaga tse dintsi ga tsena kgotlhang e kgolo fa gare ga Gabotlraelwe le badisa ba maruo a gagwe ba bathata. Kgotlhang e e ne ya tliisiwa ke tshenyo e Masarwa e neng a senyetsa mong wa ona ka yona. Ba ne ba re go lemoga fa mong wa bona a ne a beile tshepo yotlhe ya gagwe mo go bona ka ga matsomane a gagwe ba simolola mokgwa o o bosula wa go tlhaba dinku le dipodi go di ja mo lebakeng la go tsoma dipologolo tsa naga. Kgopolo ya bone e ne e ba raya e re mong wa bona o ne a ka se ka a lemoga tshenyo ya bona gonne o ne a se ka a itshwenya ka go bala dinku fa a ne a tlile go di gopola.

E re ka tiro nngwe le nngwe e e bosula e se ke e fela e ise e latlhele mong wa yona mo botlhokong Masarwa a batho a ne a re fa morago a tsena mo matshwenyegong a a botlhoko. Sebataladi se ne sa ya go loma Gabotlraelwe tsebe gore mokgwa o badisa ba maruo a gagwe ba neng ba mo senyetsa diruiwa ka ona o ne o hufa le motho yo e neng e se mong wa tsona. O ne a ntsha batho go ya kwa merakeng ka bokukuntshwana go bona se a neng a utlwile fa se dirwa ke badisa ka maruo a gagwe. Batho ba ba ne ba fitlhela se Gabotlraelwe a neng a se utlwile e le boammarure. Ba ne ba tshwara basenyi ba, ba ba golega, ba ba rwesa dinku tse ba neng ba di bolaile, ba ba gapela kwa go mong wa bona.

Gabotlraelwe o ne a hutsafala le gona a gakala thata go bona ditop tsa dinku tse di neng di rwelwe ke basenyi ba a

neng a ntse a ba ikantse ka pelo ya gagwe yotlhe gonne se a neng a se bona ka letsatsi leo e ne e le tshupo ya tshenyo e kgolo e basenyi ba ba neng ba sa bolo go e dira. O ne a galefa fa a neng a ikutlwa go tsaya tlhobolo a ba bolaya ba botlhe fela a itshwara go dira molato o o neng o feta o o neng o dirilwe ke digolegwa tse di neng di tlisitswe fa pele ga gagwe. O ne a laela gore basenyi bao ba isiwe kwa pele ga kgosi gore le yona e ye go bona se e neng e le tshupo ya se Masarwa a neng a sa bolo go se dira ka maruo a gagwe le gore e tle e mo thuse ka kgopolo gore se se neng se tshwanetse go dirwa ka Masarwa ao e ne e le eng. Kgosi le yona e ne ya kukega mowa go bona tshupo ya se Masarwa a neng a sa bolo go se dira ka leruo la morafe.

Go ne ga sala go se nene gore kgosi e laele gore Masarwa a tsewe a isiwe ka kwa ntle ga motse go ya go latlhelwa mo dikgageng tse dikgolo, tse di boitshegang, tse go neng go bolawa baloi le dinokwane ka go kgaramelediwa mo go tsona ba ntse ba phela. Go ne go sisimosa go bona setlhogo se batho ba ba batho ba neng ba bolaiwa ka sona. Ba ne ba bofelelwa mabogo ka kwa morago mme ba emisiwe mo losing lwa logaga ba kgaramelediwe mo go lona. Ba ne ba bofiwa mabogo gore e se re ka lebaka lengwe fa yo mongwe wa bona a kgaramediwa ke motho yo o neng a kgethilwe go ba kgaramelelsa mo go lona a ipofa ka ene ba wela mo go lona mmogo. Masarwa a a ne a nna sego gonne tshenyo ya ona e ne ya diragala fa babusi ba merafe ba setse ba bone gore e ne e le setlhogo se segolo go bolaya batho ka mokgwa o o boitshegang o.

Ba ne ba sekisiwa ke kgosi le morafe mme ba atlholwa ka go kgwatha, ba itewa dimpa di le masome a mabedi le gore fa ba sena go itewa jaana ba tsewe ba ye go latlhelwa kwa ba neng ba tla se ka ba nna gaufi le meraka ya ga Gabotlwaelwe. E ne e le magodu a le lesome le metso e metlhano ba ba neng ba tshwaretswe go senya dinku tsa ga Gabotlwaelwe. Ba ne ba kgwatha ba botlhe mme ba ntshe-diwa mosimane wa lekau yo o tiileng gore a ba iteye. O ne a ba khuma ka lodi lwa moretlwa gore fa ba tsoga fa ba neng ba kgwathetse teng go sale go ela kgodu e khibidu, ditlhana tsa bona di fetogile di re hube! Bangwe ba bona ba ne ba tsikitlediwa ke madi a a neng a tswa mo go bona. Dinku tse ba neng ba di rwele di ne tsa tsewa, tsa apewa go jewa ke banna fa kgotleng.

Go ne ga ntshiwa mophato go ba isa kwa merakeng e ba neng ba e disa go ya go tsaya sengwe sa bona se ba ka bo ba ne ba se tlogetse fa ba tshwarwa. Fa ba sena go phutha dikgaswana tsa bona ba ne ba tsaya basadi le bana ba bona mme mophato o o ne wa ba ntsha, wa ba isa ntlheng ya bophirimatsatsi. Mophato o o ne o laetswe gore o ba tseye o ye go ba latlhela kwa Sekakeng sa Kgalagadi. E ne ya re fa morago ga malatsi a a masome a mabedi fa mophato o ntse o eteleditse Masarwa a pele go a isa kwa Sekakeng sa Kgalagadi banna ba mophato ba lemoga gore fa ba ne ba ka itshokela go diragatsa taelo ya kgosi le morafe ba ne ba le mo kotsing ya go latlhegelwa ke matshelo a bona. Kwa ntle ga fa dijonyana tse ba neng ba di tshotse di ne di setse di fedile metsi ba ne ba setse ba a bona ka legwetlha.

Ba ne ba re ka letsatsi la motso wa masome a mabedi ba raya Masarwa go sa le ka moso ba re a tsamaele kwa pele mme bona ba tla a sala morago. Go dumetshega gore Masarwa a ne a tsamaela kwa pele a sa gadime kwa morago gonne e ne e se la ntlha banna ba ba laela gore a tsamaele kwa pele mme ba tloge ba a sale morago mme ba a tshwarele kwa kgakala. E ne ya re fela fa Masarwa a sena go tloga banna ba mophato le bona ba ema ba boela kwa morago. Ba ne ba batla ba se ka ba tsena ba le mmogo kwa gae ka ntlha ya tlala le lenyora le ba neng ba tsamaya ka lona. Ba ne ba kgona go tsena kwa gae ba le mmogo ka ba ne ba lemoga ka pele gore ba ne ba ka boloka matshelo a bona fela ka go tsamaya bosigo. Ba ne ba dira jaana go fitlhela ba be ba tsena kwa gae. Gabotlraelwe o ne a tlogelwa ke badisa ba maruo a gagwe ka mokgwa o.

Le fa go ntse jalo go ne go santse go le meraka mengwe ya gagwe e e neng e santse e le ka fa tlase ga tiso ya Masarwa. Meraka e e ne e le ya dinku le dikgomo di se kae. Meraka e megolo ya dikgomo e ne e le ka fa tlase ga tiso ya Batswana. Mo merakeng e e neng e disiwa ke Masarwa go ne go le teng moraka mongwe wa dinku tse dintsi o Gabotlraelwe a neng a o rata thata. Le fa a ne a se na sebaka sa go tlhola letsatsi mo morakeng mongwe fa a ile go gopola maruo a gagwe o ne a ka se ka a fosa go tlhola letsatsi kapo a mabedi fa morakeng o. Moraka o o ne o disiwa ke mosimane mongwe wa Mosarwa yo o neng a bidiwa Motsu. Mosimane yo o ne a ikantswe ke mong wa gagwe thata.

E ne ya re ka letsatsi lengwe Gabotlraelwe a bolola go ya go lekola maruo a gagwe. O ne a tsena pele ka moraka wa Dithole. E ne e le moraka wa dikgomo tse dintsi tsa mmala o morokwana, tsa segamo se segolo. Moraka wa tsona o ne o le ka kwa Mautse, boseja ba Odi ntlheng ya bophirimatsatsi. Felo fa go ne go sa tlhole go lebega jaaka moraka mme e ne ekete ke motse gonne dikgomo tse di ne tsa ntsifala mo e rileng fa morago tsa kgaoganngwa ka maraka a mantsi gore badisa ba tsona ba tle ba kgone go di itse le go di solofela sentle.

Moraka mongwe le mongwe wa tsona o ne o na le dikgomo tse palo ya tsona e neng e se ka fa tlase ga makgolo a matlhano. Meraka ya tsona e e neng e le fa e ne e le meraka e merataro mme mongwe le mongwe wa yona meraka e o ne o disiwa ke banna ba le barataro. Banna ba ba ne ba dirile metse ya bona kwa teng kwa merakeng e gonne ba ne ba nna le basadi le bana ba bona kwa teng. Kajeno lefatshe le le tserwe ke Makgoa a le kgaogana, a aga meraka ya dikgomo le bonno jwa bona mo go lona. Lefatshe le ke le lengwe la mafatshe a Makgoa a neng a ntsha batho ba batsho mo go ona ka go bona e le mafatshe a a monate a leruo la kgomo.

Dikgomo tse re buang ka ga tsona ka bontsi jo bo kana kana tse gompiano ga di tlhole di le teng gonne di rile go ntshiwa ke Makgoa mo mafulong a tsona a a monate a khwiti ya Noka ya Odi, tsa isiwa kwa dikakeng tsa majang a mosagwe. Di fetile tsa swa tsa fela ga be ga sala gore tshoo! Mong wa tsona o ne a thusiwa ke meraka e e neng e le ka kwa Mfape. Le ka kwa teng maruo a gagwe e ne e le mebu le matlakala. Ke ka kwa teng kwa bontsi jwa badisa ba gagwe e neng e le Masarwa. Mo merakeng e e lesome le metso e metlhano e e neng e le fa meraka e e ferang bongwe e ne e disiwa ke Masarwa. Ba ne ba ratelwa go itse go tlamela dikgomo le diruiwa tse dingwe mo dijing tse di tshwanang le tau, nkwe, phiri, lekanyana, lengau le phokoje. Ba itse dipheko tse di dirang gore disenyi tse di boife diruiwa tsa gae jaaka di boifa motho.

Gabotlraelwe o ne a tlhola malatsi a a supang ka kwa Mautse ka a ne a dira gore a tlhole letsatsi le le lengwe fa morakeng o mongwe le o mongwe wa meraka e e neng e le ka kwa teng. Mo letsatsing la bosupa o ne a tlhola a phuthile badisa ba maruo a gagwe, a ba laela ka fa ba neng

ba tshwanetse go tlhokomela maruo a gagwe ka teng. E ne ya re fa morago ga malatsi a a supang a bolola ka kwa Mautse a ya ka kwa Letswaing. Fa e ne e le meraka ya dithole tsa dinku le tsa dipodi. Badisa ba meraka e e ne e le Masarwa. O ne a gorogela fa morakeng o o neng o disywa ke Motsu ka e ne e le ona moraka o mogolo. O ne a re fa a sena go tsena fa morakeng a bona mosimanyana yo o neng a disitse dikonyana a na le tsona fa kgakajana le moraka mme a tsamaela kwa go ene go ya go bona dikonyana tse a neng a di disitse. E rile fa morago ga sebakanyana a ntse a na le ene a mmotsa gore ba ne ba ja eng mo morakeng mme mosimanyana a araba ka go re ba ne ba ja dinama tsa dinku.

Gabotlwaelwe a botsa a re: "Dinku tsa lona di bolaiwa ke eng fa matlalo a tsona a le mantsi jaana mo setlhareng?" Mosimanyana a araba a re: "Mogolole Motsu o tlhaba nku ka sebaka le sebaka." A botsa gape a re: "A le rona o tla re tlhabela nku?" Mosimanyana a araba a re: "O tla lo tlhabela gonne o tlhabela mongwe le mongwe yo o tsenang ka moraka wa rona."

O ne a botsa mosimanyana se ba neng ba se dira ka matlalo mme mosimanyana a araba ka gore matlalo a mangwe a ne a sugiwa go diriswa dikobo mme a mangwe a ne a latlhelwa mo mosimeng. Le gona mosimanyana o ne a le bobebe go ya go supa mosima o matlalo a neng a le mo go ona mme ene mong wa gagwe a se ka a itlhaganela go ya go bona fa mosima o neng o le teng. O ne a thibelwa go ya go bona mosima o ke tumelo ya gore mosimanyana o ne a bolela boammarure le go se rate go bona tshenyo e e kana kana ka matlho a gagwe.

O ne a boela kwa morakeng mme a fitlhela Motsu a ise a boe kwa madisong. Batlhanka ba gagwe ba ne ba mo direla dijo a ja. E rile a sena go ja a tsamaya le masaka go bona dikonyana tse di neng di santse di tlhola mo sakeng. O ne a fitlhela dikonyana le dipotsane tse dintle gonne di ne di tsetswe ka motlha o o siameng. Di ne tsa mo thabisa thata a be a batla go lebala setlhabi se se neng se le mo pelong ya gagwe ka ntlha ya go utlwa ka fa modisa wa dinku tsa gagwe wa boikanyo a neng a mo senyetsa diruiwa ka teng. Go ne ga supega gore o ne a lebetse khutsafalo ya gagwe gonne e rile fa a boela kwa setlaaganeng se a neng a gorogetse mo go sona a bua le mongwe wa batlhanka ba

gagwe yo o neng a na nae a re: "Ke kgatlhilwe ke dikonyana ka be ka lebala khutsafalo e e neng ya tsena mo pelong ya me fa ke utlwa ka ga tshenyo e kgolo e modisa wa diruiwa tsa me, yo ke ntseng ke mo ikantse, a ntshenyetsang ka yona. Go thusitse thata gore ke bone dikonyana tse ke ise ke bone Motsu gonne fa nka bo ke ne ka mmona ka nako e ke neng ka utlwa ka ga tshenyo ya gagwe ka yona nka bo ke ne ka dira molato o mogolo. Nka bo ke ne ka mo hula ka tlhobolo. Ga go na kotlo epe e Mosarwa a ka otlwang ka yona fa e se fela ka go bolawa."

E rile go ise go fete sebaka se seleele fa a sena go bona dikonyana, dinku tsa goroga. Modisa wa tsona o tlhagile a di eteletse. O ne a tlhamalalela kwa sakaneng la dikonyana go ya go di bulela go di neela. O ne a dira tiro ya go neela a be a e fetsa a ise a ye go dumedisa mong wa gagwe. O rile fa a sena go neela a ya kwa go ene a feta a khubama fa pele ga gagwe, a opa diatla a re: "Dumela motho wa batho." Mong we gagwe o ne a didimala ka sebakanyana a ise a arabele tumedisano e mme ga go a ka ga gakgamala ope wa ba ba neng ba na nae gonne ba ne ba setse ba utlwile ka ga mokgwa o Motsu a neng a senyetsa monna wa batho ka ona. Go ne ga gakgamatsa ene Motsu ka e ne e le selo sa ntlha a bona maitseo a a ntseng jaana mo go mong wae. O ne a re fa a bona mong wa gagwe a sa mo arabe a bua gape a re: "Botshelo bo kae mong wa me?" Ke gona mong wa gagwe a mo araba a re: "Ke a thsela, wena o kae?" Motsu a re: "Ke teng motho wa batlo mme le dilwana tsa gago tse ke di go disetsang di ntse di tshela le fa dingwe tsa tsona di ntse di senyega ka go swa."

Gabotlwaelwe o ne a araba mafoko a ka go re: "A e ka re o itse gore di senyega ka go swa, le wena wa bo o di tseneletse, o di bolaya, o di ja jaaka ekele o bolaya diphologolo tsa naga tse di se nang tiro?" Motsu o ne a tsiboga fa a utlwa mafoko a mme a re: "Ao motho wa batho kana o buelang mafoko a a batlhoko. A e ka re o nneetse dilwana tsa gago wa re ke di dise gore di se ka tsa jewa ke dinokwane le dibatana tsa naga ya bo e le nna sebatana le senokwane se se go senyetsang maruo? Kana lefatshe le tletse balotlhanyi ba batho ba ba disitseng fa wena o ntshotse sentle le gona o itumelela tiso e ke disang leruo la gago ka yona mme ba tla leka gore ba tlise kgotlhang fa gare ga gago le nna motlhanka wa gago, ba dira gore o

nkobe ka lebaka la gore ke a go senyetsa, gore e tle e re fa o sena go nkoba dilo tsa gago di tle di sale di se na modisa mme di phatlalale, di jewa ke dibatana tsa naga. "Mong wa gagwe o ne a tlelwa gape ke mowa o o botlhoko fa a utlwa mafoko a mantle a ga Motsu mme go se na nnete epe mo go ona. O ne a mo araba ka go re: "Motsu, tloga fa pele ga me o ise o nkgogele mo thaelong."

Motsu o ne a lemoga gore mafoko a a ne a tswa mo pelong e e botlhoko ka a ne a lemoga mokgwa o sefatlhego sa mong wa gagwe se neng se befile ka ona fa a bua mafoko a. O ne a tloga a ingotlile motlhala a ntse a opa diatla a re: "Mong wa me, motho wa batho, a motho yo montle yo o pelo namagadi. Kana ke mang motho yo o bosula yo o boleletseng mong wa me dibe tsa me. Kana ga go na mosiami mo lefatsheng mme rotlhe re siame fa dibe tsa rona di sa itsiwe. Ke mang yo o se nang sebe? Ke mang yo e leng mosiame? Kapo sebe sa motho se segolo ke go utswa selo se a se neilweng go se disa? Nnyaya, re dira dibe ka ditsela di le dintsi mme tse dingwe dibe tse ga di itsiwe ke batho. Di itsiwe ke yo o re okameng rotlhe."

Mafoko a a ne a tsena mo botennye ba pelo ya mong wa gagwe mme a mo tshikhinya. O ne a ema a tsamala kwa sekgweng. O ne a boa kwa teng fa letsatsi le sena go phirima. O ne a re fa a le kwa sekgweng a nagana mafoko a ga Motsu mme a bona boammarure jwa ona. O ne a gakologelwa dilo tse dintsi tse a neng a di dira ka metlha e mentsi mo bophelong ba gagwe tse di bosula mme fa a neng a le nosi teng o ne a rapela gore di se ka tsa itsiwa ke ope le gona a di lebelelwe. Tse dingwe tsa dilo tse dintsi tse di bosula tse a neng a di dirile Motsu o ne a di itse mme a laetswe gore a se ka a di itsisa ope. O ne a gakologelwa dinku tse dintsi tse a neng a di ruile, tse di neng tsa tsena mo dinkung tsa gagwe ka go timela mme a laile ene modisa wa dinku tsa gagwe gore a se ka di bolelela ope yo o neng a latlhegetswe ke dinku. Dingwe tsa tsona ene le Motsu ba ne ba itse beng ba tsona sentle.

O ne a gakologelwa gore e ne ya re ka sebaka sengwe fa Mmuso wa Tshireletso o ntse o laetse gore go se ka ga tlhola go nna motho yo o bolayang Mosarwa fa a mo senyeditse mme a mo tshware a tle go sekisiwa, a ya kwa morakeng. O rile fa a tsena kwa teng a fitlhela dinku dingwe tsa gagwe di timetse mme e rile a ile go di batla le ene modisa wa

tsona ba fitlhela Masarwa a di bolaile a di ja. O ne a hula Masarwa a mme a bolaya a mararo a ona. Motsu o ne a itse selo se le gona a itse gore mong wa gagwe o ne a itse sentle gore go bolaya batho ba e ne e le namane e tona ya molato le gona a itse gore fa go ne go ka utlwala o ne a ka isiwa tshekisong e e neng e ka nna ya mo atlholela loso. Fela o ne a itse gore mmotla o ne ka se ka wa rotha madi fa tiragalo e e ne e itsiwa ke ene le modisa wa dinku tsa gagwe. Motsu o ne a ka se ka a thelelwa ke loleme fa mong wa gagwe a ne a mo laile gore selo se se itsiwe ke bona ba babedi fela.

Dilo tse di ne tsa tla mo monaganong wa ga Gabotlwaelwe fa a ntse a itikolosa kwa sekgweng go itebatsa bohutsana jo bo neng bo le mo pelong ya gagwe. O ne a di nagana mme a bona rure gore ga go na motho ope le fa a le mongwe mo lefatsheng yo e seng moleofi. O ne a bua a le nosi a re: "Kana fa re rata go bua nnete ga go motho mo lefatsheng yo o itshekileng, fela bobbe ba rona bo bipiwa ke fa batho ba sa itse se re leng sona. Fa nka bo ke itse gore ga ke na sebe le fa se le sengwe, nka bo ke atlhola motlhanka wa me Motsu ka katlholo e e botlhoko. Jaanong ke a boifa gonne batho ba maloba ke ba bolaetseng go njela dinku bophelo ba bona bo feta ba dinku tse ba di jeleng le tse di jelweng ke Motsu. A ke lese go utlwisa mowa wa me botlhoko le go tshola motlhanka wa me ka mowa wa kgalefo gonne le nna ke kopa Modimo gore o intshwarele mo dibeng tsa me tse dintsi."

O ne a boela kwa morakeng mme a fitlhela a baakanyeditswe dijo le marobalo. O ne a re fa a sena go ja a itisa le batlhanka ba gagwe mme a tsaya dikgang le bona tse di neng tsa ba lemosa gore o ne a sa tlhole a le pelobotlhoko. E rile fa morago ga sebakanyana se a tloga a ya go robala. E ne ya re ka moso fa badisa ba tsoga ba fitlhela e le bogologolo a tsogile a bile a se teng. E rile ba santse ba tsere kgang ya gore o a bo a ne a phakeletse go tsoma ba utlwa tlhobolo ya gagwe a thunya kwa sekgweng. O ne a goroga fa morakeng fa morago ga sebakanyana mme a feta a bitsa Motsu a mo kaela fa a neng a tlogela photi e a neng a e bolaile teng. Motsu o ne a tloga fa mong wa gagwe a sena go mo kaela mme e rile go ise go ye kae a tlhaga a rwele photi e. O fetile a e rolela fa a neng a tshwanetse go e buela teng mme a tsamaya a ya kwa setlaaganeng se mong

wa gagwe a neng a gorogetse mo go sona a feta a ema fa kgorwaneng ya sona a simolola go mmoka a re:

1. "Kgagapa ya mangana phokoje wa meso,
Mosimane wa moru wa khwiti ya molapo,
Yo e a reng go santse go robetswe,
A bo a ntse a tlhotlhoma le dikgwa,
A lebaleba konyana e e maratswana a boleta,
E e tla reng bosa bo sa a e je.
2. Dithunthung di a tsoga goo Rakeikanetswe,
fa o bona o ka re tsa phefo ya Phatwe.
Ga se dithunthung tsa phefo ke tsa morole,
Ke tsa bohunwana ba moretlwa o mohibidu.
Nnaare rona bo-Motsu re tla ipoka ka'ng?
Rona barwa Kgaratshoma mosimane wa naga.
3. Re tla re re swa re bolele dife,
Ka go ipolelwa ka bothakga le ditiro dintle,
Go ka ipolela Gabotlwaelwe yoo Rakeseneilwe,
A ipolela ka dikgomo letlotlo la gae. . .
O ka re a ipolela a re: 'Phokoje wa meso ke mang
Fa e se nna Gabotlwaelwe morwa, Keseneilwe,
Ka re ke ikana ka re ke ngwana wa ntlo ya kgomo
Morwakamelolo ya maši,
Phokoje o motona o bonwa ka dithetsenyana'."

Kgaolo Ya II

Motsu o rile fa a sena go boka mong wa gagwe a ya go bua photi mme e rile fa a sena go e bua a ya go begelela monna yo o neng a apeela mong wa gagwe. Monna yo le ene o ne a tloga a ya go botsa mong wa gagwe se a neng a eletsa go se ja mo mosong oo mme a laela gore a besediwe sebetse mme dinama tse tsotlhe tsa photi di apeelwe basimane. O ne a bitsa Motsu a mmolelela gore o ne a ikaelela go ya go disa nae ka letsatsi leo; ka nnete e rile fa dinku di bolola a tsaya tlhobolo ya gagwe a e sikara a tswa le tsona le modisa wa tsona. Motsu o ne a tlhola a kokobetse ka a ne a gopola gore mong wa gagwe o ne a ka re motlha mongwe a tlhola a buile gape ka ga tshenyo ya gagwe.

E ne ya re fa gare ga motshegare dinku tsa botha ka fa tlase ga setlhare sa mogotlho mme Motsu le mong wa gagwe ba ne ba ya go nna mo moriting wa setlhare sa mosu ba ikhutsa mo go ona. Motsu o ne a sa ikhutsa mo moweng mme a sa je monate fa ba ikhutsitse fa ka tidimalo gonne o ne a sa eletse fa mong wa gagwe a ne a ka bua gape ka ga tshenyo ya gagwe. O ne a batla se a neng a ka bua le ene ka ga sona gore a tle a mo lebatse botlhoko jo bo neng bo le mo pelong ya gagwe. Ke gona a simolola kgang ka go botsa mong wa gagwe gore a o ne a sa bone gore e ne e le nako ya gore a mmatlele mosadi ka a ne a setse a le monna. O ne a eletsa gore e ne e re fa a tswa go disa a fitlhele mosadi a mmaakanyeditse sengwe le sengwe se monna a tshwanetseng go se baakanyediwa ke mosadi wa gagwe. Le gona o ne a eletsa gore fa morago ga dinyaga di se kae tiro ya gagwe ya go disa e bo e ka tsewa ke ngwana wa gagwe.

Mong wa gagwe o ne a mmotsa gore a o ne a bone mose-tsana mongwe yo a neng a eletsa gore a mo mmatlele mme a araba ka go re o ne a sa itse ope ka a ne a sa itse basetsana ka ntlha ya fa a ne a goletse kwa morakeng. O ne a ka itumela fa mong wa gagwe a ne a ka mmatlela mongwe fela yo o neng a ratwa ke ene, a mo mo nyadisa. Mong wa gagwe a mo araba ka go re: "Ke a utlwa mme ga ke itse gore e tla re fa ke ile go batla ngwana wa motho ka feta ka re ke ile go mmatlela morwa mang. Kana fa re ile go batla mosadi, batsadi ba gagwe ba batla go itse gore motho yo o batlelwang ngwana wa bona ke mang, ke morwa mang, yo o tswang mo sikeng la ga mang? Ke eng se a ka supang ka sona gore a ka nyala morwadi'a motho. Ba batla go itse gore a losika lwa gabo mosimane ga se la boloi kapo la bolwetse jo bo maswe. Ba batla gape go itse gore a losika lwa gaeno ga se losika lwa botlapa kapo lwa bogodu. Dilo tse ke tsona Batswana ba ratang go di itse ba ise ba atholele ngwana wa bona go nyalwa. Le mosimane a batla go nyala, batsadi ba gagwe ba batla go itse dilo tse ka ga mosetsana yo ngwana wa bona a eletsang go mo nyala."

Motsu a re: "Ntlha mong wa me a re o tla sitwa ke go bolela gore motho yo a mmatlelang mosaid ke morwa mang? Nnaare ke morwa mang fa ke se ngwana wa gago? Batho ba botlhe ba itse fa ke le ngwana wa gago gonne fa ke kopana le motho mme a mpotsa gore ke ngwana wa ga

mang ke mmolelela gore ke morwa wa ga Gabotlwaelwa mme a dumele. Ba bantsi ba eletsa fa nka bo ke le ngwan wa bona, ka bo ke ba solofelela dilo jaaka ke solofela ts gago." Mong wa gagwe o ne a araba ka go re: "Le nna ke a dumela gore batho ba bantsi ba a go itse gonne ke ba utlwa ka metlha ba go baka ka go itse go disa le ka mokgw wa gago wa go itse go tshola baeng. Ke a re fa ke ntse ke ba utlwa ba go bolela ka mekgwa e mentle e ke bone gore ke yona e e tla nthusang ka nako e ke tla go batlelang mosadi ka yona. Jaanong go na le sengwe se ke ntseng ke sa se tlhokomele, se ke tsogileng ke se utlwile ka wena. Ke utlwile ka moso fa o mpoka o re: 'Nnaare rona bo-Motsu re tla ipoka ka'ng, rona barwa Kgaratshoma, mosimane wa naga.' Ka mafoko a o ipolelela mongwe le mongwe gore o a losika lwa ga mang."

Mafoko a a ne a tlhaba Motsu fa a lemoga gore o ne a itshenola ka nosi fa a bolela gore ke morwa Kgaratshoma. O ne a itse gore go ne go se motho yo o neng a sa itse gore Kgaratshoma ke ene a tlhodileng morafe wa Masarwa. O ne a bua jaana fa a ne a thabile mme o ne a ka se ka a rata ope a mo raya a re ke Mosarwa. O ne a ipoka ka Kgaratshoma fela gore a kgatlhe mmaagwe gonne ene mmaagwe o ne a sa fitlhe losika lo a neng a tswa mo go lona. O ne a re fa a kgopisegile a re: "Nna ke morwadi'a Kgaratshoma le gona ga ke rekegele motho le fa e le wa losika lwa bogosi jwa Barwa." Masarwa a bitsa Batswana Barwa kapo Ba kone. Motsu o ne a setse a kile a botsa mmaagwe gore ka ene e ne e le morwadi'a Kgaratshoma ene Motsu e ne e le morwa mang mme a mo araba ka go re o ne a se na rraagwe jaaka e rile fa a tswa matlho a fitlhela go se monna ope yo o neng a mo thusa go mo godisa. O ne a dumela gore mmaagwe o ne a bua nnete gonne o ne a tlhalefa a fitlhela mmaagwe e le ene fela motsadi wa gagwe mme o ne a ntse a gopola gore o ne a se na rraagwe jaaka bana ba bantsi ba ba se nang borraabona, ka borraabona ba ne ba swa bana ba e sa le masea.

O ne a re fa mong wa gagwe a sena go mmolelela sentle gore o ne a sitoa ke go mmatlela mosadi ka a ne a sa itse gore rraagwe e ne e le mang a tlhoafalela go itse sentle tsela e a neng a se na rraagwe ka yona. O ne a ya kwa go mmaagwe go botsa gape gore a mo tlhalosetse ka botlalo tsela e letsalo la gagwe le neng le fapaana le matsalo a bana

ba bangwe ka yona. O ne a itse bomokete ba ba se nang borraabona ka ba ne ba swelwa ke borraabona e sa le masea mme le fa go ntse jalo, ba ntse ba bidiwa bo-morwamokete. Go ne ga tla jang ka ga gagwe gore a tlhokege a se na rraagwe? Mmaagwe o ne a bona gore ka nako e go ne go sa tlhole go tlhokega gore a mo fitlhele tsela e a neng a tsetswe ka yona gonne ka nako e o ne a setse a le monna. O ne a mmolelela gore tsela e a neng a tsetswe ka yona e ne e le sephiri se segolo se se neng se itsiwe ke ene mmaagwe fela le monna yo o neng a tlhodile Motsu. Go tloga ka tsatsi leo Motsu e ne e le ene motho wa ntlha, kwa ntle ga batho ba babedi ba ba mo tlhodileng, go itse sephiri se segolo se.

Segwete (maagwe Motsu) o ne a laya ngwana wa gagwe ka go re: "Motsu ngwanaka, o reetse ka tsebe tse pedi o utlwe se ke tla se go bolelelang. E se ka ya be ya re le fa o ka re ka motlha mongwe wa ja wa kgora, wa tlhapelwa wa be wa thelelwa ke loleme, wa bolelela ope kgang e ke tlleng go e go bolelela. Kana fa e ka re tsatsi lengwe wa dira gore mmutla o rothe madi nka swa loso lwa diatla. Ke letlhapa le legolo fa go ka itse mongwe tsela e o tsets-weng ka yona. Monna yo o go tsetseng ke motho yo mogolo gonne rraagwe ke rangwane'a kgosi mme e ka nna letlhapa mo go mongwe le mongwe wa ntlo ya bogosi go utlwa gore ke go tsetse le monna yo. Fa go ka utlwala go tla itsega gore ke nna ke boletseng gore ke go tsetse le mang gonne Setswana sa re ngwana o itsiwa sereto ke mmaagwe. Go riana ke go re ga go ope yo o itseng monna yo o go tsetseng fa e se nna fela. Monna yo o go tsetseng o bidiwa Goitse-mang."

Motsu a botsa a re: "A o raya Goitse-mang wa mohumi, wa meraka e e kwa Dinare?" Mmaagwe a re: "Ee, mme ke ene rrago yoo." Motsu a re: "Rure ke a dumela mma, le gona ke ntse ke gakgamadiwa ke mokgwa o monna yo a leng molemo mo go nna ka ona. O rile ngwaga o o fetileng a tsena fa a na le batho ba gagwe ba pagame dipitse. E rile fela fa a fologa mo pitseng ya gagwe ka itlhaganela ka tsaya pitse mo go ene ka e belesolola mme ka e goga ka e omisa sethitho. E rile fa e sena go oma ka e gona, ka e lesa ya tsamaya. O ne a mpitsa mme a feta a mpotsa gore ke ngwana wa ga mang. Ke ne ka mo raya ka re ke ngwana wa ga Segwete. O ne a mpitsa a re ke tle go dumela mme o ne a

ntshwara ka letsogo, a nteba mo matlhong, a mpotsa gore rre ke mang. Ke ne ka mo raya ka re ga ke itse rre mme a mpotsa gore a wena mme ga o ise o mpolelele gore rre ke mang mme ka mo raya ka re o ntheile wa re ga ke na rre."

"O rile gape maloba a feta fa mme a tlhaga a ntshoetse kobo le diaparo tse dingwe. O ne a mpiletsa fa thoko mme a feta a nthaya a re o ne a ntshoetse dilo tse. Fela o ne a nthaya a re ke se ka ka bolelela ope gore dilo tse ke di filwe ke mang. Jaanong ke a di go bolelela gonne le wena o ne o mpolelela sephiri se segolo. Ke a dumela o tla tshola sephiri se ka mokgwa o o kopileng gore ke tshole se o neng o se mpolelela ka ona. E rile fa ba tla tloga ba tsamaya, mongwe wa batlhanka ba gagwe a mmotsa gore ke ngwana wa ga mang mme a mo raya a re ke ngwana wa Mosarwa mongwe wa Masarwa a ga Gabotlraelwe. Ke ne ka utlwa monna yo a mo araba ka go re: 'Wa re, ng mong wa me? Wa re mosimane yo ke mongwe wa Masarwa yo?' Mong wa gagwe a araba ka go re: 'Ee, ke mongwe wa Masarwa.' Motlhanka wa gagwe a re: 'Nnyaa rra, ga a nkge bosarwa le fa e le fa go nnye. Ka nako e ka tloga fa go bona ka tsamaya. Fela ka bona ba sala ba bua ka sebaka se seleele mme ke sa utlwe se ba neng ba se bua.'"

Goitsewang a araba motlhanka wa gagwe ka go re, "Fa o re ga a nkge bosarwa o raya jang? A o ke o bolele gore o mo tshwantshanya le mang yo o mo itseng mme o se ka wa rogana." Seeketso a re: "Mong wa me o raya eng fa a re ke se ka ka rogana?" Mong wa gagwe a re: "Nnyaya bolela, ga ke batle gore o mpotse potso fa ke batla gore o nkarabe?" Seeketso a re: "Ke tla bolela rra, mme e re ka mong wa me a setse a eteleditse lefoko le le reng ke se ka ka rogana ke tla tshaba go bolela nnete." Mong wa gagwe a re: "Ga ke re fa ke rialo ka re o tshabe go bolela nnete. O ne o ka tshaba fa go ne go le batho bangwe fa go rona. Jaanong o ka bolela se o dumelang gore ke nnete mme e nne sephiri sa rona ba babedi." Seeketso a re: "Ke a itumela rure rra fa o nnaya thata gore ke se ka ka boifa go bolela nnete."

"Kana fa o bona ke be ke tla ke go botsa gore mosiamne yole ke ngwana wa ga mang ke buisiwa ke fa ke bona a tshwana le bana ba gago." Mong wa gagwe a re: "Kana fa o rialo wa re o tshwana le nna, jaanong ga ke itse se se dirang gore o potologe nnete. Ga ke itse gore o tshabisiwa ke

eng go nthaya o re mosimane yole ke mo tsetse le Mosarwa; kana ke ona mafoko a a tlhamaletseng a o batlang go a mpolelela mme o ntse o a potologa." Seeketso a re: "Kana mong wa me o setse o ntseitse mafoko, ebile ga go na se ke santseng ke ka se bua. Go palegang gore o mo tseye a ye go go disetsa?" Goitsewang a araba ka go re: "Go palega gore ke mo tseye gonne ga se ngwanake. Ke ngwanake fela ka ke mo tlhodile mme ga ke na thata mo go ene gonne ke mo dirile ka go utswa. Mong wa gagwe ke motho yo o tshotseng mmaagwe, ebong Gabotlwaelwe."

Seeketso a botsa a re: "Go ka reng fa o ka ntsha dikgo-mo wa ya go mo epa ka tsona kwa go Gabotlwaelwe?" Goitsewang a re: "Kana fa nka dira jalo ke tla bo ke itsisa lefatshe lotlhe gore ke ngwanake le mosetsana wa Mosarwa. Lefatshe le tla reng fa le utlwa selo se ka ga me? O se ka wa lebala gore jaaka re bua jaana, kgang e, e tshwanetse go felela teng fa re buelang teng fa. Fa e ka re ka letsatsi lengwe ka utlwa mongwe a e bua ke tla itse gore ke wena o tsamayang o e gasa le naga jaaka mojadi wa peo e e bosula mme go ka befa. Le gona tsholo e ke go tshotseng ka yona e, e ke buang diphiri le wena jaaka ekete ga ke bue le motho e le motlhanka wa me, e ka fela. Ngwana yo ke a mo rata mme se ke leng sona le kemo ya me di nkganela gore ke laolwe ke lerato le ke mo ratang ka lona. Botho ba gagwe bo nkgapeletsa mo go ene. Kana fa e ka bo e le letlakala nka bo ke sa mmone. Nka bo ke feta ka ene ke sa utlwe gore ke feta motho yo madi a me a leng mo go ene. Ke ikaelela go mo direla gore e re le fa nka swa a se ka a sala a phela jaaka molala le motlhophegi."

Seeketso a botsa gape a re: "Jaanong o tla ipitsa ka mang gonne ga a ka ke a ipitsa ka wena?" Goitsewang a re: "Ga ke tshwenyege thata ka ga leina le a tla ipitsang ka lona gonne ga se leina ka gale le le dirang gore motho a kaege sengwe. Go na le batho ba le bantsi ba maina a a kwa godimo mme ga ba kaege sepe gonne maitseo a bona ga a tshwane le maina a bona. Go teng batho ba letsalo le le kwa tlase mme ka ntlha ya mekgwa ya bona e e siameng le maitseo a bona a mantle, ba tlotlwa ke lefatshe ka tlotlo e kgolo. Se ke sona se Motswana a se rayang fa a re: "Moremogolo go betlwa wa taola, wa motho o a ipetla." Ga go thuse fa motho a ikgantsha ka go re ke tsetswe ke mokete wa go re mme maitseo a gagwe a sa tshwanne leina le a

ipitsang ka lona. Ga go na sepe mo lefatsheng se se phadi-sang mekgwa e mentle le maitseo a yona. Re gatelelwa ke lefatshe go dira dilo tse di kwa tlase le maemo a rona, jaaka tiragalo e re ntseng re bua ka ga yona e. Le fa go ntse jalo ga re a tshwanela go iteseletsa. Re tshwanetse ra ema kgatlhano le bosula.”

“Ke dirile sebe se segolo gore ke tsale ngwana yo re buang ka ene yo gonne ke moila o mogolo gore motho wa kemo ya me a tsale ngwana le Mosarwa. Fa o bona ke ikaelela go mo direla sengwe se sentle sa bophelo jaana ke batla go fokotsa bogolo ba bobbe ba sebe se ke se dirileng se. Letswalo la motho ke lona mogakolodi wa gagwe. Fa go tla mo mogopolong wa gago go dira sengwe le tla go bolelela fa go siame kapo go le phoso go dira selo se mme gantsi re dira dilo kgatlhano le kgakololo ya matswalo a rona. Ke ne ka dira tiro e kgatlhano le letswalo la me mme ga ke fetse go e ikwatlhela. Se ke ikaelelang go se direla ngwana yo ke se letswalo la me le reng ke se dire mme ke dumela gore nka ikhutsa mo moweng fa nka dira ka fa maikutlo a me a reng ke dire ka teng.

Kgaolo Ya 111

Go tloga ka letsatsi le Motsu a neng a itse gore ke morwa Goitsemanang ka lona, o ne a fetoga, ka mokgwa o o neng wa tsietsa batho ba bantsi ba ba neng ba mo itse. O ne a latlha mekgwa yotlhe e e maswe e a neng a na nayo. O ne a itlhopha metlhala mo go sengwe le sengwe se a neng a se dira. Ditiro tsa gagwe e ne e le tsa motho yo o neng a ikaelela go arabela sengwe le sengwe se a neng a se dira, ka mabaka a a bonalang. Batho ba botlhe ba ba neng ba mo itse ka mekgwa e le ele, ba ne ba simolola go mo ithuta le go batla se se neng se le mo mogopolong wa gagwe. O ne a latlhile mekgwa ya bosimane a tshotse ya bonna. O ne a laela gore go dirwe se, go se ka ga dirwa sele, mme a tlhokomela gore sengwe le sengwe se a neng a laela gore se dirwe, se ne se tshwanetse go dirwa ka mokgwa o a neng a re se dirwe ka ona. O ne a lesa go tshameka le go tlaela le mongwe le mongwe jaaka a ne a tlwaetse go dira.

O ne a ithuta ka metlha fa Goitsemanang a ne a ka tsena ka moraka wa ga 'abo mokgwa o a neng a bua le batlhanka ba gagwe ka ona, tsela e a neng a ba tshotse ka yona, le e a neng a itshotse mo go bona ka yona. Mekgwa e, le ditsela tse tsotlhe tse, o ne a di dirisa fa gareng ga gagwe le batho ba ba neng ba le ka fa tlase ga tebelelo ya gagwe. O ne a latlha go bua thata, mme a simolola go bua go se go nene, le gona ka metlha a bua selo se se neng se tlhokega gore a se bue, mme se diragadiwa. Ee, rure, batho ba batona le ba bannye ba ba neng ba le ka fa tlase ga gagwe mo merakeng e e neng e le ka fa tlase ga tebelelo ya gagwe, ba ne ba fitlhela ba dira le motho yo moša wa mekgwa e e neng ya ba tsaya sebaka go e utlwisisa le go e dirisa. Fela e rile fa ba simolola go utlwisisa ditaelo tsa gagwe ba lemoga gore mekgwa e ba neng ba disa, le gona ba tshotse dilo tsa mong wa bona ka yona, e ne e sa siama le fa e le fa go nnye.

Go ne ga feta dinyaga di le tharo fa gare ga fa Gabotl-waelwe a sena go nyaletsa Motsu go senya ga gagwe le go ya morakeng gape go lekola dilo tsa gagwe. O ne a re motlhang a ya teng gape a tsamaya ka bokukuntshwana gore a tle a goroge kwa merakeng go sa itse ope, maikaelelo e le go bona se e neng e le bophelo le tiro ya badisa ba maruo a gagwe fa ba ne ba le nosi. O ne a goroga kwa morakeng wa gabo Motsu motshegare ka selebalo mme a fitlhela a ne a ile go bona kwa basimane ba neng ba ile go disa teng le mokgwa o ba neng ba disa ka ona. O ne a leka go itse ka sephiri fa Motsu a ne a santse a itlwaeditse mokgwa wa go tlhaba dinku ka tsela e a neng a dira ka yona pele, mme mongwe le mongwe yo o neng a mmotsa, o ne a latola fa go ne go na le selo se se ntseng jalo. O ne a dumela se ba neng ba se bolela gonne kemo ya dilo mo merakeng yotlhe e e neng e le ka fa tlase ga tebelelo ya ga Motsu e ne ya mmontsha gore batho ba ba neng ba nna mo merakeng e, ba ne ba phela ka fa tlase ga melao e e gagamet-seng.

E rile fa Motsu a goroga, a feta a dumedisa mong wa gagwe ka tsela e e neng e fapaana le e ene mong wa gagwe a neng a e itse go dumedisiwa ke Motsu ka yona. O ne a mo dumedisa e seng ka mokgwa wa lelata le dumedisa mong wa lona mme jaaka ngwana a dumedisa rraagwe. O ne a tlhoka sebaka sa go nna a batla se a neng a tshwanetse

go se bolelela mong wa gagwe ka ga leruo la gagwe gonne sengwe le sengwe se ene mong wa gagwe a neng a eletsa go se itse ka ga tiro ya ga Motsu o ne a se bolelelwa ka nako e khutshwanyane le ka mantswe a se kae a a tlhamaletseng. Mong wa gagwe le ene o ne a sa batle go bolelelwa sengwe gabedi gonne se a neng a se bolelelwa o ne a se bona ka matlho a gagwe. Dinku di ne di kgaogantswe ka merakana, mme dingwe le dingwe di ne di balwa fa di goroga gore go bonwe fa dingwe di tlhotse di timetse. Selo se se ne sa lemosa Gabotlraelwe gore modisa wa maruo a gagwe o ne a disa ka tiso e kgolo go feta pele.

Goitsemanang o ne a kile a tsena fa morakeng wa gabo Motsu sebaka se sekhutshwane mong wa moraka a ise a tle go lekola maruo a gagwe. O ne a tlhola fa teng malatsi a le mabedi mme a ipha sebaka sa go botsa Motsu dilo tse dintsi ka ga bophelo ba gagwe le mong wa gagwe. O ne a mmotsa fa mong wa gagwe a ne a mo tshwaisitse dinku kapo dikgomo. Mme Motsu a latola fa go ne go se sepe sa dilo tse se mong wa gagwe a neng a se mo tshwaisitse. Goitsemanang o ne a lemosa Motsu, le fa a ne a sa bue, gore o ne a se kgotso le tsela e Gabotlraelwe a neng a tshotse mosimane yo ka yona. O ne a bolela gore kwa go ene go ne go se modisa yo o neng a sa tshwaisiwa. O ne a mo lemosa gore ene fa a ka bo a na le modisa yo o neng a tshwana le ene Motsu ka go solofela dilo a ka bo a ne a setse a mo file dikgomo le dinku tse dintsi.

Mafoko a a ga Goitsemanang mo go Motsu a ga a ka a tsena ka tsebe e a tswa ka ele. A ne a tsena mo pelong ya gagwe mme a a nagana ka kelatlhoko e kgolo go batla se a neng a tshwanetse go se dira gonne o ne a bona sentle gore Goitsemanang o ne a mmatla mme a palelwa ke go mo tlhamalaletsa gore o ne a tshwanetse go tlogela Gabotlraelwe a tla kwa go ene. Motsu, le fa a ne a kgelolwa ke mafoko a, o ne a sa eletse go thobela kwa go Goitsemanang gonne go dira jaana e ne e ka re motlha mongwe ga utlwise mong wa gagwe botlhoko mme ga tlhokisa ene Motsu letlhogonolo. O ne a bona rure gore le fa Goitsemanang a ne a mo tsetse tiro e kgolo ya kgodiso le tlamelo e a neng a e direlwa ke Gabotlraelwe e ne e feta tsetse. Fa Gabotlraelwe a ne a se ka a dira tiro e gongwe ene Motsu a ka bo a ne a swetse mo boseeng ba gagwe.

Motsu o ne a ipha sebaka mo malatsing a fa mong wa gagwe a le kwa morakeng go batla tsela e e molemo, e a neng a ka kgaogana le ene ka yona. O ne a sa batle go mo hutsafatsa le fa e le ka letsatsi lepe. Fela kgopolo ya go itirela sengwe se a neng a tshwanetse go phela ka sona mo malatsing a bogolo ba gagwe e ne e gola mo pelong ya gagwe ka tsatsi lengwe le lengwe. O ne a ya kwa go mong wa gagwe go mo kopa gore a mmofolole mo tirong ya go disa mme a mo lese a ye makgoeng. Mong wa gagwe o ne a mmotsa gore ke eng se se neng sa mo gopotsa go tlogela go mo disetsa ka maikaelelo a go ya makgoeng mme Motsu a araba ka go re o ne a utlwa basimane bangwe ba balekane ba gagwe ba akanya go tlogela go disa le bomonnnabona ba ya makgoeng. Le ene o ne a bona gore go ne go tlhokega gore a dire jaaka basimane ba ba ne ba ikaelela go dira. Mong wa gagwe o ne a araba ka go re, "Ga ke itse monna gore a nka go lesa wa tsamaya gonne fa o ka tloga fa ga go na sepe sa molemo se se tla salang se nna teng. Dilo tsa me di tla sala di phatlalala, di tswa mojo wa dibatana tsa naga. Monna tsamaya ke tla nna ke nagana kgang ya gago mme ke tla go araba ke ise ke tloge fano."

E ne ya re fa morago ga malatsi a le mabedi Gabotlwaelwe a bitsa Motsu mme a feta a mo raya a re, "Monna, ke ntse ke nagana mafoko a gago mme ga ke bone phatlha e nka go lesang ka yona gonne ga ke bone ope wa badisa ba ba mo merakeng ya me yo o ka salang a disa dilo jaaka o ntse o di disa. A wena o itse mongwe mo badiseng ba ba ntseng ba le ka fa tlase ga tebelelo ya gago yo a ka salang a disa jaaka wena?" Motsu a re, "Ee, rra, go na le mosimane yo o bidiwang Baikgantshi. Ke mo rutile go disa mme ka fa ke mmonang ka teng o tla nkgaisa ka go disa le ka go solo-fela dilo. O bonolo, o pelo-namagadi mme o tlhoile tiro nngwe le nngwe e e sokameng. Ke mo rutile sentle se go disa e leng sona. Fa a ka sala a ntse a disa jaaka ke mo itse, tiso le tiro ya gagwe di tla sala di go lebatsa ditiro tsa me tsotlhe." Gabotlwaelwe a re, "Ee, ke itse gore o bua jaana gore ke tle ke go lese o tsamaye mme dilo tsa me di sale di latlhega. Ke tla bona."

Mong wa gagwe o ne a bolola go ya gae mme e rile fa morago ga sebakanyana a sena go tsamaya Goitsewang a tla gape kwa morakeng wa gabo Motsu. O fetile gape a mmotsa fa mong wa gagwe a se ka a mo tshwaisa fa a ne a

le mo morakeng la bofelo mme Motsu a latola. Goitsemanang a didimala ka sebakanyana mme fa morago a biletsa Motsu fa thoko a feta a re: "Monna, ke batla go go bolelela selo se segolo se o sa se itseng mme ga ke batle gore o tsamaye o athlame ka ga sona. E tshwanetse ya nna sephiri sa gago o le nosi. Fa o dumela se ke tla se go bolelelang o se diragatse ka tidimalo. Gabotlraelwe ke mong wa gago. Dilo tsa gagwe ke tsa bana ba gagwe. Wena ga o na kabelo epe mo go tsona. Fa o ka se ka wa reetsa se ke tla se go bolelelang mme wa se diragatsa o tla disetsa Gabotlraelwe o be o tla o disetsa bana ba gagwe le bana ba bona. O tla nna lelata la bona ka go se na bokhutlo.

"Le nna nka se ka ka go direla sepe fa e se ka sephiri. Ke batla go go bolelela ka tsatsi le se e leng boammarure mme ke tla tlogela mo go wena gore o dire se o tla bonang gore se go siametse. O ngwanake fa o riana mme go thata gore ke bolele mo pepeneneng gore o ngwanake gonne ke go tsetse le motho yo o kwa tlase thata le kemo ya me. Se o tshwanetseng go se dira ke se : o tshwanetse wa thoba wa tla kwa go nna mme ke tla feta ke go tsaya ke go pega mo setimeleng se se yang kwa Bolawane mme ke tla go naya lokwalo lwa kwa o tla yang teng. E re fa o tloga o laele sentle fa morakeng, o dire jaaka ekele o ya gae. Kwa ke tla go romelang teng ke a go itse mme ke tla ne ke tla go go bona ka sebaka le sebaka. Ke tla go lesa kwa Bolwane dinyaga di le tlhano mme e tla re fa morago ka tla go go tsaya mme ka raya botlhe ba ga etsho ka re o ngwana wa ga nkgonne yo o neng a swela kwa Bolawane a le lekau."

Motsu o ne a itumelela polelo ya ga Goitsemanang mme a dira fela jaaka a ne a mo laela. O ne a laela fa morakeng gore o ne a ya gae, le gore taelo ya dilo tsotlhe o ne a e tlogela mo diatleng tsa ga Baikgantshi. Ba botlhe fa morakeng ba ne ba dumela rure gore Motsu o ne a ya gae. O ne a re go tloga a ya kwa gabo Goitsemanang mme Goitsemanang a feta a mo tsaya a ya go mo pega mo setimeleng se se neng se ya kwa Bolawane. O ne a mo naya lokwalo lo lo neng lo ya kwa go Morena Shadrack Sibanda, Lobengula Location, Bulawayo, Rhodesia. Sibanda e ne e le selekane se segolo sa ga Goitsemanang. Ba ne ba tlraelana ka sebaka sa fa Goitsemanang a neng a ya kwa Bolawane a thologetse loso lwa ga mogolowe yo o neng a bidiwa Odirile. Lokwalo lo lo ne lo kopa Sibanda gore a amogele motshodi wa lona,

a mo dise mo bophelong ba gagwe kwa lefatsheng leo. Leina la motshodi wa lokwalo e ne e le Selotlegeng. Le ene o ne a laelwa gore go tloga ka lona letsatsi le a pagameng setimela ka lona o ne a tshwanetse a latlha leina la Motsu mme a ipitsa Selotlegeng.

Goitsemanang o ne a sala ka diaparo dingwe tsa ga Motsu mme e rile fa morago ga malatsi a mabedi a sena go thobisa Motsu a ya kwa nageng ka diaparo tse mme e rile a sena go hula photi a e bolaya, a tsaya diaparo tse a di gagola a di bidikanya mo mading mme a di tlogela gongwe fa di neng di ka se ka tsa tshwenngwa ke sepe. E rile gape fa morago ga malatsi a mabedi a ya go tsoma. O ne a tla fa morakeng fela fa dikgomo di sena go bolola a ntse jaaka motho yo o neng a bone selo sengwe se se boitshegang. O ne a feta a roma basimane go bitsa banna botlhe ba ba neng ba le mo merakeng e e neng e le gaufi le moraka wa gabo mme a feta a ba bolela kgakgamatso e a neng a e bone. Banna ba ne ba tsaya ditlholo tsa bona mme ba mo sala morago go ya go bona kgakgamatso e a neng a e bone. O fetile a ba bontsha diaparo tse di neng di gagogane di supuditswe mo mading mme go ntse masuputso le matubako fa di neng di le teng.

Batho ba botlhe ba ba neng ba na le ene ba ne ba dumela rure gore dikgethe tse ba neng ba di bona mong wa tsona o ne a jelwe ke ditau le fa eketse motlhala wa tsona ga o a ka wa bonwa ke ope gonne dikgomo di ne di kile tsa feta tsa kgobokana tsa bokolelela diaparo tse. Go ne ga phatlaladiwa kitsiso gore bangwe le bangwe mo merakeng ba ikgopole mme e re fa go ne go le mongwe yo o neng a tlhokafala ba itsise kwa ga 'abo Goitsemanang gore a tle a kgone go romela motho kwa gae go ya go bega kwa kgosing. Bangwe le bangwe ba ne ba ya kwa gabo Goitsemanang go ya go bona diaparo tse di neng di gagogantswe ke dibantana mme basimane ba moraka wa ga Gabotlwaelwe ba feta ba itse daparo tse fa e ne e le tsa ga Motsu. Go ne ga itsisiwa mong wa gagwe gore Motsu o ne a bolola kwa morakeng go ya gae mme e rile fa morago ga malatsi a se kae diaparo tsa gagwe tsa thwalwa mo sekgweng di gagogantswe ke dibatana tsa naga. Mong wa gagwe o ne a dumela gore motlhanka wa gagwe o ne a jelwe ke dibatana mme a utlwa botlhoko go latlhegelwa ke modisa wa maruo a gagwe yo o thata.

Motsu o ne a goroga kwa Bolawane ka leina la Selotlegeng Mathibe. Shadrack Sibanda o ne a amogela lokwalo lo a neng a lo kwaletswe mme a diragatsa keletso ya selekane sa gagwe ka go batlela mosimane tiro. O ne a mmonna tiro kwa go Ra-Kempe mo go neng go le badiri ba le bantsi ba batho-batsho. Badiri ba e ne e le merafe ya Borotsi, Nyasa le Boswenā. E re ka a ne a rata batho le gona a tlwaelega ka pele ga go a ka ga tsaya sebaka se seleele Motsu a ise a ratwe ke batho ba ka lerato le legolo. Le beng ba gagwe ba ne ba mmona ka pele gore e ne e le motho yo o tshepegang, yo o ratang tiro ya gagwe. Go ne ga makatsa bobebe jo o neng a ithuta puo ya Sekgoa ka bona le dipuo tse dintsi tse di neng di buiwa ke batho ba merafe ba ba neng ba dira mo go Ra-Kempe. Batho ba, mmogo le Makgoa, ba ne ba mmitisa Mathibe. E rile fa ngwaga o fela a bo a setse a dirilwe moetapele wa matshwiti a a neng a dira mo go Ra-Kempe.

Mong wa gagwe o ne a mo rata ka lerato le legolo. O ne a dira gore a rutwe puo ya Sekgoa sentle, go e buisa le go e kwala. O ne a le botlhale thata gonne mo dinyageng tse tlhano tse a di ntseng kwa Bolawane o ne a itse go bua le go kwala puo ya Sekgoa jaaka motho yo o tswang thutong e kgolo.

Goitsemanā o ne a baakanyetsa Selotlegeng go tla gae ka go bolelela ba ga 'abo ka nako le nako gore mogolowe, Odirile, o ne a tlogela ngwana kwa Bolawane fa a swa, mme mosimane yo o ne a setse a godile, le gona o ne a tshwenya ka go batla go tla gae. O ne a ba bontsha dikwalo tse a neng a di mo kwalela ka sebaka le sebaka. Gape e ne ya re fa go sena go fela ngwaga wa bone, Selotlegeng a ntse a le kwa Bolawane, Goitsemanā a bolola le mongwe wa ga 'abo ba ya go mmona kwa teng. Ba ne ba feta ba gorogela kwa ga Ra-Kempe. Ba ne ba feta ba tsholega sentle teng mme ba boela gae fa morago ga malatsi a le marataro. Monna yo o neng a ile le Goitsemanā o ne a feta a bolela botlhale le molemo wa mosimane yo ba neng ba ile go mmona a se na mathe.

Kgaolo Ya IV

Fa morago ga dinyaga di le tlhano Goitsemanng o ne a dira gore mosimane a tle gae. Kgoro ya ga 'abo e ne e setse e ikakantse mme e dumelane gore jaaka moswi Odirile e ne e le ene a neng a tshwanetse go nna tlhogo ya kgoro eo, morwae yo e neng e le ene a le esi o ne a tshwanetse a feta a bewa mo mannong a rraagwe a neng a swa a ise a bewe mo go ona. Go ne ga dumelanwa gape gore jaaka e ne ya re fa Odirile a sena go swa meraka e e neng e le ya gagwe ya digelwa mo go monnawe (Goitsemanng) merka e mene e e neng e le yona dikgomo tsa ga Ra-Odirile tsa boswa e neelwe mosiamne Selotlegeng. Dikgopolo tse tsotlhe tse di neng tsa tlisa tiro e e molemo e e maatlametlo e e neng ya dirwa ke ba ga Ra-Odirile di ne di tswa mo go Goitsemanng mme borangwane'agwe ba di amogela ka pelo e tshweu. Meraka e, ka bone ba yona, e ne e le ka kwa Mfame. E ne e le ka fa tlase ga Masarwa le Makgalagadi.

Kgosi e ne ya itsisiwa ka ga go tla gae ga Selotlegeng yoo e neng e setse e le sebaka sa dinyaga tse tlhano e ntse e itse ka ga gagwe. O ne a itumela go utlwa gore mongwe wa morafe wa gagwe yo o neng a tsaletswe kwa nageng le gona a goletse teng o ne a tla gae. O ne a itumela gape go utlwa se tumelano ya kgoro ya ga Ra-Odirile e neng e le sona ka se mosimane a neng a tshwanetse go tla a nna sona mo kgorong eo le se Goitsemanng a neng a ikaelela go se direla mosimane ka bontlha bongwe ba maruo a ga rraagwe. O ne a bolela gore go ne go se batho ba le bantsi ba ba neng ba ka dira tiro e kgolo, e ntle, e e neng e dirwa ke Goitsemanng. O ne a mo lebogela matsapa a a neng a a tsaya go batla morwa mogolowe yo o neng a sa itsiwe ke ope wa ga gabo gore a tle a mo neye se e neng e le boswa bo e neng e le ba gagwe, ene Goitsemanng ka nosi. Ga re itse gore Goitsemanng o ne a tsere pelo ya gagwe e ntle kae. Ka lefatshe lotlhe re itse fa go ja go sa ratannwe.

Ga go na motho yo o ka se kang a makalela bopelonomi ba ga Goitsemanng. Fa re ka bo re itse kwa a tsereng pelo ya gagwe teng, e e bosweu bo tshwanang le ba sefokaboleya, re ka bo re somola dipelo tse di mo go rona re di latlha mme re ya go itseela tse di tshwanang le pelo ya gagwe.

Fa re ka bo re kgona go dira jaana, re ne re ka fedisa dintwa le dipolaano tse dikgolo tse di mo lefatsheng ka ntlha ya bopelotshetlha jwa baagi ba lefatshe. Ga go ope wa bona yo o kgotso go ja fa go mo lekanyeng. Mongwe le mongwe mo morafeng o eletsa fa maruo otlhe a morafe e ka bo e le a gagwe. Morafe mongwe le mongwe mo lefatsheng o eletsa fa maruo otlhe a lefatshe e ka bo e le a one. Fa motho mongwe le mongwe a ka bo a itse, kapo fa morafe mongwe le mongwe o ka bo o itse, gore motho mang le mang o tshwanetse a phela mo lefatsheng leno jaaka a dirilwe go phela mo go lona, dintwa, dipolaano le dintsho tse di kana kana tse di ka bo di se teng.

Bopelotshetlha jo bo phatlaleitse le lefatshe mme bo tsene baagi ba lefatshe jaaka ekete ba tsenwe ke bolwetse ba leroborobo. Bontsi jo bogolo jwa baagi ba lefatshe ke jo bo sa naganeng sepe ka ga ditshwanelo tsa batho ba bangwe go phela mo lefatsheng leno ka tokologo le ka boitumelo. Bontsi jo ke jo bo phelang ka go thukhutha batho ba bangwe dilwana tse ba di ikgobokanyeditseng go phela ka tsona. Fa ba ka fitlhela o ka leka go femela kapo go sireletsa dilo tsa gago ga ba okaoke go go bolaya. Mo go bona bophelo ba motho bo tshwana fela le ba nonyane. Ba gwetlha molao mo mokgweng wa ona wa bogologolo wa go tlotla bophelo ba motho ka tlotlo e kgolo. Fa pele ga molao ga go sepe mo lefatsheng se se fetang bophelo ba motho. Polao ya motho, le mo merafeng e e kwa morago mo tswelong-pele ya lefatshe, ke selo se se sisimosang, le gona mmolai wa motho o tshabega jaaka motho yo o bolaiwang ke bolwetse jo bo maswe.

Goitsemanang o ne a na le pelo e tshweu ya ngwana wa kgosi. O ne a filwe go itse gore dilo tsotlhe mo lefatsheng ga di a direlwa go phedisa mokete le mokete mme di diretswa go phedisa baagi botlhe ba lefatshe. Dilo tse di beilwe mo matsogong a ga mokete le mokete go nna basolofedi ba tsona gore ba tle ba thuse ba ba se nang natso ka tsona. Batho ba ga ba a tshwanna go tshola dilo tse ka botlhaswa. Ba tshwanetse go di dirisa ka kelatlhoko le tlhokomelo e kgolo. Ba tshwanetse go thusa bao ba tshwannang go thusiwa ka stona. Ba tshwanetse go gana go thusa bao ba sa tshwannang go thusiwa ka tsona. Ke bafe ba ba tshwanetseng go thusiwa, le gona ke bafe ba ba sa tshwannang go thusiwa? Ke tla lesa potso e gore e arabiwe ke mmadi.

Kana ga se ka ntlha ya bosilo kapo ya go tlhoka go nagana fa go dirilwe gore re se ka ra lekana re se meno.

Selotlegeng o ne a goroga ka sebaka se se neng se beilwe. O ne a tla fela le monna yo o neng a ntshitswe go ya go mo tsaya mme e rile fa morago ga malatsi a se kae, fa a sena go goroga, kgoro ya ga Ra-Odirile ya laletsa dikgoro tse dingwe tsa motse go tla tirong ya tlhomamiso ya gagwe mo bogosaneng ba yona kgoro e. Kgosi e ne ya lalediwa mme ya se ka ya nna teng ka ntlha ya go tlhoka sebaka, fela go ne ga nna mongwe teng kwa tirong e mo boemong ba kgosi. Go ne ga nna boitumelo jo bogolo jo e neng ekete kgoro e e ne e itumelela motho yo o neng a rudile mo losong. Ba ba neng ba itse Odirile ba ne ba bolela ba sa fitlhe ba re Odirile o rudile mo baswing. Batho ba botlhe ba ba neng ba bua mo tirong e ba ne ba baka Goitsemang ba mo eleletsa matlhogonolo le go phela ka boleele. Ba ne ba bua gape le gape ba re: "Gola morwa Balebetse-a-Mathibe o tlhogole o be o nne kana ka tlou."

Mo sebakeng se sekhutshwanyane fa morago ga tlhomamiso ya ga Selotlegeng mo bogosaneng jwa kgoro ya ga Ra-Odirile Goitsemang o ne a bitsa borangwane'agwe mme a ba lemosa gore jaaka mosimane a ne a neilwe kemo ya go disa kgoro ya gabo go ne go tlhokega le gona go tshwanela gore a newe sengwe le sengwe se a neng a tshwanela gore a se newe. O ne a tshwanetse go isiwa kwa merakeng e go neng go dumelelanwe gore e tshwanetse ya nna ya gagwe mme fa morago ga foo o ne a tshwanetse go batlelwa mosadi a nyale. Mafoko a ba ga Ra-Odirile ba ne ba a amogela ka pelo e tshweu mme e rile fa morago ga malatsi a se kae Selotlegeng o ne a tsewa a isiwa kwa merakeng ya ga rraagwe-mogolo go ya go e neelwa. O ne a isiwa ke ene Goitsemang le ba bangwe ba borangwane'agwe. O ne a newa dikgomo tse ka go rewa go twe jaaka a ne a neelwa kgoro ya ga Ra-Odirile gore a e disetse kgosi le morafe, le tsona dikgomo tse o ne a tshwanetse go di disetsa kgosi le morafe.

O ne a tshwanetse go iphedisa ka tsona, le gona a itse gore mo metlheng ya ditlala le ditlalelo tse dikgolo, o ne a tshwanetse a itse gore ke tsona a neng a tshwanela go thusa le go tlamela morafe wa ga rraagwe ka tsona. Mo kgorong ya ga 'abo o ne a ntse jaaka kgosi mo morafeng. Mongwe le mongwe yo bana ba gagwe ba neng ba lalala ka metsi a sego o ne a tshwanetse go ya go lelela mo go ene mme

fa selelo sa batho ba kgoro ya ga gabo se le segolo go feta se se tshwanetseng go isiwa kwa mothong wa kemo ya gagwe ene o ne a tshwanetse a se tsaya a se isa kwa kgosing. Kgosi le yona fa e bona gore selelo sa morafe ke se segolo thata, e bitsa morafe gore o e thuse ka mogopolo ka ga se se tshwanetseng go dirwa go boloka morafe. O ne a laelwa gore fa go ne go ka fitlhelwa a tshameka ka leruo le a neng a le neetswe go le solofela, le ne le tla tsewa mo go ene le neelwa mongwe wa borangwaneagwe yo go neng go ka fitlhelwa le mo tshwanetse. O ne a laelwa thata gore a itise mo basading gonne fa a ne a ka tlhoka lesego mme ba mmofa ka dikgole tsa mesese ya bone ,e ne e ka re mo dinyageng di se kae, a bo a se na kgomo le fa e le e nngwe. Basadi ke mamena a a boteng, a maruo a banna ba bantsi ba ba se keng ba ikelatlhoko, a wetseng ka ona.

E ne ya re fa a sena go neelwa maruo a, ga boelwa kwa gae mme e rile fa go sena go gorogwa ga bidiwa borangwaneagwe ba begelwa gotlhe ka fa mosimane a neng a neelwa boswa ba ga rraagwemogolo ka teng. Go ne ga nna tebogo le boitumelo jo bogolo. E ne ya re gape fa morago ga sebakanyana, borangwaneagwe ba kopana gape go bua ka ga go batlela Selotlegeng mosadi le go mo naydisa. E ne ya kete ba tsietsega kwa tshimologong ya go kopana ga bona go itse mosetsana yo o neng a ka tshwanela go nna mosadi wa lekolwane le mme le gale e ne ya re fa morago ga bonwa gore mosetsana yo o neng a bidiwa Seasebeng, morwadi 'a Boile wa kgoro ya Basimane, e ne e le ene mosetsana yo o neng a tshwanela go nyalwa ke Selotlegeng. Go ne ga dumelanwa ka yona nako eo gore go ne go tlhokega gore batho ba romelwe kwa ga Ra-Boile go ya go batla sego sa metsi. E ne ya re fa morago ga sebaka se se itsegeng, le mokgwa o o itsegeng wa patlo ya mosadi ka molao wa Setswana mosadi a atlholwa. Ba ga Ra-Odirile ba ne ba boela gae go ya go bega dikgang tse di molemo gore ba ne ba atholetswe sego sa metsi se ba neng ba sa bolo go se boaboela kwa ga Ra-Boile. Dikgang tsa bona di ne tsa nesediwa pula mme e rile fa morago ga malatsi a se kae, ga romelwa basadi kwa ga Ra-Boile go ya go lebogela tumelano ya ba ga Ra-Boile le ba ga Ra-Odirile ka ga nyalo e e neng e tshwanetse go nna fa gare ga bana ba bona.

E ne ya re fa morago ga kgwedi mosadi a ntse a athlotswe, ba ga Ra-Odirile ba ne ba ntsha dikgomo di le masome a

matlhano tsa ya bogadi. E re ka go ne ga itsisiwa letsatsi le dikgomo tsa bogadi di neng di tla goroga kwa ga Ra-Boile ka lona baisi ba tsona ba ne ba fitlhela go ipaakantswe kwa ga Ra-Boile go ntse pila. Go ne ga utlwala moduduetso o moesane o o neng o tlhaba pelo jaaka lemao ka kwa ga Ra-Boile, o bega kgorogo ya dikgomo tsa bogadi. Ga tsoga modumo, ga nna letlhanetlhane, lorole lwa beta mokoduwe. Basadi ba tswa ka sengwe le sengwe se ba neng ba ka tshosa dikgomo ka sona go di phatlalatsa mme bagapi ba tsona ba di kganela go phatlalala, ba lwa le tsona ba be ba di tlathlha mo sakeng le le fa kgotleng, la ga Ra-Boile. Di ne tsa begwa gape fa di sena go tsena mo sakeng mme ba ga Ra-Boile ba di nesetsa pula. Baisi ba tsona ba ne ba amogelwa ka mabogo a mabedi. Ba ne ba laela gore ba ne ba ikaelela go boela kwa ga bona fa morago ga malatsi a le marataro mme go laela ga bona ga se ka ga amogelwa gonne ba ga Ra-Boile ba ne ba bolela gore go laela ga ba ga Ra-Odirile go ne go sa ba fe nako e ntle go ba baakanyetsa mefago. Ba ne ba thinya go tsamaya mme ba be ba tla ba bolola fa go sena go feta malatsi a marataro gape.

Ba ne ba goroga kwa gae go setse go akanngwa go roma motho go ya go bona se se neng se ba tshwere kwa ba neng ba romilwe teng. Ba ne ba feta ba bega ka fa ba neng ba tsamaya ka teng, le mokgwa o ba ga Ra-Boile ba neng ba feta ba ba amogela ka ona. Ba ne ba nna ka boitumelo mo malatsing otlhe a ba neng ba a tlhola kwa ga Ra-Boile. Ba ne ba swabisiwa ke go bo ba boa ka teng ba ise ba bone mosetsana yo ba neng ba isitse dikgomo tsa bogadi jwa gagwe. Ba ne ba eletsa le gona ba kopa gore go dirwe gore ba mmone mme a iphitlha gore ba se ka ba mmona. Go ne ga se ka ga makatsa fa a ne a dira jaana gonne ga go mosetsana yo ka metlha a ratang go bonwa ke batho ba ba tshwanetseng go mo nyala. Ke basetsana ba gompieno ba re bonang ba sa tshabe batho ba kwa ba tshwanetseng go nyalwa teng. Go sita ba ye go ipontsha ba gabo mosimane. Ba tla reng? Ke megkwa ya malatsi a kajeno.

E ne ya re fa morago ga kgwedi fa ba ga Ra-Odirile ba ntse ba ntshitse bogadi, ga romelwa motho kwa ga Ra-Boile go ya go bega gore bona ba ga Ra-Odirile ba ne ba ipaakanyetsa go ya go tsaya mosadi wa bona. Ka nnete e ne ya re fa morago ga malatsi a le some le metso e mene lefoko le ntse le rometswe kwa ga Ra-Boile ba ga Ra-Odirile

ba bolola go ya go tsaya mosadi wa bona. Go ne ga tlogiwa ka dikoloi di le nne di rwele banna le basadi ba ba neng ba ya go tsaya ngwetsi. E re ka ba ne ba goroga ka letsatsi le ba neng ba lebeleetswe ka lona, ba ne ba fitlhela ba ga Ra-Boile ba ipaakanyeditse go ba amogela ka botswerere le bothakga jotlhe. Go goroga ga bona go ne ga itsiwa ka meduduetso le megolokwane e e neng ya utlwala ka kwa ga Ra-Boile. Go ne ga robalwa mme e rile ka moso ga bo go jewa mokete o mogolo. Go ne go tlhabilwe dikgomo tse di nonneng, go dirilwe majalwa a e neng ekete a ne a ka se ka a fediwa ke go nowa.

E ne ya re go sa le ka moso dipitsa tsa dijo tsa bewa mo isong mme e rile motshegare wa ka moso tsa bo di setse di budule. Go ne ga tsholwa mme e rile magobe a sena go gadimolwa ke phefo batho ba bewa dijo fa pele ba ja. Monyadiwa o ne a ntshiwa mo tlung a kgabisitswe ka bothakga jo bogolo, a apere lemipi la nku mo molaleng. E re ka bontle ba mosetsana yo bo ne bo sa kgonwe go bolelwa ka molomo, fa e ne e se go iponnwa ka matlho, ka tsatsi le bo ne bo gakgamatsa le ba ba neng ba ntse ba re ba a mo itse. Kgalalelo ya bona ka tsatsi le e ne e tshwana le kgalalelo ya naledi ya moso. Kgalalelo ya bontle ba gagwe e ne ekete e kalola batho matlho. Batho ba bantsi ba ne ba re go mo leba ba be ba lebane gore ba ja. E ne e ka re motho a re o tabola bogobe o bone a setse a totometsa menwana mo mmung, kapo e re a re o isa bogobe kwa molomong o bone a setse a bo sunya mo nkong. Monna e tla re a re o isa phafana ya bojalwa mo molomong a utlwe a setse a itshela ka bojalwa mo legetleng.

Mokete o ne wa jewa ka nako ya malatsi a le mararo mme e rile ka tsatsi la bone ba ga Ra-Odirile ba tsaya ngwetsi ya bone ba bolola go boela gae. E re ka ba ne ba bolola letsatsi le setse le tlhatlogile ba ne ba lala kgakala le kwa gae mme legale e ne ya re fa ba neng ba tsoga teng ba golega go sa le phakela gore ba tle ba tsene kwa gae go santse go bonala. Ka nnete e ne ya re letsatsi le ise le phirime ba bo ba setse ba le gaufi le kwa gae mme ba roma motho go ya go bolela gore ba ne ba le ka fa ntle ga motse, ba letile go itse gore ba ne ba tshwanetse go dira eng. Ba ne ba busediwa lefoko gore ba ne ba tshwanetse go tsena mo gae ka maabanyanae a mogolo mme ba dira ka fa ba neng ba laetswe ka teng. Go

goroga ga bona go ne ga itsiwa ka meduduetso ya basadi ba ba neng ba tswa go tsaya ngwetsi.

Ngwetsi o ne a fiwa metsi a tlhapa fa a sena go goroga. O rile fa a sena go tlhapa a newa dijo a ja. E rile fa a sena go ja, mmangwaneagwe yo o neng a romilwe ke batsadi go mo isa kwa go bommatsalae, a mo tsaya mme a mo tsenya mo tlwaneng e ene mmangwaneagwe a neng a setse a e bontshitswe ke basadi ba babedi ba ba neng ba kgethilwe go tsaya kemo ya ga mmangwaneagwe le mogatsa malome-agwe, gonne mogatsa malome wa ga Selotlegeng wa nnete le mmangwaneagwe wa nnete go ne go tsewa gore ba ne ba le kwa Bolawane. O ne a mo raya a re: "Seasebeng ngwana wa ga nkgonne, ntlo ya gago ke e. O e tlhokomele, o e tshole ka mokgwa o o e fitlhelang e ntse ka ona. Dikobo tsa gago, sengwe le sengwe se se mo go yona, di nne phepa ka metlha. Mo dikobong tes go robala wena le monna wa gago le ngwana wa gago ka nako e o tla nnang nae. Ga go robale monna ope mo dikobong tse fa e se monna wa gago fela. Fa e ka re ka letsatsi lengwe wa letlelela monna mongwe go robala mo go tsona o itse ka lona letsatsi leo gore o tla bo o tlhokoletsa monna wa gago diphatsa.

Ke a go tlogela mme o tsene mo go tsona o robale o letele mong wa tsona. Fa a tla o tsoge o mmulele mme o mo lese a tsene mo go tsona a robale. E re ka moso a santse a robetse o tsoge o mo fe metsi a tlhape, e re a ya kwa kgotleng a bo a setse a tlhapile. E re fa a ya kwa kgotleng o sale o mmaakanyetsa dijo tse e tla reng kgantele a boa kwa teng a tla a di ja mme o dire jalo ka metlha."

Selotlegeng o ne a le kwa kgotleng fa ngwetsi a goroga mme e rile fa modumo o o neng wa tsosiwa ke basadi fa ba bona ngwetsi yo moša o bepa, banna ba bagolo ba kgoro ya ga Ra-Odirile ba ba neng ba ntse fa kgotleng ka go letela go goroga ga ngwetsi ba simolola go bua le ngwana wa bona, Seleotlegeng, ka go mo laya ka ga mosadi. Ba ne ba mmolelela gore mosadi yo o neng a tswa go tsewa go nna mosadi wa gagwe o ne a tshwanetse go mo tlhokomela, a itse fa e le ene mmaagwe kgoro yotlhe ya ga Ra-Odirile. O ne a tswa go tseelwa go tla go nna mothusi wa gagwe mo tirong ya gagwe ya go eta kgoro ya ga rraagwemogolo pele. O ne a tshwanetse go tshola mosadi yo ka mokgwa o ngwana wa mosimane a tshwanelang go tshola mmaagwe ka ona. Fa e ne e ka re motlha mongwe mosadi yo a ngon-

gorega gore ene Selotlegeng o ne a sa mo tshola sentle, kgoro ya ga Ra-Odirile e ne e tla nna kgatlhano le tiro e e ntseng jalo. Ene Selotlegeng o ne a ka tsena mo molatong o mogolo.

Fa go ne go na le sengwe se ene Selotlegeng a neng a ka ngongorega ka ga sona ka ga mosadi yo, o ne a tshwanetse go se bega mo go borraagwe mme ke bona ba neng ba ka bua le mosetsana yo go mmontsha mokgwa wa gagwe o o maswe mo monneng wa gagwe. Fa a ne a ka raelega ka tsatsi lengwe a mo isetsa letsogo o ne a ka itirela molato o motona. Kgoro e ne e ka ema ka dinao go batla go itse gore o ne a lekanya eng fa a dira selo se se ntseng jalo. O ne a tshwanetse go lesa basadi ba bangwe mme a tlhokomele ene fela. O ne a tshwanetse go bona gore sengwe le sengwe se a neng a se batla o ne a tshwanetse go se mo naya. Tiro nngwe le nngwe ya lapa, e ene Selotlegeng a neng a eletsa go e dira, o ne a tshwanetse go e rera nae. O ne a tshwanetse go mo apesa, a mo kgabisa a mo dira montle gore a se ka a mmefela ka ntlha ya maswe mme a tloga a kgatlhwa ke basadi ba bangwe ba ba kgabisiwang ke banna ba bone.

E rile fa a sena go laiwa gotlhe ka se a neng a tshwanetse go nna sona mo mosading wa gagwe go ne ga rewa rangwaneagwe yo mmotlana yo o neng a bidiwa Baraedi ga twe a mo tseye a mo ise kwa tlung. O ne a tloga a ya le ene mme e rile fa ba tsena kwa lapeng a feta a bula ntlo mme a mo taya a re: "tsena mo tlung e o robale mme o tshegetse melao yotlhe e borrago ba neng ba e go laya kwa kgotleng." Ke gona a tsena mo tlung mme rangwaneagwe a boela kwa kgotleng. O fetile a apola a tsena mo dikobong a robala. E rile ka moso go sa le phakela a tsoga a ya go dumedisa borraagwe kwa kgotleng. O ne a nna teng ka sebakanyana, mme a boela kwa lapeng go ya go tlhapa le go bona mosadi yo o neng a letse nae mme a sa itse gore e ne e le motho wa sebopego se se ntseng jang.

O ne a fitlhela mosadi a tsogile a ntse ka marago mme a itse gore e ne e le ene mosadi wa gagwe ka a ne a ntse mo dikobong tse ba neng ba tsoga mo go tsona. O ne a re fa a mo leba a itewa ke letswalo ka ntlha ya go gakgamadiwa ke bontle ba gagwe. O ne a ema ekete motho a tshwerwe ke kgakge ka sebakanyana mme e rile fa pelo ya gagwe e sena go tshetlela a botsa a re: "A ke wena mosadi wa

me?" Mosadi o ne a araba ka go re: "Ga ke itse rra gore a ke nna mosadi wa gago gonne ga ke itse gore o mang." Monna a botsa a re: "Mme o mang?" Mosadi a re: "Ke Seasebeng." Monna a re: "Ke wena mosadi wa me." Ke nna Selotlegeng monna wa gago." A bo a nna mo dikobong fa go ene a mo tlaparela, le mosadi a kgomarela monna ka go latlhela letsogo la gagwe la nja mo godimo ga legetla la molema la monna mme la molema a le huhumetsa ka fa tlase ga legwafa la nja la monna, a tlhomile molomo wa gagwe mo go wa monna jaaka motho a nwa metsi mo modutwaneng.

E ne ya re fa morago ga sebakanyana ba ntse ba kgomara-gane jaana ba lesana ba simolola go botsana maphelo. Ke gona Selotlegeng o neng a leba mosadi wa gagwe mme a bona bontle jo a neng a ise a bo bone gope. Selotlegeng o ne a sa dumele se matlho a gagwe a neng a se mmontsha, le gona o ne a sa kgone go bona selekanyo sa lerato le Goitse-mang a neng a mo rata ka lona go mmatlela mosadi yo bontle jwa gagwe e neng ekete ga se ba motho wa lefatshe leno. Popego ya mosetsana yo e ne e tshwana le popego ya morafe wa Ma-Arabia. Ba ba neng ba itse losika lwa gabo mosetsana yo ba ne ba bolela gore mmaagwemogolo mmaagwe o ne a thopilwe mo dintweng tsa bogologolo mo morafeng mongwe o o neng o tswa kwa Botlhabatsatsi. Bosweu ba gagwe e ne ekete ba Ma-Arabia. Nko ya gagwe, ditlhaa le ditsebe tsa tsona tse di mephephe e ne e le tsona fela tsa morafe wa Ma-Arabia. O ne a se na marapo a a tsogileng a ditlhaa fa tlase ga matlho. Moriri wa gagwe e ne e le o o bowa jaaka moriri wa morafe wa Mazulu. O ne o ka kgatlhega go leba sethwe sengwe le snegwe sa mmele wa gagwe.

Mo mosong o, fa Selotlegeng a ntse a lebane le mosadi wa gagwe mo matlhong, ba maketse gore ke eng se se neng sa dira gore ba tle ba kopane jaaka monna le mosadi, dipitsa tsa dinama le tsa magobe di ne di phuma mo maisong, dinkgo tsa majalwa di ntse di latlha lefulo jaaka kgomo e otlal, mogolokwane o lela, monna a tila a be a ome lefatshe ka lerumo la segai gonne ga go yo o ka tlhabang ka lerumo fa fatshe a ise a bolae ope mo ntweng. Yo o neng a tlhaba lefatshe ka lerumo, kapo a rema fa fatshe ka selepe sa gagwe sa magagane, ke moganka yo o kileng a bolaya motho kapo batho mo ntweng. E rile go ise go nne

motshegare o mogolo, tsotlhe tsa bo di ntse sentle, go setse gore monyadiwa a tswe a bonwe mme batho ba fiwe dijo ba je. Mmangwan'a mosetsana o ne a tsena mo tltwaneng ya ngwetsi a na le basadi ba babedi ba ba neng ba mmontsha ntlwana e fa ngwetsi a sena go goroga mme ba feta ba mo apesa ka mokgwa o go neng go batlega gore a apare ka ona. Lemipi la nku e e neng e tlhabilwe mo mosong o le ne le baakantswe go apesiwa monyadiwa.

E ne ya re fa monyadiwa a sena go apesiwa, mophato wa ga Selotlegeng wa basetsana o ne wa tloga wa ya go mo ntsha mo ntlwaneng wa mo isa kwa leobong le le neng le baakanyeditswe go nna ene monyadiwa le ba ba neng ba tshwanetse go nna nae. E rile fa a tswa ka mojako makoko a ema ka dinao, bangwe ba pagama dipota, ba bangwe ba pagama ditlhare go bogela bontle jwa motho yo ba neng ba sa bolo go utlwa ka ga gagwe. Gongwe le gongwe mo matshwititshwiting a a neng a tlile go bona le go kopa dijo tse dintsi tse di neng di baakanyeditswe mokete wa lenyalo go ne ga utlwala letsnwe le re: "Motho o montle jang! A eketse e ka bo e le ene mogatsa kgosi ya morafe. Batho ba ba seng fano ba tla re ba bone eng. Bontle ba gawe eketse ke ba setshwantsho sa mosadi yo go tweng ke Mma-Jesu. A eketse bo ka se ka ba ya le puo ya mogologolo e e reng bontlenyane bo seng nosi."

Mokete wa lenyalo la ga Selotlegeng o ne o thologetswa ke makoko a le mantsi, a a neng a tswa kwa le kwa, mme ga go a ka ga boela ope kwa ga gabo a sa itumelela tsela e beng ba mokete o ba neng ba tshola baeng ka yona. Batho ba bantsi le kajeno ba ntse ba bolela gore mokete o e ne e le mokete wa meketse. O ne o le montle o tlotlegile. Bontle ba ona le tlotlego ya ona e ne e le tshupo ya bontle le tlotlego e monyadi le monyadiwa ba neng ba tshwanetse go phela ka yona mo malatsing otlhe a botshelo jwa bona. Ba ne ba phela ka boitumelo gonne ba ne ba tshwana ka pelo, le gona ba rata batho ba bangwe jaaka ba ne ba ithata. Fa ba ne ba ka bona motho yo mongwe a le mo pitlaganong ba ne ba ka se ka ba lesa go bua ka ga gagwe go fitlhela ba mo ntsha mo boketeng ba gagwe. Mo metlheng ya ditlala le gona ba ne ba boloka batho ba le bantsi. Ba ne ba na le polelo ka metlha e e neng e re: "Go fa ke go ipeela."

Polelo e ya bona e ke boammarure gonne fa o ka lepa tsela e ditiro tsa Modimo di tsamayang ka yona o tla bona

gore le fa motho wa nama a se na tebogo ,sengwe le sengwe se o se dirang go mo ntsha mo boketeng ba gagwe se go boela ka tsela nngwe se okeditswe gantsi le gona se tshego-faditswe. Fa o ise o lemoge dilo tse o ke o leke go di elatlhoko go tloga ka letsatsi le . Fa e ka re o tshwanetse go thusa mongwe ka wena wa huparela se o ka mo thusang ka sona o tla re o ntse o re o se tshotse wa fitlhela se go latlhegetse. O ithute gore e re fa mogopolo wa gago o go raya o re o direle mongwe ka wena sengwe se se molemo o se dire ka yona nako eo gonne fa o ka se ka wa dira jalo o ikobetse letlhogonolo. Modiri wa dilo tse re phelang ka tsona o di re file gore re thusane ka tsona gonne go bangwe ba o di ba fileng mme go bangwe ba o di ba timileng mme di neetswe wena le nna gore re boloke ba ba se nang natso ka tsona. A re direng jalo gore e tle e re ka moso di tserwe mo go rona di neilwe ba bangwe ba tle ba re thuse ka tsona.

Ba ga Ra-Odirile ba ne ba ikgantsha thata ka bana ba ba bona ba. Le kgosi ya morafe e ne e itumela thata go utlwa ka ga ditiro tsa ga Selotlegeng le mosadi wa gagwe. E ne e bolela gore fa dikgosana tse dintsi di ka bo di ne di tshwana le Selotlegeng le masadi wa gagwe ka pelo di ka bo di ne di fokotsa makete a mantsi a e leng morwalo wa kgosi mo go direleng morafe. Kgosi e ne e bolela e sa fitlhe gore se Selotlegeng a neng a le sona mo kgorong ya ga 'abo e ne e le se yona kgosi e neng e se tlhela go nna sona mo morafeng wa yona.

Kgaolo Ya V

Selo se se neng se a tle se re ka sebaka sengwe se tshwenye Selotlegeng mo moweng fa a ntse a gopola ka ga bophelo ba bobotlana ba gagwe, e ne e le mokgwa o o maswe o a neng a kile a batla go itshenya ka ona, ka go ja dinku tse go neng go lebilwe gore e ne e le ene modisa yo mogolo wa tsona. O ne a se ka a lebala pelobotlhoko e mong wa gagwe a neng a nna ka yona mo tsatsing le a neng a utlwa ka ga tshenyo ya gagwe mo dinkung. O ne a sa fetse go makala gore selo se se neng sa tsena mo pelong ya gagwe ka nako e, go dira tiro e e bosula jo bo kalo, e ne e le eng. O ne a batla tsela nngwe e ka yona a neng a ka direla Gabotlwaelwe sengwe se segolo, go bofolola mowa wa gagwe mo botlho-

kong jo bo neng bo agile mo pelong ya gagwe ka ntlha ya ditiro tse di maswe tse a neng a mo fosetsa ka tsona mo malatsing a bogologolo.

Go ne go se tsela e e neng e mo siametse go diragatsa maikaelelo a gagwe gonne ka nako eo o ne a katogane le Gabotlraelwe ka bophelo le ka bonno. O ne ka gale a tshaba go nna a atamelana nae gonne e ne e ka re motlha mongwe a tshoka a lemoga gore e ne e le ene ngwana yo o neng a golela ka fa tlase ga tebelelo ya gagwe, le fa ekete ene go ne go itsiwe fa a ne a jelwe ke dibatana. O ne a boifisiwa bogolo ke gore batho ba bantsi ba ba neng ba mo itse mo bobotlaneng ba gagwe ba ne ba mo gakolola ka metlha gore o ne a tshwana le Motsu. Fela ba ne ba se ka ba ya kgakala ka puo ya go tshwana ga gagwe le Motsu gonne go ne go itsege gotlhe gore Motsu o ne a jelwe ke dibatana.

La bofelo sebaka se ne sa nna teng se se neng sa bulela Selotlegeng tsela ya go direla Gabotlraelwe tiro e e molemo. Go ne ga tla monna yo o neng a bidiwa Keimetswe kwa kgosing go bega gore o ne a re ka sebaka sengwe a latlhegwa ke dinku di le masome a mararo mme o ne a batlile dinku tse a be a di tlhoboga. E ne ya re fa morago ga dinyaga tse tharo mongwe wa badisa ba dinku tsa gagwe, yo o neng a itse dinku tse di neng di latlhegile sentle, a bo a feta ka moraka wa ga Gabotlraelwe, o ba neng ba feta ka ona ka dibaka tse dintsi fa ba ntse ba batla dinku tse mme ya re fa a latlhela matlho a gagwe mo dinkung tsa gabo Gabotlraelwe di feta ka ene fa di bolola a bona dingwe tsa dinku tse ba neng ba sa bolo go di batla. Kgosi e ne ya ntsha banna ba le bararo go ya le Keimetswe kwa ga 'abo Gabotlraelwe go ya go bona fa polelo ya ga Keimetswe e ne e le boammarure. Ka nnete go ne ga fitlhelwa se Keimetswe a neng a ya go se bega kwa kgosing e le boammarure. Le gona go ne ga fitlhelwa gore ene Gabotlraelwe o ne a ntse a itse fa go ne go na le dinku tsa matimela mo dinkung tsa gagwe.

Go ne ga dirwa gore Gabotlraelwe a tle mo kgotleng go tla go sekisetswa bogodu mme ya re ka fa a ne a le mongwe wa batlotlegi ba bagolo ba morafe kgosi ya se ka ya dira gore a sekisiwe ke morafe otlhe. O ne a direlwa tlotlo ka go biletswa dikgosana le batlotlegi ba bangwe jaaka ene go tla go mo sekisa. Mo teng ga bona basekisi ba go ne go le Selotlegeng. O ne a re fa a utlwa go twe Gabotlraelwe

o ne a le mo molatong o motona o o maswe, mme ene Selo-
tlegeng e ne e le mongwe wa ba ba neng ba tshwanetse go
mo sekisa, a bona gore go ne go se nako e nngwe e e neng
e ka mo fa sebaka sa go direla Gabotlraelwe molemo, go
mo leboga ka e ne e le ene a neng a mo godisitse, fa e ne
e se yona nako ya tsheko. O ne a batla tsela e a neng a
ikaelela go mo ntsha mo molatong ka yona, le fa a ne a
bona bomaswe le botona ba molato o Gabotlraelwe a
neng a le mo go ona.

Dikgosana le batlotlegi ba ba neng ba sa rate Gabotlraelwe
ba ne ba ikana mo sephiring gore fa ba ne ba ka se ka ba
dira gore Gabotlraelwe a welwe ke molato o a neng a le
mo go ona ka bokete jo bogolo, ba ne ba ka ithaya maina
a mangwe. Fa o ne o botsa gore o ne a tlhoetswe eng ke ba
ga'abo, o ne o ka se ka wa fetolwa ke ope ka tsela e e neng
e utlwagala. Se re itseng gore o ne a se tlhoetswe ke
se se leng teng mo go rona le mo malatsing a kajeno. O ne
a itsholetse le gona a ruile go feta barui ba botlhe ba morafe
wa ga gabo, ka gore o ne a na le pelo e ntle e namagadi.
O ne a sa tshola maruo a gagwe go ithusa ka ona a le nosi.
O ne a belege batho ba bantsi ba morafe ka ona. Kgosi e
ne e itse se ene Gabotlraelwe a neng a le sona mo morafeng
wa gabo. Go ne go setse go le motho wa bobedi mo morafeng,
yo kgosi e neng e setse e bua thata ka ga ditiro tsa gagwe
tse dintle. Motho yo wa bobedi yo e ne e le Selotlegeng.

Gabotlraelwe o ne a tlhoetswe go-ratwa ke kgosi, le go
buiwa ka bontle ke batho ba merafe e sele. Moeng mongwe
le mongwe yo o neng a tsena ka motse wa gabo mme a sa
itse gope kwa a neng a ka ya go gorogela teng o ne a itse
fa go ne go le motho mongwe mo motseng oo, yo o neng a
bidiwa Gabotlraelwe. Ba bantsi ba ga gabo ba ba neng ba
utlwa fa batho ba ba tsamaya ba botsa ka ga gagwe ba
ne ba leka go ba faposa ka go ba gakolola gore go ne go sa
tlhokege gore ba ye go gorogela kwa ga gabo Gabotlraelwe
etswe kwa kgosing go ne go le teng. Batho ba mohuta o ba
santse ba le bantsi mo merafeng ya ga rona. Batho ba ke
ba ba eletsang go kotula fa ba sa jalang teng. Ba jala
mefoka mme ba tshepe go kotula mabele. A selo se se
ntseng jalo se kile sa nna teng?

Tsheko e ne ya tsena ka letsatsi le le neng le beilwe mme
jaaka re setse re lemogile, lekgotla le lotlhe le ne le ngonnye
pelo gore le ne le tshwanetse go ikemisetsa go digela Gabotl-

waelwe molato ka bokete jo bogolo. Go ne go le batho ba le babedi mo lekgotleng le, ba ba neng ba utlwela Gabotlwaelwe botlhoko mo molatong o a neng a le mo go ona. Batho ba e ne e le kgosi le Selotlegeng. Kgosi e ne e ka se ka ya dira sepe go mo ntsha mo molatong gonne katlholo ya kgosi e ne e tshwanetse go ya ka mokgwa o lekgotla le neng le bona, kapo le neng le sa bone, molato ka ona. Kgetse e ne ya sekwa go fitlhela motshegare o mogolo mme ka fa dikgang di neng di le ka teng di ne di bofa Gabotlwaelwe mo go botlhoko. Ke gona Selotlegeng a rileng go bona dikgang di eme maswe a kopa kgosi le lekgotla gore tsheko e boele kwa morago gore go tle go bidiwe ditlhasi tse di neng di tshwanetse go fa bopaki jo bo neng bo ka thusa kgosi go athola kgetse e ka tshiamo. O ne a bua ka bokhutshwane ka nako e, go supa ka fa a neng a bona bokete ba kgetse e ka teng.

O ne a re: "Kgosi, ke ema go tlagisa maikutlo a me, a ke dumelang gore ga se a me ke le nosi mme ke a batho ba bantsi mo lekgotleng le. Molato o rre Gabotlwaelwe a leng mo go ona ke molato o mogolo jaaka ba botlhe re bona mme jaaka o le mogolo jaana, mme o tla wela rraetsho ka bokete jo bogolo, go batlega gore wena kgosi o batle tsela ya tshiamo e o tshwanetseng go athola motlhanka wa gago ka yona. A e re katlholo ya gago e itumedisa morafe wa gago, le ene mosekisiwi a bone rure gore o athlotswe ka tshiamo. Ke batla gore badisa ba ga rre Gabotlwaelwe ba nne teng mo tshekong e, go tla go fa bopaki ba gore ke sebaka se se kana kang fa dinku tse di sekwang tse di ntse di le mo morakeng wa mong wa bona. Ba tshwanetse go tla go bolela gore ene mong wa bona o ne a reng motlheng a di fitlhela di le mo morakeng wa gagwe. Ke kopa go le kana kgosi le lekgotla, ke tswe ke sa bone phatlha e rraetsho a ka tswang mo molatong o ka yona." Kopo ya ga Selotlegeng e ne ya amogelwa mme tsheko ya boela kwa morago.

Mo malatsing a fa tsheko e emisitswe go letetswe gore ditlhasi di nne teng Selotlegeng o ne a tsaya matsapa go kopana le Gabotlwaelwe mo sephiring go mo fa leano la gore o ne a tshwanetse a intsha jang mo molatong. O ne a mmontsha gore go ne go se sepe se a neng a se batlela badisa ba gagwe. Se a neng a se batla e ne e le sebaka sa go ikopanya nae mo sephiring, go mo gakolola gore o ne a tshwanetse go bua jang gore a ipofolole mo molatong o o

maswe o o neng o lepeletse jaaka lekgotlho fa godimo ga tlhogo ya gagwe. Gabotlraelwe o ne a reetsa ka kelatlhoko e kgolo fa Selotlegeng a mo fa leano la go ikgolola mo molatong o a neng a bona ka nosi gore o ne o tlike go mo wela ka bokete jo bogolo. O ne a mo raya a re e re ka go ne ga laelwa gore ene Gabotlraelwe o ne a sa tshwanna go kopana le badisa ba gagwe pele ga kgetse e boela e tsena, ene Selotlgeng o ne a tla tsaya matsapa a go ya go kopana le badisa ba ba neng ba tlhokega mo tshekong, ka sephiri, gore a tle a ba rute tsela e ba neng ba tshwanetse go feta ba bua ka yona kwa tshekong.

O ne a solofetsa Gabotlraelwe gore e tla re fa tsheko e simologa la bobedi a dira gore e nne ene a buang pele ga dikgosana tse dingwe mme o tla re a bua a bo a lebisitse ene Gabotlraelwe dipotso tse a neng a tla tshwanela go di araba ka mokgwa o o neng a tla bo a o rutilwe ke ene Selotlegeng. Mokgwa o a neng a tshwanetse go araba ka one e ne e le o o neng o tla feta o tladiwa ke bopaki jwa badisa ba gagwe. La ntlha o ne a tshwanetse go botsa Gabotlraelwe sebaka se dinku tse di neng di sekwa di neng tsa tsena mo dinkung tsa gagwe ka sona. O ne a mo ruta gore a fete a boele gore o ne a fitlhela dinku tsa matimela kwa morakeng wa gagwe ka kgwedi ya Moranang mme badisa ba mo raya ba re e rile fa ene mong wa bona a tsena kwa morakeng dinku tseo di ne di le matlholo mabedi mo dinkung tsa bona. O ne a tshwanetse go bolela gore e ne ya re fa a tloga kwa morakeng a sena go bona dinku tse a laela badisa gore o ne a ya gae mme o ne a tla feta a ya go di bega kwa kgosing. Bona badisa ba ne ba sa tshwanna go tsamaya ba athame ka ga dinku tse gonne go ne go le teng batho ba ba neng ba ka re ke tsa bona ka fa di ne di tshotse letshwao la bona mo ditsebeng.

Dinku tse di ne di tshwailwe lesibi mo tsebeng ya molema, le lephaga mo tsebeng ya nja. Letshwao le ene Gabotlraelwe o ne a itse fa le ne le tshwaiwa ke batho ba le bararo. Batho ba e ne e le ene Keimetswe, Balapile le Akanyang. Lebaka le le neng la dira gore Gabotlraelwe a laele badisa ba gagwe gore ba ne ba sa tshwanna go tsamaya ba athame ka ga dinku tse, le gona o ne a tladiwa ke batho ba bantsi mo go lona, ke le: Go ne go na le sebaka se Balapile le Akanyang ba kileng ba bakisanya dinku dingwe tsa lona letshwao le ka sona mme kgang ya bona e ne ya fediwa ka gore dinku

tseo di tsewe di newe kgosi. Polelo e e ne e na le bopaki jo bo tletseng le fa eketse e ne ya nna teng ene Selotlegeng a ise a tle mo gae.

Gabotlwaelwe o ne a tshwanetse go bolela gore o ne a re fa a tswa kwa morakeng a feta a dira fela jaaka a ne a laetse badisa ba gagwe. O ne a bolela gore o ne a feta a bega dinku tse mo monneng wa lekgotla la kgosi, le gore pego ya gagwe e ne e na le bopaki. O ne a se ka a ntsha lebaka le ka tsatsi la ntlha la tsheko gonne o ne a sa gakologelwe sentle gore motho yo o neng a le teng fa a bega dinku tse e ne e le mang. O ne a rometse lefoko kwa monneng yo a neng a dumela gore o ne a ka mo pakela mo polelong ya gore o ne a bega dinku gore a nne gaufi le fa kgotleng ka tsatsi la tsheko gore e re fa a ne a ka batlega a tle a bonwe ka bogaufi. Fela o ne a sa itse fa monna yo a ne a le teng gonne ene ka nosi o ne a ise a kopane nae. O ne a dumela gore monna yo o ne a tla gakologelwa puo e ene Gabotlwaelwe a neng a e bega mo monneng wa lekgotla ka letsatsi leo.

Monna yo o neng a tla go pakela Gabotlwaelwe yo o ne a bonwe ke Selotlegeng ka nosi mme a mo ruta polelo e a neng a tshwanetse go feta a e bua fa a tsena kwa kgotleng. O ne a tshwanetse go araba dipotso tsa ga Selotlegeng ka mokgwa o ene Selotlegeng a neng a mo laetse gore a mo arabe ka ona. E re ka gore go ne ga nna moletlo o mogolo kwa kgosing ka nako e Gabotlwaelwe a neng a goroga go tswa kwa morakeng ka yona, Selotlegeng, Gabotlwaelwe le mosupi wa gagwe, Bainkanetse, ba ne ba dumelelana gore nako e Gabotlwaelwe a neng a bega dinku mo monneng wa lekgotla ka yona e ne e le letsatsi la moletlo o mogolo o. Monna wa lekgotla o ne a ka tswa jang fa banna ba babedi ba ba ne ba paka gore o ne a begetswe ka ga dinku? Le ene motho wa batho o ne a re fa a bodiwa fa a ne a kile a begelwa dinku tse di ntseng jalo a bolela gore o ne a sa gakologelwe sepe ka ga kgang e e ntseng jalo, fela e re ka gore ka letsatsi leo mongwe le mongwe o ne jele, a nole, mme a thabile go feta selekanyo, o ne a sitwa ke go ganela gore o ne a ise a begelwe kgang e e ntseng jalo. E re ka go ne go bolela banna ba babedi gore o ne a begelwa kgang e e ntseng jalo o ne a dumela gore ba ne ba bua boammarure, fela ke ene a neng a lebetse.

Badisa ba ne ba tla go bolela ka fa ba neng ba itse dinku tse ka teng. Bopaki jwa bona bo ne bo tlatsa polelo ya mong wa bona ka mokgwa o o neng wa supa gore se mong wa bona a neng a se bolela ka ga dinku tse e ne e le nnete e e neng e sa tlhakana le sepe. Ba ne ba bolela gore mong wa bona o ne a re fa a sena go bona dinku tse a ba tlogela ka gore o ne a tla feta a di bega kwa kgosing, le gona a laela gore bona ba ne ba sa tshwanna go tsamaya ba athame ka ga tsona. Mongwe wa bona o ne a bolela gore mantswe a mong wa bona a bofelo ka ga dinku tse e ne e le a: "Lo se ka lwa tsamaya lo athame ka ga dinku tse jaaka magakabe a bone ditoto tsa diphologolo gonne mong wa tsona o mongwe mme magodu ke a mantsi." Ba ne ba bodiwa gore mong wa bona o ne a ba laela eng ka ga letshwao la dinku tse mme ba bolela gore ene mong wa bona o ne a ba lemosa gore di ne di tshwailwe letshwao la batho ba le bararo ba a neng a ba itse sentle mme le fa go ne go ntse jalo, o ne a sa ikaelela go botsa mongwe wa batho ba bararo ba fa a ne a timeletswe ke dinku gonne bantsi ba tletse boferefere.

E rile fa morago ga bopaki jwa badisa Selotlegeng o ne a bua ka sebakanyana a bontsha kgosi le morafe ka fa polelo ya ga Gabotlwaelwe e neng e tletse boammarure ka teng. O ne a re: "Kgosi ya me le lekgotla la gago ke batla go bua mafokonyana a se kae go sedimosetsa kgosi le lona lekgotla ka fa kgetse ya ga rraetsho Gabotlwaelwe e leng ka teng gore kgosi e tle e bone sentle ka fa e tshwanetseng ya athola motlhanka wa yona ka teng. Ga ke ikaelele go fokotsa kapo go oketsa molato wa ga rraetsho mme ke bua fela se maikutlo a me a reng ke boammarure ka ga kgetse e. Ka ga bomoloto kapo go seng bomoloto ga ga rraetsho go tla bonwa ke kgosi le lona lekgotla la gagwe. Selo sa ntsha re ne ra utlwa ka fa rraetsho Gabotlwaelwe a neng a fitlhela dinku tse re kgobokanyeng fano ka ga tsona kwa morakeng wa gagwe. O ne a re fa a sena go di bona a tlogela badisa ka gore ba sale ba di disitse mme ba se ka ba bua sepe le mongwe ka ga tsona ka a ne a ikaelela go feta a di bega kwa kgosing fa a tsena kwano gae. O ne a dira jaana ka a ne a itse fa mongwe le mongwe yo o timelelwang a batlela kwa kgosing ka e le gona kwa go begwang dilo tsotlhe tse di latlhegang teng.

"Ka nnete o ne a feta a bega dinku tseo mo monneng wa lekgotla jaaka le ene monna wa lekgotla a ne a lo bolelela

jaanong gore dinku di ne tsa begwa mo go ene mme o ne a lebadiwa go di bega mo kgosing ke boitumelo jo bo neng bo le teng mo letsatsing le dinku di neng tsa begwa ka lona. La bobedi o ne a laela badisa gore ba se ka ba bua sepe ka ga dinku tse le mongwe gonne o ne a boifa gore bangwe ba ba sa siamang, ba ba tshwaang tshwao leo, ba ne ba ka tloga ba re dinku ke tsa bona mme ga tloga ga tsenwa mo dikgannye tse go kileng ga tsenwa mo go tsona fa gare ga Keimetswe le Akanyang. Tiragalo e lo e itse botlhe.

“La boraro, puo ya gagwe e tladiwa ke badisa ba gagwe, bao lekgotla le neng la laela, le gona la disa, gore a se ka a kopana le bona gope pele ga tsheko e tsena. Lo utlwile gore ba buile fela ka mokgwa o le mongwe go pakela mong wa bona jaaka ekete ba ne ba le teng fa a bodiwa dipotso. Le gona ba ne ba bua jaaka ekete wa bobedi o ne a le teng fa wa ntlha a fa bopaki ba gagwe. Fa go sa le teng mongwe fano yo o santseng a ikutlwa go bua sengwe ka ga kgetse e o tla bo a batla go senyetsa kgosi sebaka go bolela se katlholo ya yona e leng sona mo kgetseng e. Ke kopa gore lo dumele gore kgosi e eme e athole motlhanka wa yona ka fa e mmonang, kapo ka fa e sa mmoneng molato ka teng.” Lekgotla la araba ka go re: “Re a dumela.”

Ke gona kgosi ya ema ya re: “Morafe, ga go na se se santseng se tlhokega gore ke se bue ka ga kgetse e re kgo-bokanyeng fano ka ga yona. Se ke batlang go se bua ke go lo lebogela mowa o montle o lo neng lwa leka ka natla ka ona go batlisisa boammarure kapo se e neng e se boammarure mo molatong o Gabotlraelwe a leng fano ka ga ona. Mowa o lo sekileng kgetse e ka ona o supa lerato le kagiso. Go feta dilo tsotlhe ke lebogela thuso e kgolo e Selotlegeng a neng a thusa lekgotla leno ka yona. Ga ke dumele gore go na le mongwe wa lona yo o ka ganelang gore fa e ne e se ka ga go kopa ga ga Selotlegeng gore kgetse e boele kwa morago gore go tle go batlwe bopaki jo bo tshwanetseng, lekgotla leno le ka bo le ne la athola kgetse e ka mokgwa o o fapaanang le o jaanong le tllileng go atholwa ka ona. Fa e ne e se ka ntlha ya bopaki bo re neng re bo fiwa ke batho ba ene Selotlegeng a neng a kopa gore go dirwe gore ba nne teng fano ka letsatsi le re ka bo re se ka ra tshwara nnete epe ka ga molato o Gabotlraelwe a supiwang ka ona.

"Katlholo ke e: Dinku tse di masome a mararo tse Keimetswe a boelang gore ke nyaga tse tharo di ntse di mo latlhegetse di tla ya go tsewe di lerwa kwano mme go tla feta go tsewa tse di masome a mabedi di newa Keimetswe. Tse di lesome di tla neelwa lekgotla go le lebogela matsapa a magolo a le a tsereng go thusa Keimetswe go batla dinku tsa ga gabo." Lekgotla le ne la supa go itumelela katlholo ya kgosi ka go re: "Pula, pula, pula."

Kgaolo Ya VI

Selotlegeng o ne a dira dilo tse dintsi tse dintle tse di neng tsa tsweledisetsa kgoro ya ga Ra-Odirile pele. O ne a re fa a tsena mo bogosaneng a fitlhela kgoro e e le nngwe ya dikgoro tse di neng di le kwa morago mo morafeng wa ga gabo. O ne a ithuta bophelo jwa batho ba ga rraagwe ka maikaelelo a go gakolola ba ba neng ba itsholetse gore ba ne ba ka atisa maruo a bona jang. Batlhoki o ne a ba naya dikgomo dingwe tsa gagwe gore ba di dise mme ba ithuse ka tsona. O ne a laela mongwe le mongwe wa batho ba a neng a ba neile dikgomo tse gore fa a ne a ka fitlhela di sa tlhokomelega sentle, le gona go se na phetogo mo bophe-long jwa modisa wa tsona, o ne a tla di tsaya a di neela yo mongwe yo o neng a ka di tlhkomela mme a ithusa ka tsona.

O ne a rata go fitlhela modisa wa dikgomo tsa gagwe a lema ka tsona, a di gama a phedisa bana ba gagwe ka maši a tsona. Mo ngwageng wa pholo e kgolo ya mabele o ne a itumela thata go fitlhela modisa wa dikgomo tsa gagwe a itheketse kgomo kapo tse pedi ka mabele a a a boneng ka go lema ka dikgomo tse a neng a di disa. O ne a re fa a kopana le mongwe wa badisa ba dikgomo tse, a re: "Dumela tlhe rra! Di kae dinamanyane tsa ga eno? O se ka wa lebala gore mogama kgomo ya mafisa o gama a ntse a gadimile." O ne a bua mafoko a ka maikaelelo a go ba gopotsa ka metlha gore ba ne ba tshwanetse go nna ba itse gore e ne e ka re ka motlha mongwe beng ba dikgomo ba tla go di tsaya mo go bona ba ba neng ba di tshotse mafisa mme ba ba tlogela ba sa itirela sepe ka tsona. Selo se o ne a sa se rate

gonne o ne a sa rate ope wa batho ba ga gabo a phelela mo lehumeng.

Molao wa gagwe e ne e le gore mongwe le mongwe wa kgoro e a neng a e disitse o ne a tshwanetse go nna le tshimo kapo masimo a a neng a ka phedisa bana ba gagwe ka ona. O ne a tlhokometse le gona gore mongwe le mongwe a leme tshimo e ,kapo masimi a, ka tlhokmelo. O ne a tsaya matsapa a go etela tshimo nngwe le nngwe mo nakong ya letlhafula go bona gore a e ne e lemilwe le gona e tlhagotswe ka tshwanno. Gongwe le gonwe fa a neng a fitlhela tshupo ya botlapa teng o ne a bua le mong wa tshimo ka kgatelelo gore ene o ne a sa batle motlapa mo bathong ba a neng a ba disitse gonne motho yo o sa kgoneng go itirela, a iphedisa, ga a na tsela epe e ntle e a ka phelang ka yona kwa ntle ga go utswa le bonokwane. Dikgopolo tsa go utswa, go loa, le tsa bonokwane, di itirela bonno jo bo monate mo dipelong tsa batho ba ba sa rateng tiro.

O ne a biletsa batho ba ba neng ba palelwa ke go lema kwa masimong a gagwe go ya go ba supegetsa ka fa ba neng ba tshwanetse go lema ka teng, kapo a tseye petlwana a ba rute ka fa motlhaodi a tshwanetseng go dira ka teng, go hudusa mofero o o maswe o o mo tshimong ya gagwe. Ba bantsi ba batho ba ba ne ba boela kwa ga bona ba rutegile gore ga go na boammarure jo bo fetang seane se se reng, "Phokoje go ja o o diretsenyana." Ba ne ba dumela polelo e gonne kwa ga Selotlegeng go ne go se motho yo o neng a nna a se na tiro mme mongwe le mongwe o ne a ja ka mpa tse pedi. Go ne go ka se ka ga nna jalo jang gonne mongwe le mongwe o ne a duelwa ka selekanyo sa tiro ya gagwe? Basadi ba ba sa tlhokomeleng masimo a bona ba phedisa bana ba bona ka diphefe tse beng ba mabele ba ba rufang ka tsona fa ba sena go boloka mabele a a siameng mo difaleng. Motho o a bo a sa itekanela fa a le kgotsa go iphedisa le go phedisa bana ba gagwe ka dijo tsa makopo. Mogologolo ga a ka a aka fa a ne a re: "Mphe mphe o a lapisa, motho o kgonwa ke sa gagwe."

O ne a ruta batho ba ga gabo gore ba tlhaloganye seane se se reng: "Lerotse la makopo ga le na kgodu." Se ke go re sengwe le sengwe se o se jang ka go se kopa, kapo ka go se jaka, ga o ka ke wa se ja wa be wa se ipeela. A go molemo gona go ja o fetsa mme o ya go robala o sa itse se o tla tsogang o se ja, kapo o se fa bana ba gago? A go

molemo go bona bana ba gago ba ntse dikgabanyana, mangolenyana a bona ekete a bothulakoma, ba go lebile mo matlhong ba re: "Mma re batla go ja." Kana go bothloko jang go gopola dilo tse. Ke tsona dilo tse di neng di tlhoilwe ke Selotlegeng mme a lwa le tsona a be a di ntsha ka kgoro ya motse wa ga gabo. Batho ba ga gabo ba ne ba rutega go itse se tshwanno ya motho mo go ene ka nosi e leng sona, le se tshwanno ya gagwe mo baneng ba gagwe le mo go wa ga gabo e leng sona.

Ka mokgwa o o ne a ruta ba ga Ra-Odirile gore ba itlotle le gona ba tlotle bangwe ka bona. Go itlotla le go tlotla mongwe ka wena, o dira gore o tlotlwe ke batho botlhe. Yo o batlang go tlotlwa mme a sa itlotle le gona a sa tlotle batho ba bangwe ga a ka ke a bona tlotlo e a e batlang. Selotlegeng o ne a tlotlegile thata mo kgorong ya ga gabo gonne se a neng a se rerela batho e ne e le se a neng a se dira ka nosi mme boammarure le bontle jwa ditiro tsa gagwe bo ne bo bonwa ke mongwe le mongwe. Keletso e kgolo ya gagwe e ne e le go tsosa batho ba ga gabo gore ba itirele, ba iphedise ka botlalo le gona ba thuse mongwe le mongwe yo o neng a batla thuso ya bona. Thusanyo ya nnete ke selo se se tlhokegang mo baaging ba lefatshe.

Ga go a ka ga feta dinyaga tse dintsi morafe otlhe o ise o itse se Selotlegeng a neng a se dira go tsosa kgoro ya ga Ra-Odirile. O ne o bona ka nosi phetogo e e neng ya tla mo bophelong ba kgoro e fa Selotlegeng a sala a tsena mo bogosaneng ba yona. Dikago tsa kgoro e di ne di fapaana le dikago tsa morafe otlhe. Masimo a yona a ne a ntsha dijalo tse di neng di gakgamatsa mongwe le mongwe wa morafe yo o neng a feta ka ona mo nakong ya gwetla. Le fa go ntse jalo batho ba bantsi ba ne ba sa dumele gore dijo tse di ne di nna jaana ka ntlha ya fa masimo a a ne a lemiwa ka mokgwa o batlhalefi ba re rutang gore re tshwanetse ra lema ka ona. Ba ne ba dumela le gona ba bolela gore Selotlegeng o ne a fa ba ga gabo methuso e megolo ya mabele e a neng a tswa go e ruta kwa dingakeng tse dikgolo tsa Barotsi. Polelo e ne e re dingaka tse o ne a di itse ka dilekane tsa gagwe tsa Borotsi tse a neng a itsane le tsona fa a eleteitse makoko a a neng a direla ba ga Ra-Kempe.

O ne a tlhabolola dikgomo tsa Kgoro ya ga gabo ka go rekisetsa mongwe le mongwe wa kgoro e, yo o neng a ruile dikgomo, dinamane tsa dipoo tse a neng a di rekile kwa

Rhodesia go tla go tlhabolola dikgomo tsa ga gabo. Dipoo tse o ne a bone dikgomo tsa tsona ka nako ya fa a le kwa Bolawane gonne ba ga Ra-Kempe ba ba neng ba mo tshotse e ne e le barui ba bagolo ba dikgomo mme e ne ya re fa ba ya go lekola dikgomo tsa bona kwa merakeng ba mo tseye go tsamaya le bona go ya go bona maruo a bona. O ne a tle a gagamalele dikgomo tse gonne o ne a ise a bone mohuta wa dikgomo tsa tsona. Bogolo o ne a makadiwa ke maši a a neng a tswa mo go tsona fa di gamiwa. O ne a tle a ikane gore motlha o a neng a tla nna le dikgomo ka ona, o ne a tla dira gore e nne tsa mohuta wa dikgomo tse di neng di ruilwe ke ba ga Ra-Kempe. E re ka gore ba ne ba na le lefatshe le le atlhameng ba ne ba kgaogantse dikgomo tsa bona ka mehuta e meraro.

Moraka wa ntlha o ba neng ba tsena ka ona, e ne e le wa dikgomo tse diphatswana tse di dithele eketeng makuka. Segamo sa dikgomo tse e ne e le se se boitshegang. Di ne di gamiwa ka tlhokmelo e kgolo gore di se ka tsa bolaya dinamane tsa tsona ka maši. Maši a tsona a ne a rwalwa ka dikolotsana a isiwe kwa setimeleng se se neng se a isa kwa motseng o mogolo wa Bolawane. A ne a roletwa fa ntlong nngwe e kgolo e baagi ba motse o ba neng ba a reka teng. Moraka wa bobedi e ne e le moraka wa dikgomo tse dikgwasana tsa dinaka tse dikhutshwane. E ne e le dikgomo tse dintle thata. Le tsona di ne di na le segamo se segolo, fela e ne e se se se neng se tshwana le sa dikgomo tsa moraka wa ntlha, tse re neng re utlwa ka ga tsona.

Moraka wa boraro e ne e le wa dikgomo tsa bohunwana jo bofatswana, tsa diditse ditsheueu tse tsotlhe. Ke dikgomo tse di bokete fela tsona di ne di sa gamiwe. O ne a botsa gore ke go reng di ne di sa gamiwe jaaka dikgomo tsa meraka e mebedi tse re setseng re utlwile ka ga tsona mme a arabiwa ka gore e ne e le dikgomo tse di neng di ruetswe go tlhabiwa le go jewa fela mme e seng go gamiwa. O ne a sa fetse go gagmalele dikgomo tse, gonne o ne a tlwaetse tse di neng di ruilwe kwa ga gabo tse di mmele moesane ka dinaka tse dikima tse ditelele. Tse ke tsa Setswana tse di bidiwang dingologa le mašaga. Se se molemo ka dikgomo tse tsa Setswana tse, di kona go tshwarelela mo lešekereng ka sebaka se seleele. Dikgomo tse dintle tse re ntseng re bua ka ga tsona tse, ga di tshwarelele mo leubeng. Ke

dikgomo tsa mafatshe a phulo e e monate. Ga di phele sentle mo mafatsheg a a bolelo.

Se sentle ka ga tsona ke gore dinamane tse dipoo tsa tsona di di tsalang le dikgomo tsa lefatshe leno di tswa dikgomo tse dintle le gona tse di sa tshwenngweng ke malwetsana a mantsi a a tshwenyang dikgomo tse di tswang kwa moseja ga mawatle. Le mo leubeng di thata go phadisa dikgomo tsa mohuta wa tsona tsa madi a a tletseng. Di gola go feta dipoo le dikgomo tse di di tsetseng. Ga di a siamela go goga jaaka dikgomo tsa lefatshe leno, fela tlhwatlhwa e nngwe ya tsona e kana ka ya kgomo tse tharo tsa lefatshe leno. Tlhwatlhwa ya kgomo e namegadi ya kgomo tse, e feta ya pholo tsa Setswana di le pedi. Mekgwa e yotlhe e, ka ga dikgomo tse, Selotlegeng o ne a e rutwa ke ba ga Ra-Kempe gonne ba ne ba eletsa gore motlha o a neng a tla boela kwa gae ka ona a fete e rute ba ga gabo go tlhabolola dikgomo tsa bona ka go di lokela dipoo tsa dikgomo tsa mohuta o.

Ba ga Ra-Kempe e ne e se barui ba bagolo ba dikgomo fela mme e ne e le balemi ba bagolo. Le mokgwa wa go lema ka tshwanno, o a fetileng a o ruta ba ga gabo, o ne a o bone kwa go bona le gona ba mo tlhalosetsa se go lema mmu e leng sona. Dilo tse tsotlhe tse dintle tse a neng a di bone kwa Bolawane, le tse a neng a di rutwa ke ona Makgoa a a neng a mo tshotse, o fetile a di dirisa go tlhatlosa ba ga gabo mo botshelong jwa bona jo bo kwa tlase ka go feta, a ba bontsha ditsela tse ba neng ba ka fetola botshelo jwa bona le tse ba neng ba ka atisa maruo a bona, ka tsona. Go feta dilo tsotlhe tse Selotlegeng a neng a di ithuta mo dinyageng tse tlhano tse a neng a di nna kwa Bolawane, e ne e le kitso ya go lema le ya go fetola dikgomo. Dilo tse pedi tse, ke metswedi e megolo ya leruo le bophelo mo merafeng yotlhe ya lefatshe.

O ne a re fa a bona gore ditiro tse a neng a di diretse ba ga Ra-Odirile di ne di bonala, le gona di itumelelwa ke mongwe le mongwe wa morafe, le ke mofeti wa tsela, a ikutlwa gore o ne a tshwanetse a phatlalatsa thuto e a neng a e tshotse a thusa morafe wa gabo ka yona. Mo kgopolong ya gagwe go thusa morafe otlhe, o ne a emiwa ke sengwe pele se a neng a sa itse ka fa a neng a ka se feta ka teng. Selo se e ne e le kgopolo ya gore nnaare ene e ne e le mang go tshola mogopolo wa gore a ka thusa morafe ka

kitso e ene le ba bangwe ba ba neng ba bona gore ke maatla a magolo mo bophelong jwa malatsi a kajeno. O ne a sa itse se kgopolo ya kgosi e neng e le sona ka ga ditiro tse ene Selotlegeng a neng a di dira go thusa kgoro ya ga Ra-Odirile.

O ne a batla tsela e ka yona a neng a ka itse se kgopolo ya kgosi e neng e le sona ka ga tiro ya gagwe mo go ba ga gabo. O ne a tlelwa ke mogopolo wa go kgethela kgosi sengwe sa maungo a ditiro tsa gagwe mo go ba ga Ra-Odirile go bona fa kgosi e ne e tla se ka e se itumelela. O ne a ya kwa morakeng mongwe wa ga gabo o o neng o se kgakala le kwa gae mme e rile a tsena kwa teng a feta a tlhaola maradu a le mane a go neng go se kgomo mo morakeng oo, e e neng e ka tshwana le nngwe ya ona ka segamo. Dikgomo tse o ne a laela mongwe wa badisa ba moraka o go di isa kwa gae. Di ne tsa gapiwa ka go iketla tsa be tsa goroga kwa gae ka maabanyane a magolo. O ne a re ka moso a di gama mme a laelwa gore o ne a tshwanetse go ipaakanyetsa go di gapa a di isa kwa kgosing ka lona letsatsi leo.

Selotlegeng o ne a ntsha monna mongwe wa bagakolodi ba gagwe go ya le monna yo o neng a gapa dikgomo go di isa kwa kgosing go ya go bega fa ene Selotlegeng a ne a di kgethela kgosi. E re ka kwa kgosing go ne go le sebakanyana go tswa kwa ga Ra-Odirile, banna ba babedi ba ba ne ba gapa dikgomo tse ka go di iketlela ka e le dikgomo tse di se nang mosepele mme ba goroga kwa kgosing ka maabanyane a magolo. Ba ne ba batla lesaka ba di tlhatlhela mme ba di tlhaolela dinamane. Monna yo o neng a romilwe ke Selotlegeng go ya go bega dikgomo tse o ne a bidiwa Moepja. O ne a feta a batla monna wa lekgotla la kgosi ka ona maabanyane ao mme a mmegela se a neng a se romilwe kwa kgosing. Go ne go setse go le bosigo mme motlhanka wa kgosi a sitwa ke go ya go bega se Moepja a neng a tla ka sona. Le fa go ntse jalo, o ne a leboga Moepja ka go re, "Ke a itumela rra fa o bile wa tsaya matsapa go ntatsa ka lefoko la se o se tlisitseng kwa kgosing. Motswana a re: "Lefoko la moso ga le tlhabe kgomo."

E rile ka moso monna wa lekgotla a tsaya Moepja le wa ga gabo a ya le bona kwa kgosing. O ne a feta a bega baeng ba mme a bolela se Moepja a neng a se romilwe ke Selotlegeng go se tlisa kwa kgosing. Kgosi e ne ya tsiboga fa e utlwa lefoko la gore Selotlegeng o ne a e rometse dikgomo.

E ne ya botsa gore Selotlegeng o ne a laela eng ka ga dikgomo fa a di naya Moepja go di tlisa kwa go yona kgosi. Moepja o ne a bolela gore o ne a laetswe go feta a bega gore Selotlegeng o ne a ntshitse dikgomo tse go di naya kgosi gore e di game e phedise bana ka maši a tsona. Kgosi e ne ya nna le keletso ya go ya go bona dikgomo tse ka yona nako eo mme e ne ya bitsa banna bangwe gore ba ye go bona dikgomo tse le yona. O ne a gakgamala go bona dikgomo tse di kana, tse di dithele ekete makuka, mme a botsa banna ba ba neng ba na nae fa ba ne ba kile ba bona dikgomo tsa mohuta o. Go ne go se ba bantsi ba ba neng ba kile ba bona mohuta wa tsona mme le bona ba ne ba ise ba di bone di gamiwa.

Modisa wa tsona o ne a kopa gore a fiwe dikgamelo a game. Ba ne ba mo tlišetsa merufa e ba neng ba tlwaetse go gama dikgomo tsa bona ka yona, mme e rile fa a e bona a ba raya a re bogolo ba ne ba ka tlisa dinkgo. O ne a gama kgomo ya ntlha mme maši a yona a ne a gakgamatsa botlhe ba ba neng ba le foo. Ba ne ba bitsa botlhe ba ba neng ba setse kwa kgotleng go tla go bona metlholo e ba neng ba e bona. Mogami o ne a kopile gore a tlisediwe dinkgo di le nne tse basadi ba yang ka tsona nokeng mme di tlogile fa sakeng di tletse ka bone ba tsona. Selo se e ne ya nna kgakgamatso e kgolo mo go botlhe ba ba neng ba le teng ka letsatsi leo, le malatsi a mantsi morago ga lona, kgang e kgolo e ne e le ka ga dikgomo tse Selotlegeng a neng a di file kgosi, le maši a tsona. Batho ba bantsi ba ba neng ba utlwa ka ga dikgomo tse ba ne ba thologela kwa kgosing go ya go di bona. Le bona di ne tsa ba gakgamatsa mme ba botsa kgosi kwa di neng di ka rekwa teng. Kgosi e ne ya bolela fa e ne e sa itse mme ya gakolola ba ba neng ba eletsa go itse kwa di neng di ka rekwa teng go ya go botsa kwa go Selotlegeng. Yona kgosi ka nosi e ne e setse e rometse lefoko kwa go Selotlegeng go kopa fa a ne a ka se ka a ipha sebaka go tla go tlhalosetsa morafe ka fa dikgomo tsa mohuta wa tse a neng a di rometse kgosi di neng di ka bonwa ka teng. Lefoko le le ne la romelwa ka Moepja fa a boela kwa gae. Modisa wa dikgomo tse o ne a sala kwa kgosing go ruta motho yo o neng a tshwanetse go sala a di gama mokgwa o di neng di gangwa ka ona.

Ka ga tebogo, kgosi e ne e se ka ya bolelela Moepja mafoko a mantsi go a isa kwa go Selotlegeng. E ne ya

laela fela ka go re: "Motho wa batho ya o reye ngwana yoo wa me o re boitumelo ba me ka ga mpho e e kana kana e bo nkgakisa mafoko a ke ka mo lebogang ka ona. Ya o mo reye a gole a tlhogole a be a nne kana ka tlou mme pelo ya gagwe e nne legae la dikgopolo tse di itsheki-leng." Mafoko a a ne a itumedisa Selotlegeng ka a ne a mmontsha gore kgosi e ne e amogetse mopho ya gagwe ka boitumelo jo bogolo. Le ene Moepja o ne a tlatša mafoko a ka go re boitumelo ba kgosi bo ne bo itshupa mo sefatlhe-gong sa yona. Modisa wa dikgomo tse di neng di abetswe kgosi o ne a boela kwa ga 'abo fa morago ga ma-latsi a a lesome gonne kgosi e ne ya mo tshwara gore a rute motho yo o neng a tshwanetse go gama dikgomo tse mokgwa wa go di gama ka tshwanno.

Kgosi e ne e sa mo sadisetsa go gama fela mme e ne ya mo tshwarela go sala e mmotsa gore mong wa gagwe o ne a dira eng gore a nne le dikgomo tse dintle tse di maši tse. Ke ene a neng a tlhalosetsa kgosi gore mong wa gagwe o ne a dira eng go fetola dikgomo tsa gagwe gore di nne se di neng di le sona. Monna yo re buang ka ga gagwe yo o ne a bidiwa Moiketsi. E ne e le modisa yo o thata wa dikgomo tsa ga Selotlegeng. O ne a tlhokomela leruo la mong wa gagwe jaaka ngwana yo o tsalegileng a tlhokomela leruo la ga rraagwe. O ne a neetse bophelo ba gagwe mo go disetseng Selotlegeng maruo a gagwe, le gona a eletsa gore botlhe ba ba neng ba thusana nae mo tlhokomelong ya maruo a ba tshwane le ene ka mowa mo dilong tse mong wa bona a neng a di tlogetse gotlhe mo tisong ya bona. O ne a ba raya ka sebaka le sebaka a re: "Borra, fa go le mongwe wa lona yo o sa ikutlweng go solofela dilo tse ka botlalo a a di tlogele a tsamae gore re tle re itse gore re kae ba re ikutlwang go dira tiro ya rona ka botlalo le ka boikanyego,"

Selotlegeng o ne a tlotlile modisa yo wa gagwe yo, a mo rata a mo tshephile gonne o ne a itse pelo ya gagwe le mogopolo wa gagwe ka ga diruiwa tsa gagwe tse a neng a di mo neile go di disa, go di tlamela mo disenying tse di phelang, le mo malwetseng a a tshwenyang dikgomo le dinamane. Ditiro tsotlhe tse Selotlegeng a neng a lebeletse gore Moiketsi a di dire mo kgomong tsa gagwe di ne di diragala go feta selekanyo se ene mong wa dikgomo a neng a se tshotse mo kgopolong ya gagwe. Moiketsi o ne a ithutile ditlhare tse dintsi tse di alafang malwetse a mantsi a dikgomo le dina-

mane. Kitso e ya ditlhare e o ne a e rekile mo banneng bangwe ba kwa botennye ba Kgalagadi ba ba neng ba itse malwetse otlhe a dikgomo a lefatshe leno le ditlhare tse ba a alafang ka tsona. Kitso e o ne a sa e rekela go dira sepe se se neng se re ka ene ka yona, fa e ne e se gore a tle a tlamele leruo la mong wa gagwe ka yona. O ne a ntsha sa gagwe sa botlhokwa a duelela kitso e ka sona.

Sebaka se Moiketsi a neng a se nna kwa kgosing go ba ruta mokgwa wa dikgomo tse dintšha tsa kgosi e ne e le sebaka sa thuto e kgolo mo morafeng, gonne ka maabanyane mangwe le mangwe fa banna ba itisitse fa kgotleng, o ne a ba tlhalosetsa gotlhe ka ga mohuta o wa dikgomo o, le ka fa e rileng fa mong wa gagwe a tla di rua a dira ka teng. Tlhaloso e ya gagwe e e ne ya tsosa maikutlo a maša mo morafeng. Go ne go se ope yo o neng a sa eletse fa a ne a ka rua dikgomo tsa mohuta o gonne le fa e ne e le nngwe, motlhaedi mongwe le mongwe o ne a ka kgona go phedisa bana ba gagwe ka yona. Ba ne ba ka nwa lebese la yona mme ga be ga diriwa dijo dingwe ka bontlha bongwe ba lona. Go ne go se motho yo o neng a ka dira jaana le fa e ne e le ka maši a dikgomo tse some tsa mohuta o ba neng ba o ruile.

Kgaolo Ya VII

Lekgetho la kgomo tse nne tse Selotlegeng a neng a di ntshetsa kgosi ka maikaelelo a go e bontsha maungo a tiro ya gagwe mo kgorong ya ga Ra-Odirile, le go e gakolola se e neng e tshwanetse ya se dira go fetola bophelo ba morafe wa yona, le go atisa maruo a ona, le ne la nna motlhabego o mogolo go tsosa bophelo ba morafe ka mokgwa o a neng a sa gopola ka ona. O ne a gopotse gore tlhabologo e e neng e ka tsena mo morafeng ka go bona maungo a magolo a tiro e a neng a e diretse karolo ya morafe e e neng e le ka fa tlase ga kokamelo ya gagwe, e ne e tla tsaya dinyaga di le dintsi, ka gongwe a be a swa a e tlogela e ise e tlisetse morafe maungo a e neng e setse e a tliseditse ba ga Ra-Odirile.

O ne a gakgamala ka letsatsi lengwe fa a bona Goitsemang a tla kwa go ene a na le banna ba le babedi ba ba neng ba romilwe ke kgosi go ya go kopa gore ene Selotlegeng a iphe

sebaka sa go ya kwa kgosing go tlhalosetsa morafe ka fa a neng a dira ka teng go tlhabolola dikgomo tsa gagwe le tsa kgoro ya ga gabo gore di be di tshwane le tse a neng a di kgethetse kgosi. Morafe o ne o kgatlhilwe ke dikgomo tse nne tse mme o ikutlwa go tsaya kgakololo nngwe le nngwe e o neng o ka e fiwa go tlhabolola dikgomo tsa ona gore di tshwane le tsona. Kgosi e ne ya bona gore go ne go se motho yo o neng a ka goga morafe mo tiron e, fa e ne e se ene Selotlegeng. Ke gona e neng ya dumelelana le ditlhogo tsa morafe gore go ye go kopiwa kgoro ya ga Ra-Odirile gore e refole Selotlegeng go tla go bua ka ga tiro e o neng o e kgalegetse e. E rile fa Goitsemanang a sena go begela Selotlegeng kang e baromiwa ba babedi ba kgosi ba neng ba tlile ka ga yona, bona ka bobedi ba e akanya mme ba bona gore kgoro ya ga Ra-Odirile e ne e tshwanetse go itsisiwa kang e mme ke yona e neng e ka atlhola Selotlegeng gore a ye kwa pitsong ya kgosi.

E ne ya re maitsiboa mokgosi wa utlwala go biletsa banna botlhe kwa kgotleng mme e rile ka moso banna botlhe ba phakelela go ya go utlwa se mokgosi o neng o letse o se ba biletsa. Selotlegeng o ne a feta a kopa ene rangwan'agwe go bega banna ba babedi ba ba neng ba romilwe, le go tlhalosetsa morafe ka ga se ba neng ba romilwe ke mong wa bona ka ga sona. Selotlegeng o ne a ema fa rangwan'agwe a sena go bua go tlatsa mafoko a a neng a a begela ba ga Ra-Odirile mme a fetsa ka go kopa yo mongwe wa banna ba babedi go tlatsa mafoko a a neng a begelwa ba ga Ra-Odirile. E rile fa monna yo a fetsa go bolela ka fa ba neng ba romilwe ka teng, go ne ga ema monna yo o neng a bidiwa Keabetswe a re: "Borra, ke emela gore kana ga go na se re ka lotolotsang puo ka ga sona gonne ngwana wa lona o batlwa ke mong wa gagwe mme ga go na se re ka se dirang le fa re sa rate. Se mong wa rona a se batlelang ngwana wa gagwe ke se se batlwang ke mongwe le mongwe wa rona ba re leng fano.

"Tiro e ngwana yo a e diretseng kgoro eno ga go na motho wa nama yo o ka kgonang go e lebogela. Se se mo dipelong tsa rona ke go mo rapelela gore a gole a tlhogole, ditiro tsa gagwe di enyetse mongwe le mongwe yo a tla mo direlang maungo a a tshwanang le a ditiro tse a di diretseng kgoro eno. Se re se itseng ke gore motho yo o ditiro dintle, yo o thusang lefatshe, o phela bophelo jo bo makgwakgwa

gonne lona lefatshe leno ga le na tebogo. Gongwe le gongwe fa o tla fitlhelang motho yo o tshwanang le ngwana yo teng, o tla fitlhela go se batho ba le bantsi ba ba mo ratang. Bontsi o tla fitlhela bo mo tlhoile, bo bolela dilo ste dintsi tse di bosula ka ga gagwe. O tla fitlhela a bolelwa ka boloi, boferefere, boaka, bogodu le mekgwa e mengwe e mebe e motho a ka e gopolang go ntshofatsa leina la gagwe le go mo tlhoisa lefatshe ka se se seng teng. E re ka gore peo nngwe le nngwe e e bosula e enya go phadisa e e molemo ga go thata gore ditsela tse di maswe tse motho yo o ntseng jaana a buiwang ka tsona di dumelwe ke batho ka bontsi jo bogolo.

"Selo se se maswe se se tsenyang mowa o o ntseng jaana mo go rona ke keletso ya gore re ka bo re tshwana nae, re tlotlwa le fa go se na se re ka tlotlwang ka ga sona. Ga go kitla go tsaya malatsi a mantsi go tloga kajeno re ise re utlwe dilo tse ke ntseng ke di bolela tse ka ga gagwe mme ba bantsi ba rona ba tla tsena mo lesomong, ba lebala tiro e tona tona e e kana e a e dirileng. Se ke mokgwa otlhe wa lefatshe mme ga o a tshwanna go re ema pele mo go direleng lefatshe ditiro tse di molemo.

"Ga o a tshwanna go re thibela go direla le baba ba rona dilo tse di molemo. Ke bua jaana ke kgothatsa ngwana yo wa lona gore e re le motlha o dilo tse di maswe tse a tla buiwang ka ga tsona di tla mo tlelang di se ka tsa mo nyemisa moko, tsa mo koafatsa go direla morafe wa ga gabo sengwe le sengwe se se molemo se a kgonang go se o direla. Ke mo kgothatsa gore a dire molemo a sa lebelela gore a lebogwe ka ntlha ya ona. Se a leng sona o tla nna sona ka go se na bokhutlo. Mogologolo yo o neng a re, "Moremegolo go betlwa wa taola," ga a ka a buela seane se mo lefeng. Ga go maatla ape mo lefatsheng a a ka bopololang ngwana yo. Ke ene yo e reng a bidiwa Moremogolo, leina le le-bo le sa latlhelwa mo masutlhasutlheng. Ke ene Moremogolo wa nnete gonne o ipetla ka ditiro tsa gagwe tse di phatsimang tsotlhe.

"Selo se se mpoifisang ke se, jaaka mong wa rona a bitsa ngwana yo wa gagwe yo, go tla nna thata fa morago gore a tlhole a kgaogana nae mme go tla nna makete a magolo mo go rona go nna kwa ntle ga gagwe. Ga ke itse gore se re ka se dirang kwa ntle ga gagwe ke eng. Ke a itse gore le ene rangwaneagwe, ebong Goitseman, o mo pelong e e

botlhoko go utlwa fa mong wa gagwe a mmatla. Go molemo thata gore a ye go dira se mong wa gagwe a se mmatlelang. Ba botlhe re a itse gore o tla feta a dirisa kitso ya gagwe le bopelonomi jwa gagwe go dira sengwe le sengwe se mong wa gagwe a tla batlang gore a se direle morafe. Ditiro tsa gagwe tse dintsi tse lo di itseng di tla feta di kgatlha bontsi mme mo bontsing jo go bangwe ba ditiro tse e tla nnang sekgopi mo go bona. Se ke ratang go se bolela ke sa potologe ke se: O ya go fitlhela diphatsa di ntse di tlhokoditswe mme a wela mo godimo ga tsona. Se ga go na ope wa lona ba lo leng fano yo o ka se ganelelang. Kana a ka di fapoga jang gonne tsotlhe tse ke selo se le sengwe le bophelo jwa yo o ipitsang motho? A ke se lo tseele sebaka ka go bua selo se le sengwe gape le gape, beng ba me. Ke tla fetsa ka go re refolang ngwana wa lona a ye kwa go mong wa gagwe mme a ye a nelwe ke pula, a robalelwe ke ditlhokwa!" Bontsi jwa lekgotla bo ne ba tlatsa pelelo ya ga Keabetswe ka go re: "Pula! pula! pula!"

Go ne ga ema monna mongwe yo o neng a bidiwa Keat-laretse, a batla go bua ,mme Selotlegeng a leka go mo kganela mme a kopa gore a mo fe sebakanyana gore a bue mantswenyana a se kae. O ne a mo letlelela go bua mme a bua ka go re: "Borra, ke ema go tlatsa mafoko a ga Keabetswe ka go re letsatsi le ke letsatsi le legolo mo bophelong ba ngwana yo wa lona yo. Ba botlhe re a itse gore fa kgosi e mmatla jaana e mmatlela tiro nngwe e e ka bong e diriwa ke mongwe wa bomonna kgosi mme ga go yo o ka dirang tiro e. Kgosi e a itse gore go teng motho yo o ka e dirang, e seng ka ntlha ya letsalo ,mme ka ntlha ya se a leng sona. Ngwana yo ke yo mongwe wa ba babotlana mo go bomonna kgosi mme ka ntlha ya ditiro tsa gagwe, o tlhatlogetse kwa kemong e e seng ya gagwe. Kemo e a mo go yona ga se letsalo mme ke e a e itiretseng ka boene. Ke kopa gore a re dumelaneng gore ka lona letsatsi le a fiwe tlotlo e e tshwanetseng motho wa ditiro tsa gagwe. Ke kopa gore go tloga ka letsatsi le a fiwe tlotlo ya go bidiwa ka leina la Moremogolo gonne o ipetlile a be a nna se kajeno a leng sona. "Lekgotla la duma la re: "A go nne jalo."

Selotlegeng o ne a ema a bua ka go re: "Borra ke lo leboga ka pelo ya me yotlhe ka ntlha ya ditlotlo tse di kana kana tse lo ntseng lo di kgobela mo godimo ga tlhogo ya me. Ga ke itse rure gore a ditlotlo tse dikgolo tse di a

ntshwanela. Ke fitlhela mo gongwe lo mpha ditlotlo tse di sa tshwanelang motho wa kemo ya me. Ke eletsa gore mafoko a mantle a tlotlo a lo ntseng lo a bolela ka ga me, a felele fano, gonne batho ba batona ba e leng a bona ka kemo le ka letsalo, ba ka se ka ba itumela go utlwa lo kgabisitse motho yo o tshwanang le nna ka ona. Ke a lo leboga gape fa lo nthefotse gore ke ye kwa pitsong ya mong wa rona. Fela ga ke itumedisiwe ke mogopolo o lo o tshot-seng, gore jaaka fa a mpitsa jaana, ga a kitla a tlhola a ntesa ke boela kwano. Ga ke itse gore mogopolo o lo o tsaya kae. Banna ba ba romilweng ke kgosi ba tla ka polelo e e reng kgosi e eletsa gore ke ye kwa go yona go ya go tlhalosetsa morafe ka fa ke dirileng ka teng go fetola dikgomo tsa etsho. Mo polelong e banna ba babedi ba ba romilweng ke kgosi ba tlang ka yona, ga go na lefoko le le reng kgosi e batla gore ke ye go nna kwa go yona. Gakologelwang tlhe borra gore kgopolo ke bolwetse e a tshelwa mme lo se re ka moso fa lo utlwa gore kgosi e batla gore ke nne kwa go yona lwa gakgamala gonne ke lona lo tla bong lo e tshetse mogopolo o. Se ke tla fetang ke se dira ke go tlhalosetsa morafe se o batlang go se itse ka ga mohuta wa dikgomo tse 1e di ruileng mme fa ke sena go dira tiro e ke tla kopa mo go ene mong wa rona gore a mphe tsela go boela kwano gae. Fa kgosi e ka eletsa go ntshwara kwa go yona go e thusa tiro nngwe e e ka batlang gore ke e e direle e tla lo kopa gore ke ye go e thusa ka sebakanyana.

“Mafoko a mantle a rre Keabetswe a a buang ka ga me, ka ga tiro e ke e diretseng kgoro eno ya ga Ra-Odirile, ke a lebogela ka pelo ya me yotlhe gonne se ke setseng ke se dirile ke tshimologo ya dilo tse dintsi tse dikgolo tse ke santseng ke ikaelela go di direla kgoro e le mongwe yo o tlhokang thuso ya me. Ke a itse jaaka rre Keabetswe a setse a buile gore motho yo o thusang lefatshe ga a na bophelo jo bontle mo lefatsheng leno mme se ga se a tshwanna go re thibelela go direla bangwe ka rona ditiro tse dintle tse di molemo. Fa o batla go phela bophelo jo bo monate o ikgethele go thusa mongwe le mongwe yo o tlhokang thuso ya gago. Ke itumela thata le gona ga go na se se ntshwenyang mo pelong fa lo domela gore ke modiredi wa lona. Polelo e e reng go direla morafe ke go itlhokoletsa diphatsa ga se lefela gonne ga go teng motho yo o tla kgotswafatsang lefatshe. Selo se se paletse morwa Modimo. Tumelo ya me

ke gore ngwana wa kgosi nkwe o swa ka mabala. Go kalo borra, lo tla tsoga lo sala sentle.”

Selotlegeng o ne a tsoga a bolola a ya kwa pitsong ya kgosi mme e rile fa a goroga kwa kgosing a fitlhela go ntse go beilwe letsatsi le pitso e neng e tshwanetse go tsena ka lona. Letsatsi le le ne la tla mme morafe wa tla ka bontsi kwa pitsong go tla go utlwa se kgosi e neng e biditse Selotlegeng go tla go se ba tlhalosetsa. Pitso e ne ya tsena mme e rile fa kgosi e sena go tsena fa kgotleng ya biletsa motlhanka wa yona yo o neng a bidiwa Motsomi fa pele ga yona mme e rile fa e sena go bua le ene ka sebakanyana Motsomi a ema a re: “Borra, mong wa lona o lo begela ngwana wa lona yo lo kopileng gore a tle go lo tlaloesetsa ka fa a dirileng ka teng go tlhabolola dikgomo tsa ga gabo gore di nne se di leng sona kajeno. E re ka ke itse ba bantsi ba lona ba sa mo itse ke tla mo kopa gore a eme lo mmone.” Selotlegeng o ne a ema ka sebakanyana mme a boa a nna fa fatshe. Batho ba bantsi ba ne ba gakgamala go bona motho yo o neng a fetwa ke leina la gagwe. E ne e le motho wa kemo e ntle e e fa gare. Fela batho bona ba ne ba gopola gore o ne godile mmele jaaka a ne a godile leina.

Motsomi o ne a re fa a sena go bega jaaka fa kgosi e ne e mo laetse a boa gape a kotama fa pele ga kgosi go bolela fa a ne a feditse go bega jaaka a ne a laetswe. Kgosi e ne ya mo laela gore a kope Selotlegeng gore a eme a bue le morafe. Selotlegeng o ne a ema mme a simolola go bua ka go re: “Kgosi le lekgotla le le tlotlegang, ke tletse boitumelo jo bogolo ka ntlha ya tlotla e lo e mphileng ka go mpiletsa kwano gore ke tle go lo thusa ka mogopolo mo maikaelelong a lona ka ga maruo a lona, bogolo a dikgomo. Mong wa rona o mpolelela gore dikgomo tse nne tse di tswang kwa gaetsho ke tsona di dirileng gore lo tsoge lo eme ka dinao go tlogela diphate tsa boroko jo lo sa bolong go robala mo go bona ka dinyaga tse dintsi. Boroko jo ke ba go sala kwa morago fa merafe e mengwe ya lefatshe e tswelapele. Ka ntlha ya bona boroko jo ke rona ba bangwe ba merafe e e kwa morago mo tswelong-pele ya lefatshe. Ka re ke tletse boitumelo gonne ka letsatsi le ke bona lo tsogile lo eme ka dinao, lo bona gore ga lo tshwane le merafe e mengwe. Lo a bona ka letsatsi le gore go na le dilo tse dintsi tse lo di tlhokang mo bophelong ba lona. Se se dirang gore pelo ya me e tlale e be a tshologe ka boitumelo ke go

utlwa gore dingwe tsa dilo tse dintsi tse lo di tlhokang mo bophelong ba lona lo di bone kwa ga Ra-Odirile. Kwa ntle ga dikgomo tse lo di bonang mo kgosing ke utlwa gore bangwe ba lona ba setse ba kile ba bona metlhape ya kgoro ya gaetsho mme lo eletsa ka pelo ya lona yotlhe gore lo thusiwe gore lo fetole dikgomo tsa lona gore di nne jaaka tsa ga Ra-Odirile.

Dikgomo tsa ga Ra-Odirile di se di leng sona ka ntlha ya thuso e ke neng ka thusa beng ba tsona ka yona. Kgakololo e ke yona mong wa rona a mpiditseng ka ga yona go tla go e lo naya. Fa lo ka e tsaya jaaka ke tla e lo naya, e tla re kwa bofelong ba dinyaga tse tharo ba bantsi ba lona ba bo ba ipelafatsa ka dikgomo tsa bona. Ke tlhabolotse dikgomo tsa ga Ra-Odirile ka tsela e ke batlang go e ruta kgosi gore e tle e lo thuse go tlhabolola dikgomo tsa lona ka yona. Thuto e ke batlang go e ruta kgosi e ke ne ka e rutwa ke banna bangwe ba merafe e e tswetseng-pele. Banna ba ke Makgoa a ke goletseng mo go ona kwa Bola-wane, a ga Ra-Kempe. Ba rile fa ba e nthu ba re ba nthutela gore le nna ke tle ke tsoge ke thusa ba gaetsho ka yona, ke ba ntsha mo lehumeng le ba le huparetseng mme bona ba re ba huparetse lehumo. Lehumo le ke dikgomo tsa lona tse dintsi tse di se nang tlhotlhma.

“Ke ne ka thusa ba ga Ra-Odirele ka go reka dipoo di le some mme ka feta ka di tsenya mo merakeng ya gaetsho. Ke ne ka kgetha bana ba dipoo tse ka bontle mme ka ba baya dipoo tse ke neng ka di aba ka kgoro ya ga etsho ka mokgwa o batho ba neng ba di batla ka ona. Ke ne ka dira jaana gonne batho ba bantsi ba ne ba sa utlwisise go reka dipoana tse kwa ke neng ke di reka teng ka tlhotlhma e ke neng ke reka tsa me ka yona. Ka tsela e le nna ke bile ka gakgamadiwa ke bobebe jo re neng ra fetola dikgomo tsa rona ka bona. Fela lo se ka lwa lebala gore mo peong e e kgethegileng e o e jalang ga go ke go tlhokafala mofoka. Mo dinamaneng tsa ntlha tsa dikgomo tsa lona le dipoo tse lo tla bona dinamane tse dintsi tse di sa siamang mme tse lo tla nna lo di tlhagola jaaka lo tlhagola mofoka go fitlhela lo sala ka peo e e phepa.

“Tsela e e bobebe go feta tsotlhe ke go reka dipoo tsa madi a a tletseng, ke gore tse di tsetsweng ke dikgomo di le dingwe le dipoo tsa mohuta wa tsona. Fela e bokete gonne ga go batho ba le bantsi ba ba kgonang go duelela

dipoana tsa mohuta o. Go bonolo mo bathong ba bantsi go reka dinamane tsa dipoo tse le dikgomo tsa rona. Bana ba dinamane tse di tla tsalwang ke dipoana tse ke bona lo tla ba itumelelang .Fa lo dumela puo e ke e bolelang e lo ka mpohelela mme e tla re fa ke tsena kwa gae ka tsamaya le meraka ya ga ba etsho go kgetha dinamane tse di ka siame-lang go ka beiwa dipoo mme e tla re fa ke sena go bona gore di kae, ka begela kgosi gore e tle e bone bao ba di batlang gore ba ye-go ikgethela tseo ba di ratang. Ba gaetsho ba dikgomo tsa bona di fetogileng ka pele, ga ke dumele fa ba tla gana go nthefolela go ya kwa merakeng ya bona go kgetha dipoana tse di tla nkgatlang. Ke bua jaana ka ke itse gore maikemiso a kgoro ya gaetsho ke go thusa kgosi go tsweledisetsa morafe kwa pele. Se ke tshupo ya gore ba itse sentle gore se e leng sa bona ke sa morafe, le se e leng sa morafe ke sa bona. Morafe le tsotlhe tsa ona ke maruo a kgosi.

“Kgopolo e e mo go ba etsho e e itumedisa thata gonne e bontsha mongwe le mongwe gore ba ipatlile mme ba lemogile se ba leng sona; ba bone bokwa-morago le botlhoki jwa bona. Ba lemogile gore ga ba ka ke ba tswa batho fa ba sa tshwaragane ka matsogo ba thusana bokete jwa bophelo jwa bona. Ba lemogile gore ga go motho wa morafe osele yo o ka tlang go ba golola mo bokgobeng jwa go tlhoka kitso ga bona. Ba lemogile gore polelo ya bogologolo e e reng: “Motlhaka go ša o o iphafatlelang,” ga e a ka ya bolelwa lefela. Ke mang yo o ka lo tsosang fa lo sa rate go tsoga? Ka letsatsi le lo mo tseleng ya go ikaga. Morafe o ka tshwantshwangwa le mmele wa motho. Mmele wa motho o dirilwe ka maloko a le mantsi le tlhogo e le nngwe. Tlhogo e ke yona e tshegeditseng bophelo ba motho. Sengwe le sengwe se motho a se dirang ke se se laotsweng ke tlhogo. Kwa ntle ga tlhogo ga go na sa nnete se se ka dirwang. Gore tiro ya rona e tle e nne ya boammarure re tshwanetse ra e neela gotlhe mo diatleng tsa tlhogo ya rona, ebong kgosi. A re ipaakanyetseng go dira sengwe le sengwe se re tla se laelwang ke kgosi. Mafoko a me a kalo, kgosi le morafe.”

E rile fa Selotlegeng a fetsa go bua kgosi ya sebaseba le rangwane wa yona yo o neng a bidiwa Gaborekwe mme e rile e fetsa go seba le ene, Gaborekwe a ema a lebogela puo ya ga Selotlegeng. O ne a bua ka bokhutshwanyane

go supa boitumelo ba kgosi le morafe ka ga puo e e monate e e neng ya buiwa ke ene ngwana wa bona Selotlegeng e e, neng ekete e ka bo e ne e re e buiwa jalo, tiro ya bo e ne e setse e eme e tsamaya. Mme o ne a kopa gore a e re Selotlegeng a boela kwa ga gabo, kgosi le morafe ba bo ba setse ba bofile puo e e neng e mo laela se a neng a tshwanetse go se dira, le gona ka nako efe. O ne a bona gore go ne go santse go tla tsaya modiya o moleele fa kgosi e ne e ka dira gore go beiwe letsatsi lengwe le go neng go ka phuthegwa gape ka lona go akanya tsela e go neng go tla simololwa tiro ka yona. O ne a bua gore fa e ka bo e ne e le ene kgosi, o ka bo a ne a laela gore Selotlegeng a se ka a feta a senya nako fa a tsena kwa gae mme e fete a tsamae le meraka a kgethe dipoo. Batho ba ba neng ba di batla ba ne ba tshwanetse go ya kwa kgosing mme yona ya ba romela kwa go ene Selotlegeng gore a ba neye dipoo tse ba neng ba di batla.

Ka nnete kgosi e ne ya tsaya kgakololo e e neng e tlhagisiwa ke Gaborekwe mme Selotlegeng a laelwa gore a fete a tsamaye le meraka ya ga 'abo go kgetha dipoo tse di neng di batlega. O ne a amogela tiro e ka boitumelo jo bogolo gonne o ne a bolela ka metlha gore fa a ne a ka lemosa morafe wa ga gabo mokgwa o o neng o ka baakanya le go atisa maruo a ona ka ona o ne a ka itse gore o ne a tla bo a weditse e nngwe ya ditiro tse dikgolo tse a neng a tshwanetse go di dira go tsholetsa morafe wa ga gabo. Fa a ne a ka kgona go tlhabolola dikgomo, tiro ya bobedi e ne e le go ruta morafe go lema ka tshwanno. Fa a ne a ka phetha ditiro tse pedi tse o ne a tla bo a agile mothao o ba ba neng ba tla tla kwa morago ga gagwe ba neng ba tla agela tswelo-pele ya morafe mo go ona. O ne a re ga go motho yo, kapo morafe, o o ka phelang ka boitumelo fa go busang lehuma.

Selotlegeng o ne a boela kwa ga gabo mme a feta a phutha ba ga'abo go ba itsisa se se neng sa buiwa mme sa dumelwa ke kgosi le morafe. O ne a bolela gore jaaka a ne a filwe letshego la go dira se ba ga Ra-Odirile ba neng ba le sona o ne a ba kopa ka tlotlo gore ba intshe setlhabelo sa go direla morafe jaaka ene a ne a ba diretse. O ne a ba kopa gore ba mo refolele go tsamaya le meraka ya bona go kgetha dinamane tse di neng di siametse go bewa dipoo mme dipoana tse di ne di tshwanetse go newa ba ba neng ba di batla ka kanakanyo. Poana nngwe le nngwe e ne e rekwa ka dik-

gongwana tse pedi tse dinamagadi tsa selekanyo sa yona. Ga go a ka ga nna ope mo kgorong ya ga 'abo yo o neng a sa dumelelane le puo e. Go ne go ka se ka ga nna jalo jang gonne o ne a rutila ba ga 'abo gore boitumelo jo bogolo mo lefatsheng bo tswa mo go direleng batho ba bangwe jaaka o itirela, le go ba rata jaaka o ithata. Maikaelelo a bona e ne e le go direla ba ba neng ba tlhoka thuso ya bona.

Kgoro ya ga gabo e ne ya ntsha batho ba ba neng ba tshwanetse go tsamaya nae mo tirong ya go kgetha dipoo. E rile go ise go fete sebaka se seleele, pegelo ya bo e setse e ile kwa kgosing ka ga dipoo tse di neng di setse di kgethilwe. Kgosi le yona e ne ya akofa go itsisa batho gore yo o neng a ipaakantse go amogela poo o ne a ka ya kwa ga Ra-Odirile mme o ne a tla fitlhela dipoana di mo letetse. Batho ba ba neng ba itsisiwa selo se la ntlha e ne e le ba kgosing. E ne ya re mongwe le mongwe wa bona a sena go reka dipoana tse a neng a di batla ga fiwa ba Monneng sebaka sa go reka. Ga go a ka ga tsaya sebaka gore mongwe le mongwe wa morafe a nne le poo kapo dipoana fa go sena go bolelwa gore mongwe le mongwe wa morafe yo o neng a ikutlwa go reka o ne a ka reka. Bangwe ba bile ba sita ba rekela ba ga bona ba ba neng ba se mo gae.

• Kgaolo Ya VIII

Tiro ya ga Selotlegeng mo morafeng wa ga gabo e ne ya tota ya enya maungo a a molemo. Dikgomo tsa morafe di ne tsa fetoga tsa eletswa ke mongwe le mongwe yo o neng a di bona. Batho ba merafe ba ba neng ba kgatlhana le tsona mo nageng ba ne ba sa dumele gore e ne e le tsa batho-batsho, ba ne ba gakgamala bogolo fa ba ne ba ka tsena ka moraka mongwe mme ba bona fa di gamiwa. Ba ne ba makadiwa ke segamo sa tsona gonne ba ba neng ba ise ba ye kwa Makgoeng, kwa gongwe ba neng ba ka bona mohuta wa dikgomo tse kwa go beng ba tsona, ba ne ba ise ba di bone gope. Ba ne ba sa fetse go gakgamalela popego e ntle ya tsona le lebeso la tsona le legolo.

Go ne go se ope wa baeng ba yo o neng a dumela gore dikgomo tse a neng a di bona di ne di tsetswe ke dikgomo tsa Setswana. Ba ne ba sa dumele ha ba ne ba bolelelwa

gore se ba neng ba se tlhoka gore ba tle ba rue dikgomo tsa mohuta o e ne e le dipoo. Le ba ba neng ba dumela gore dipoo tse ke tsona di neng di ka fetola dikgomo tsa bona ba ne ba fela pelo fa ba ne ba gopola sebaka se seleele se ba neng ba tshwanetse go se nna ba letile gore dikgomo tsa bona di fetoge di be di tshwane le tsa ga Ra-Odirile. Bona ba ga Ra-Odirile ba ne ba nna pelo-telele mo tirong e gonne ba ne ba thusiwa ke Selotlegeng mo go sengwe le sengwe se ba neng ba se dira. Keletso ya gagwe e ne e le go thusa mongwe le mongwe wa morafe jaaka a ne a thusa ba ga Ra-Odirile. Ba bantsi ba morafe ba ba neng ba tlhoka thuso ya gagwe ba ne ba lemoga gore se se neng se ka nna molemo le thuso e kgolo mo morafeng ke ha Selotlegeng a ne a ka tloga kwa ga gabo mme a tla go nna gaufi le kgosi. Batho ba ke ba ba neng ba tlwaetse kwa ga Ra-Odirile mme ba kgatlhilwe ke dilo tse dintsi tsa bophelo jwa batho ba kwa teng.

Ba ne ba kgatlhwa ke mokgwa o ba ga Ra-Odirile ba neng ba dirisa dijo tsa bona ka ona. Kwa ga Ra-Odirile go ne go jewa gararo ka letsatsi. Batho ba kwa teng ba ne ba kgona go phakela ba apaya, ba be ba je ba ise ba ye kwa ditirong tsa bona. Ba ne ba ja gape motshegare, ba be ba je gape ka nako ya dilalelo. Mokgwa o wa go ja o ga o senye dijo tse di kana ka tse di jewang ke batho ba ba jang gangwe kapo gabedi ka letsatsi. Batho ba ba ja thata gonne ba ja ka metlha ba bolailwe ke tlala thata. Gape batho ba ba ne ba kgatlhwa ke tsela e e phepa e ba ga Ra-Odirile ba neng ba dira dijo tsa bona ka yona. Di ne di natefela baji ba tsona gonne di ne di le phepa le gona di jelwa mo dijaneng tse di phepa.

Ba kgatlhwa ke bonno jwa batho ba kwa ga Ra-Odirile. Dikago tsa bona e ne e sa tlhole e le tsa Setswana sa bogologolo. Le fa di ne di le tshekeletsa jaaka tsa Setswana di ne di rulelwa ka mokgwa o Makgoa a rulelang ka bojang ka ona. Di ne di le phepa ka fa teng le ka fa ntle gonne batho ba teng ba ne ba rutilwe go itse gore matlakala le maswe ke ona a tlisetsang batho malwetse a mantsi. Mo maitisong a bona dikgang tsa bona e ne e le tse di neng di thusa batho go phela ka kagiso le ka boitumelo. Fa ba ne ba bona sengwe mo go mokete se se neng se ba kgatlha. ba ne ba bua ka ga sona ka go rorisa mong wa sona, le ka go tlhagisa maikutlo a bona a go batla go itse tsela e a neng

a se bona ka yona, gore ha go ne go kgonega le bona ba tle ba se ipatlele. Ba ne ba latlhile mokgwa o o maswe wa batho-batsho wa go hufegela motho yo o letlhogonolo go nna le se bangwe ba bona ba se nang naso. Dilo tse tsotlhe tse dintle tse, mongwe le mongwe o ne a itse gore di ne tsa tla mo ga Ra-Odirile ka Selotlegeng. O ne a tsetswe ka pelo e ntle gonne sengwe le sengwe se sentle se a neng a ka se bona o ne a se eleletsa ba ga gabo.

Selotlegeng o ne a tshegofaditswe gonne o ne a abetswe leruo le le fetang maruo otlhe a lefatshe. Leruo le e ne e le pelo e ntle ya gagwe gonne ka ntlha ya yona pelo ya gagwe e tshweu, go ne go se sengwe se a neng a se tlhoka. Maruo a mantisi a gagwe a dikgomo le dilo tse dingwe, a ne a sa tla mo go ene ka ha a ne a rapelela go nna morui. A ne a tla mo go ene ka a ne a rapelela gore maruo a a ntseng jaana, a ka bo a ne a filwe mokete le mokete ka gonne ba ne ba humanegile mo go botlhoko mme karabo ya thapelo e a neng a e rapelela mongwe ka ene e ne ya diragalediwa mo go ene. Se ke molao o o sa fetogeng. Fa o rapelela mongwe ka wena tshiamo o tla fiwa gabedi selo sa tshiamo se o se rapelelang wa gaeno. Go tlhoka letlhogonolo go go kana kana ga rona go tlisiwa ke lehufa le re le kutleletseng mo dipe-long tsa rona ka ga batho ba ba se nang molato le rona, le fa e le o mongwe. Molato ke go re ntlha motho yole o na le sekete se ke se nang naso, kapo kemo e ke se nang nayo. O lebala gore sekete se a nang naso, kapo kemo e a nang nayo, ga a a di inaya. Dilo tse tsotlhe tse di abiwa ke ene yo o dirileng legodimo le lefatshe mme a dira ditshedi mo go ona mafelo a.

O dirile batho ka mehuta e mentsi mo mafelong a mantisi a lefatshe. Diphologolo tsa naga le tsona di dirilwe ka mehuta e mentsi. Ditlhare le majang ga di tshwane. Dilo tse di ntse jaana gonne go itse ene modiri wa tsona gore lebaka le a dirileng gore di se ka tsa tshwana ka lona ke lefe. Ke mang yo o ka fatang phoso mo tirong e? Ga go ope le fa a ka ne a le botlhale jo bo kana kang, gonne le bona botlhale jwa gagwe o bo filwe ke ene yo o dirileng dilo tsotlhe. A re lebogeleng se re se filweng mme re nne pelo-tshweu ka se se filweng bangwe ka rona. Fa re ka dira jaana re tla tshegofadiwa mme e tla re sengwe le sengwe se re se filweng se tla re itumedisa le fa e le se sebotlana. Motswedi wa boitumelo jotlhe mo lefatsheng ke pelo e tshweu mo go

sengwe le sengwe se o se filweng. Ke eng se se ka itumedisang motho yo o pelo-tshetlha? Le fa a ka fiwa sengwe le sengwe sa maruo a lefatshe ga go letsatsi le a ka nnang kgotso ka lona. Sa gagwe ke go eletsa gore sengwe le sengwe sa maruo a lefatshe e ka bo e le sa gagwe.

Selo se sengwe se Selotlegeng a neng a fitlhela e le poela-morago mo morafeng wa ga gabo e ne e le tlala e morafe o neng o phela mo go yona ka dinyaga tse dintsi. O ne a lwantsha mmaba yo mogolo yo ka mogkwa o a neng a mo lwantsha ka ona kwa ga Ra-Odirile, kwa a bileng a mo ntsha ka kgoro ya motse. Maikaelelo le keletso ya gagwe e ne e le go golola morafe wa ga gabo mo leisong le mmaba yo a neng a o besitse mo go lona. O ne a tshwanetse a o ntsha mo moleteng wa molelo wa mmaba yo ka tsela e a neng a golola ba ga Ra-Odirile ka yona. Mogkwa o e ne e le go ba ruta go lema mmu ka tshwanno. O ne a lemosa morafe gore go ngapa mmu fa godimo le go tshelela peo ka mmunyana o e seng wa sepe, e ne e se go lema. Go lema ke go epa mme boteng gore e re fa pula e ka na, o atlaelele metsi o a nwe, o a hupe ka sebaka se seleele gore e re fa letsatsi le ka ema ka sebaka se seleele, dijalo di tle di itshwarelele ka sebaka ka go thusiwa ke bokgola jo bo ka fa tlase ga mmu o o lemilweng. O ne a ba ruta jaaka re itse kajeno gore mmu o o sa lemiwang boteng ga o hupe metsi ka sebaka se seleele gonne fa pula e na, metsi a gopa fela mo godimo ga lefatshe a gogola mmunyana o go tsholetsweng peo ka ona, a ye go latlhela mmunyana o le peo e kwa mafelong a sele a lefatshe.

Go ne ga tsaya sebaka se seleele batho ba ise ba utlwisise mogkwa wa go lema ga nnete gonne tumelo e kgolo mo bathong mo motlheng oo e ne e le mo methusong le mo diphekong tsa mabele. Le fa ba ne ba lema ka tsela e a neng a ba ruta go lema ka yona, ka ntlha ya fa a ne a ba tlhokometse, ba ne ba sa kgaogane le go gotlha dipeo ka methuso ba ise ba ye go di jala, le go isa methuso kwa masimong fa mabele a sena go mela. Le fa a ne a ba tlhalosetsa gore mothuso o mogolo mo dijalong e ne e le go lema mmu boteng le go tlhagolela dijalo ka tshwanno, ba ne ba se kgotso go ka tlogela mabele a bona a gola a be a tsala ba sa a tshwara ka mothuso o mogolo wa mafura a phofu. Ntlha le mo malatsing a gompiano a tswelo-pele e kgolo mo merafeng e mentsi re ntse re bona dingaka tsa Setswana

di tsamaya di abela batho dipheko tsa mafura a phologolo e ka theko e kgolo.

Ka kitso ya gagwe ya go lema mmu ka tshwanno Selotlegeng o ne a thusa morafe wa ga gabo go biloga mo seretseng sa tlala ya dinyaga tse dintsi e ba neng ba phela mo go yona fa pele ga go tla ga gagwe. O ne a ba bontsha tsela e ba neng ba ka boloka mabele a bona ka yona go baakanyetsa dinyaga tsa mašekere a magolo. O ne a ba ruta gore kgoro nngwe le nngwe ya morafe e ne e tshwanetse go nna le tshimo ya morafe. Tshimo e e ne e tshwanetse go lemiwa, ya tlhagolelwa ya be ya kotulwa ke mongwe le mongwe wa kgoro eo. Mabele a yona a ne a rwalelwa kwa kgosing, kwa a neng a bolokwa mo difaleng tse dikgolo tse di neng di agilwe fa kgotleng la kgosi. E ne ya re ka ntlha ya mabele a magolo a ba neng ba a fola fa ba sena go latela tsela ya go lema mmu e ba neng ba e rutilwe ke Selotlegeng. se ga ka ga tsaya sebaka se seleele gore difala tse di neng di le kwa kgosing di tlale go be go tlhokwe kwa mabele a neng a ka tshelwa teng. Go ne ga dirwa gore kgoro e nngwe le e nngwe e age difala tsa yona go bolokela mabele a yona mo go tsona. Difala tse di ne di bitielwa gore le fa mabele a a neng a le mo go tsona a ne a tshetswe molora a se ka a jewa ke tshupa, le gona go se ka ga tsena sepe mo go tsona se se neng se ka senya mabele.

Go ne ga feta dinyaga di supa tsa pholo e kgolo fa Selotlegeng a sena go tlisa mo ga gabo tsela e ntšha ya go lema le ya go boloka mabele. Mo go tsona dinyaga tse ebile ya ne ekete morafe o lebala fa go a tle go nne dinyaga tsa tlala le lešekere le legolo mo lefatsheng. Mo dinyageng tse merafe e mengwe e e neng e ise e nne sego go tsala mogolodi le moetapele yo o neng a tshwana le Selotlegeng e ne e phela ka go gapela dikgomo kwa gabo Selotlegeng go reka mabele teng. Selo se se ne sa tlišetsa Selotlegeng boitumelo jo bogolo go bona gore maungo a ditiro tsa gagwe a ne a boloka merafe e mentsi ya lefatshe. Go ne ga re ka sebaka sengwe mo go tsona dinyaga tse di supang tse Selotlegeng a kwalelwa ke mongwe wa dilekane tsa gagwe yo o neng a agile kwa Bolwanae a botsa fa ene Selotlegeng a ne a sa itse kwa mabele a neng a ka bonwa teng, ka kwa teng kwa Bolawane go ne go le tlala le lešekere le legolo. Ka sona sebaka se Selotlegeng a neng a amogela lokwalo lwa selekane sa gagwe go ne go le mabele a mantsi a go neng

go setse go begilwe kwa kgosing gore go ne go sa itsiwe kwa a neng a ka tshelwa teng. A ne a phothilwe mme ditlhaba tsa ona di ntse dithobothobo mo diboaneng. Go ne ga thusa ka naga ya bona e ne e se naga ya motlhwa.

Selotlegeng o ne a itlhaganela go ya go bega dikgang tsa lokwalo lwa selekane sa gagwe kwa kgosing mme kgosi e ne ya tlogela gotlhe mo diatleng tsa gagwe gore o ne a ka araba selekane sa gagwe ka fa e neng a bona go tshwanetse ka teng. O ne a araba selekane sa gagwe ka gore dijo di ne di le teng, fela go ne go se dikgetse tse go neng go ka olelwa mabele mo go tsona go a romela kwa a neng a batlega teng. Selekane sa gagwe se ne sa fetola ka go re Selotlegeng a mo romele dikgetse di le makgolo a le mabedi, tse ene selekane sa gagwe se neng se setse se rometse kwa go ene Selotlegeng matlalo a palo ya dikgetse tse di neng di batlega. Mabele a ke one a neng a bula tsela ya kgwebo fa gare ga Batlhaloga le motse wa Bolawane. Fela mabele a kgosi e neng e refotse gore a ne a ka rekisiwa kwa merafeng e e kwa kgakala e ne e le mabele a lekgotla. Kgosi e ne e sa dumele gore batho ba rekise mabele mo bathong ba ba neng ba tlhaga ba tsamaya. Moeng mongwe le mongwe yo o neng a tla ka go batla mabele o ne a begwa kwa kgosing mme yona e itse se se neng se ka dirwa.

Fa e ne e le mongwe wa mo gae yo o neng a batla mabele mo go mongwe wa ga gabo, thekisanyo ya bone e ne e le tiro ya bona ba le babedi. Le gona thekisanyo e e ne e le ka dikgomo kapo dinku. Kgosi e ne e boifa gore fa batho ba ne ba ka tlwaela go rekisa mabele mo bathong ba ba neng ba tlhaga ba tsamaya ka gongwe ba ne ba ka tloga ba ithuta mokgwa o mobe wa go rekisa go motho a a tleng a tlhotlhore difala a be a le bale se se tshwanetseng go sala se jewa ke bana. Fa e ne e le motho wa morafe yo o neng a batla mabele mme a se na se a neng a ka reka ka sona o ne a begwa kwa kgosing gore bana ba gagwe ba ne ba wela mo isong. Kgosi e ne e romela motho yo o ntseng jaana kwa go Selotlegeng gore a utlwe selelo sa gagwe mme a bone se a neng a ka se mo direla. Ka tsela e o ne a boloka batho ba le bantsi ba fa e ne e le mo metlheng ya pele ba neng ba tle ba thubiwe ke tlala e ba falaletse kwa ditšhabeng disele.

E ne ya re fa morago ga dinyaga tse di supang tsa pholo e kgolo ya mabele ga tla motlha o mobe wa lešekere le tlala

e e botlhoko. Tlala e e ne e se fela mo morafeng wa Batlhaloga mme e ne e akareditse merafe e mentisi. Motlha o le ona e ne e le sebaka sa dinyaga tse di supang. Batho ba bantsi ba ba neng ba thubilwe ke tlala kwa metseng ya bona ba ne ba uba le naga ba sa itse kwa ba neng ba ya teng mme ba be ba tla ba tsena kwa motseng o mogolo wa Batlhaloga o o neng o bidiwa Serotobolo. Fa batho ba merafe e mentisi ba ne ba itaana ka diphuka jaaka manong fa setotong sa phologolo. Mongwe le mongwe wa batho ba o ne a tlogetse bana le batsofe kwa gae, ba ba neng ba ka se ka ba itirela sepe go boloka matshelo a bona. Fa a ne a ka bapala sengwe o ne a itlhaganela go se isa kwa gae, go ya go se kgaogana le bona ba a neng a ba tlogetse kwa morago, gone Setswana sa re: "Bana ba motho ba kgaogana tlhogwana ya tsie."

Bangwe ba batho ba ba ne ba re go fitlhela go jewa go kgorwa kwa Serotobolo, ba je ba kgore ba thaphole kobo segole, ba lebale ba ga bona ba ba neng ba ba tlogetse kwa morago.

Batho ba ke ba mohuta o o ntseng jang? Dipelo tsa bona di ne di ba raya di reng fa ba ne ba ja, ba nwa, ba robala, mme ba itse sentle gore batsadi ba bona le bana ba bona ba ne ba bolawa ke tlala e e botlhoko kwa ba neng ba ba tlogetse teng? A batho ba mohuta o ba santse ba le teng le mo malatsing a kajeno? A batho ba ba ka robalelwa ke ditlhokwa fa ba leng teng? Ba tla fiwa ke mang letshego la gore ditiro tsa bona di siame, ba phele ka boitumelo le kagiso? A go na le motho yo o ka nnang le letshego fa a sa le fiwa ke motsadi kapo batsadi ba gagwe? Re laetswe ke ene yo o dirileng dilo tsotlhe, yo matshelo a rona a leng mo diatleng tsa gagwe, yo e leng moabi wa dilo tsotlhetse di molemo, yo matlhogonolo otlhe a tswang mo go ene, gore re tshwanetse ra tlotla rra le mma gore a tle a re okeletse malatsi a bophelo ba rona ka go bona ditiro tsa rona tse di molemo. A re gakologelweng se tshwanno ya rona e leng sona mo batsading ba rona, le mo go bao e leng tshwanno ya rona gore re ba thuse re ba tlamele. Ke gona ditiro tsa rona di tla tshagofadiwang.

Mo dinyageng tse nne tsa ntlha tsa motlha wa lešekere le legolo le re utlwang ka ga lona diphologolo tsa naga di ne tsa thusiwa ke meokodi e e neng e a tle e ne fale le kwale fa setlha sa dijalo se sena go feta mme e tlhogise bojang le

ditlhare go di direla se di neng di ka se sela. Dinyaga tsa bofelo tse tharo tsa motlha o e ne e le nako ya makete a magolo mo bophelong ba motho le ba diphologolo tsa naga. Le morafe wa Batlhaloga o o neng o se ka wa utlwisiwa ke lešekere le botlhoko mo dinyageng tse tlhano tsa ntlha tsa lona o ne wa goga makete mo dinyageng tse pedi tsa bofelo. Se se neng se ba hutsafatsa bogolo e ne e le legwatata le le kana kana le le neng le tlhokofaditse, e seng batho fela, mme le diphologolo le dimedi tsa naga. Go ja le go nwa ga diruiwa go ne go bonwa ka legwetlha. Naga e ne e fetogile e re setlhe! Metswedi ya dinokana tse dintsi e kgadile go rile phaphe! Go ne go se sepe se sentle mo lefatsheng gonne le bophelo bo ne bo setse bo befela beng ba bona.

Go ne go le botlhoko go se monate, go le khutsafalo go se boitumelo, go le tlalelo go se thelelo, go le kutlo-botlhoko go se thabo, go befle go se pila, go tsobekane go sa itsheka, go le tidimalo go se modumo. Le fa o ne o tsamaya mo sekgweng o ne o sa utlwe melodi le dipina tse di monate tse re tlholang re di utlwa di tswa mo ditlhareng fa lefatshe le le mo kagisong le mo boitumelong. Le fa e ne e le bosigo o ne o ka se ka wa utlwa tau e duma, kapo phokoje a atlhame a opa mokgosi. Baagi ba dikgwa tse ba ne ba dule jaaka tshwene e ntshitswe ke senya mo tshimong, ba ile go batla kwa ba neng ba ka bona thuso teng. Diphologolo tsa naga di ne di boile leboa di tlhakane le tsa mo gae di potologa metse di se na poifo epe mo mothong. Dinonyane di hudugile kwa dikgweng di fitlhelwa di kotame mo dikgoreng, mo ditlhoeng tsa matlo le mo ditlhareng tse di neng di le mo teng le ka fa ntle ga metse. Tebego ya tsona e ne e le e e neng e supa gore di ne di tlile go botsa motho gore go ne go rileng fa e ne ekete mong wa dilo tsotlhe o ne a di huletsetse.

Go ne go se phokoje o o neng a kgathalela dikonyana, go se phiri e e neng e isa gope dinamane, le tau e e neng e na le keletso ya go bolaya kgomo. Se se neng se le mo difatlhegong tsa diphologolo tsotlhe e ne e le selelo sa gore motho a rapele Mothatiotlhe gore a golole dibopiwa tsa gagwe mo khutsafalong e di neng di le mo go yona ka go nesetsa lefatshe pula. Maitseo a a gakgamatsang a, a re a bonang mo diphologolong a, mo motlheng o o botlhoko o, a re ruta gore le fa di se na tlhaloganyo le nagano e re nang nayo, go sengwe mo tlhagong ya tsona se se dirang gore di

lemoge gore go teng mongwe yo o okametseng botshelo jwa dibopiwa le dimeri tsa lefatshe mme fa a se mo gare ga batho ba lefatshe ke bona ba tshwannang go itse kwa bonno ba gagwe bo leng teng. Ke bona ba ka kgonang go kopa thuso ya gagwe mo ditsietsing le mo ditlalelong tsa lefatshe. Jaana di ne di tlile go kopa gore motho a di thuse, kapo a di kopele thuso mo go ene yo o maatlaothle.

Go ne go tlhokofatsa go sa jese monate go bona mokgwa o dibopiwa tsa batho di neng di ntse ka teng. Le mo bathong ba ba se keng ba ithuta sepe ka ga bophelo jwa batho ba bangwe, kapo ka bophelo ba tse dingwe tsa Modimo, go ne ga tsena thutego e kgolo e e neng ya ba lemosa se ba neng ba tshwanetse go se dira ka metlha ya fa ba le mo ditlalelong le mo ditsietsing tsa botshelo jwa lefatshe leno. Se re se ithutang mo mokgweng wa dipobiwa tse tsa Modimo tse ke gore mo boitumelong le mo monateng re ka nna ra kgaogana jaaka menwana mme mo dikhutsafalong le mo botlhokong re tshwanetse ra nna selo se le sengwe jaaka seatla. Fa mmaba wa rona a batla go re senyetsa botshelo re tshwanetse ra tshwaragana ra tlhabana le ene gore re be re mo thube lephatla. Ga go na sepe mo lefatsheng se se nang le maatlha a fetang a bongwe ba pelo. Mogologolo o tlatsa boamarure ba polelo e ka go re: "Bontsi bo bolaile noga." Bongwe-ba-pelo ba diphologolo le dinonyane le ditshedi tse dingwe tsa lefatshe bo ne ba tsenya mo pelong ya motho maikutlo a gore o ne a tshwanetse go tsholeletsa matlho a gagwe kwa thabeng e thuso ya gagwe e tswang kwa go yona.

Kgaolo Ya IX

Kwa Serotobolo metsi a ne a setse a lekanye dipota. Lehuto la thari le ne le setse le babaletse mmelegi. Batho ba bantsi ba morafe wa Batlhaloga ba ne ba setse ba fetswe ke dijo tse ba neng ba ipelega ka tsona mo dinyageng tse tlhano tsa motlha o mobe o. Batho ba ba ne ba oketsa makete a a neng a rwelwe ke kgosi le mothusi wa yona, ebong Selotlegeng. Ba ne ba tshwanetse go bona gore pele ga go thusa baeng le batla-ba-tsamaya ka dijo, beng ba gae ba ne ba tshwanetse go bo ba setse ba amogetse dilekanyo tsa bona. Legale go belega morafe ga go a ka ga

nna bokete mo kgosing jaaka go ne go le bokete go thusa batho ba merafe esele gonne go tloga kwa tshimologong Selotlegeng o ne a ntse a dirile gore mabele a a neng a tshwanetse go belega morafe a kgaoganngwe le a a neng a beelwa go thusa merafe esele. Go ne go dirilwe gore fa dijo tse di neng di boloketswe go thusa merafe di ne di ka fela pele ga lešekere le ise le fete, go ne go ka se ka ga tsewa tse di neng di boloketswe morafe ga thusiwa baeng ka tsona.

Le tsona tse di neng di boloketswe go thusa merafe Selotlegeng o ne a di aba ka kelatlhoko le botswerere jo bogolo. O ne a dira jaana gore go tle go se ka ga nna morafe o o neng o tsaya dijo tse di neng di tsewa ke merafe e mengwe. O ne a dirile lenaneo la batho ba merafe jaaka ba ne ba ntse ba tla kwa go ene go batla dijo. O ne a lemongile gore fa a ne a ka se ka a dira tiro e ka tlhokomelo e kgolo dijo di ne di ka tloga tsa tlhela merafe e mengwe e e neng e sa kgone go reka dijo tse dintsi ka nako e le nngwe. O ne a sa ise gope gore motho o ne a kgona go reka dijo di le kana kang. O ne a beile selekanyo se mongwe le mongwe a neng a tshwanetse go reka ka sona. Ka tsela e o ne a thusa batho ba le bantsi ba ba neng ba ka bo ba sule ka ntlha ya tlala fa a ka bo a ne a se ka a dirisa tlhaloganyo e kgolo mo go kgaoganyeng merafe dijo tse di neng di tlhokafala go le kana kana mo lefatsheng lotlhe. Ga ba kae batho ba ba ka dirang tiro e e neng ya dirwa ke lekolwane le, le gona ga ba bantsi ba ba santseng ba tla tsalwa, ba ba tla tshwanang le ene.

Merafe e mentsi e e neng e le kgakala le kwa Serototbolo e ne ya senyega thata mo go ona motlha o re utlwang ka ga ona o. Ba bantsi ba bona ba ne ba fitlhelwa ba sule malolo mo ditseleng tse di neng di ya kwa Serotobolo. Fa gongwe motho o ne a re go tloga a tseye basadi, bana le bagolo ba gagwe ba ba neng ba tsofetse ka maikaelelo a go ya teng kwa Serotobolo, kwa e neng e le gona fela kwa dijo di neng di ka bonwa teng, gore a tle a ba bapalele ka segaufi. Ba bantsi ba ne ba tloga kwa magaeng a bona ba sa tshola sepe se ba neng ba ka dia legaba ka sona mo tseleng. Batho ba ba neng ba tsofetse thata le ba bannye ba ne ba sa kgone go tsamaya tsela e ka sebaka se seleele. E ne e a re ka letsatsi la bobedi kapo la boraro fa ba tsoga mo tseleng, batsofe le bana ba batho ba sitwe ke go ema ka dinao go tsamaya. Ba ba neng ba santse ba na le gona go ka tsamaya

se tshwanetseng go nna teng mme ba tsamaye. Ngaka e kgolo le mothusi wa yona kapo ba le babedi e tla go aga setlaagana le mokgotshwana o o nnang ka fa teng ga sona. Pele ga go aga setlaagana le mokgotshwana o go tshwanetse ga tlhatlhobiwa fa felo fa go le phepa. Fa kago ya ngaka e sena go fela, ngaka e tla kopa kgosi gore e laele basadi bangwe ba yona ba ba tshepegang gore ba ntshe dinkgo di le kana tse di tshwanetseng go tsenngwa mo setlaaganeng se go direla tiro ya pula mo go tsona. Dinkgo tse le tsona, batho ba ba tlhagang ba di rwele ba di rolela ka fa ntle ga setlaagana mme ngaka le bathusi ba yona ke yona e tla salang e di lokela mo di batlegang teng.

Fa tiro ya go aga setlaagana le mokgotshwana le go tsenya dinkgo mo teng ga sona e sena go fela ngaka e kgolo e laela dingakana go ya gae mme e seng kwa malapeng a bona, e leng kwa kgotleng la kgosi kwa ba tshwanetseng go robala mo mokgorong wa lona gonne ka motlha o ga go ope wa bona yo o tshwanetseng go atamela mosadi. Ka moso mongwe le mongwe e nngwe ya dingakana tse e ya kwa setlaaganeng sa pula go ya go tsaya ditaelo mo go ene moroka yo mogolo. Fa a tsena kwa go sona o feta a ema ka kwa ntle a bua-bua jaaka ekete o na le mongwe gore ngaka e kgolo e tle e itse gore o teng go tsaya ditaelo. Puo e a e buang ke e e itsiweng ke ene le mong wa gagwe. O tla re fa a sena go nna a ipuipuisa jaana a ya go bula mofiko wa setlaagana, o le ona o ka se kang wa bonwa ke motho a sa o bontshiwa, mme a tsene ka fa teng ga sona. O tla feta a nna ka fa ntle ga mokgotshwana fa a go itseng mme le gona a utlwisa mong wa gagwe gore o reeditse se a tshwanetseng go se mo laela.

Ke gona moroka a tla laelang ngakana e se se batlegang mo tirong ya pula ka letsatsi leo. Tiro e e dirwa go sa le phakela gore monna yo wa ngakana yo a tle a boele kwa kgotleng la kgosi banna ba santse ba phuthegetse botlhe fa kgotleng. O tla re fa a boa a fete a bolelele kgosi se a se laetsweng mme kgosi e ntshe banna ka fa taelong ya moroka go ya go batla dingwe tse di tlhokegang. Tiro e le yona ga e fiwe mongwe le mongwe yo o fa gaufi. Kgosi e ntsha banna ba ba diatla di phepa go ya go epa ditlhare tse. Le gona ba di epa ka fa tlase ga taelo ya banna ba dingakana ba ba laelwang ke moroka yo mogolo. Banna ba tla ya ba di rwele ba di isa kwa setlaaganeng mme e tla re fa ba

fitlha teng ba di rolela ka fa ntle ga setlaagana ba tsamaya. E tla re ba sena go tsamaya dingakana tsa sala di thothela digwere tse ka fa teng ga sona. E tla re maitсибо a lona letsatsi leo kgosi ya laelwa gore e dire gore banyana ba tsoge ba ya go ga metsi ba a ise kwa setlaaganeng sa pula. Tiro ya go isa metsi kwa setlaaganeng sa pula e dirwa ke banyana ba ba iseng ba bone mosese.

Banyana ba ba ladiwa ka lefoko gore ba tsoga ba ya go ga metsi mme ka nnete e tla re e sa le ka moso o mogolo, ba tsoga ba ya kwa molapong go ya go ga metsi a. Ba tla ka one ba a rwele ba opela pina ya ona modiro o. Mantswe a yona ka bokhutshwane ke a;

Motlhabeletsi o simolola ka go re: "Morena o ile sakeng le le kwa!" Baopedi ba bangwe ba re:

"He-le-le ka setlhala pula we-e!

A ha-we a-we a ha-we-e iye-e

A ha-we-e iyeye awe yonna we-e,

He-le-le he-le yonna we iyeye a be e tla go na.

Ma-Molefe a tla go na pula a be e tla go na,

Ya go na leng, we

Ya go na leng we iyeye a be e tla go na."

E tla re fa ba tla ba opela mongwe wa dingakana tse di ntsng di rongwa ke moroka yo mogolo mo tirong e a eme a ye go ba kgatlhantsha gore a tle a ba etelele go ya go ba bontsha kwa ba tshwanetseng go isa metsi a teng. O tla ba etelela ba be ba tsene fa go sona, ba eme le gona ba didimale go opela mme monna yo o tlhagang a ba eteletse pele yo o tla dira gore ba tsene ka fa teng ga setlaagana se se dikaganyeditseng se moroka yo mogolo a leng mo go sona. Mo go sona go na le nkgo e tona e ba tshelang metsi a ba tlhagang ba a rwele mo go yona. Fa ba sena go tshela metsi a mo nkgong e ba a tswa ba boele kwa gae.

Fa banyana ba sena go boela kwa gae ngakana e e tla sala e thuga digwere tse, ka fa taelong ya moroka yo mogolo. Tse a setseng a di thugile o tla di tsaya a di lokela mo nkgong e ngwe e e gaufi le e e tlatseng metsi. Fa morago ga go di thuga jaana o tla tloga a ema a tswa ka setlaagana a se tswala a tsamaya. Ke gona e tla reng ha a sena go tsamaya, moroka yo mogolo a tswe mo mokgotshwaneng wa gagwe a ge metsi mo nkgong e tona, a a tshela mo go e e tshotseng digwere. O tla re a sena go a tshela ka selekanyo se a se tlhokang a

tseye logong lo a lo baakanyeditseng tiro e, a hudue digwere tsa gagwe ka yona. Fa a sena go di tlhakanya jaana o boela mo mokgotshwaneng wa gagwe go ya go utlwelela mo badimong ba gagwe se se santseng se tlhokega mo go ene gore kopo ya gagwe e tle e amogelwe ke badimo ba borraagwe. Fa gongwe go tla batlega gore a ba ntshetse setlhabelo sa nku e pirwa kapo kgomo e ntsho, kgotsha setlhabelo se segolo sa nama ya motho. E tla re ka moso ngakana e nngwe ya dingakana tsa gagwe ya tsogela kwa go ene moroka yo mogolo go amogela taelo ya tsatsi leo.

Ga go ke go nna thata fa badimo ba batla setlhabelo sa nku kapo sa kgomo gonne tse ga di thata go bonwa. Go nna makete a magolo fa ngakana e ka re e bowa ya feta ya bolelela kgosi gore moroka o boletse gore badimo ba batla setlhabelo sa tshwene e e se nang boa. Kgosi e tla bitsa banna ba bagolo ba motse go ba itsisa se badimo ba se batlang gore pula e tle e ne, e boloke morafe le maruo a ona. Go nna khutsafalo e kgolo ha kgosi e ka bolela gore setlhabelo se se tlhokegang ke sa tshwene e e se nang boa gonne ke ngwana wa ga mang yo o tshwanetseng a ntshiwa a bolawa ga fetlhelwa pula ka ene? Le fa go ntse jalo, keletso ya badimo e tshwanetse go diragadiwa gore morafe o tle o bone se o se batlang.

Go ne ga nna jalo mo morafeng wa Batlhaloga, ga tlhokega setlhabelo sa nama ya motho gore pula e tle e ne. Kgosi e ne ya tlogela dikgang mo banneng ba morafe go atlhola gore se se neng se ka dirwa e ne e le eng go diragatsa taelo ya badimo gore morafe o tle o tswa mo tlelelong e o neng o le mo go yona. Go ne go se tsela e ba neng ba ka tswa ka yona fa e ne e se ya go dumela gore go batlwe motho yo montsho, a ntshediwe badimo setlhabelo. Go ne ga ntshiwa banna ba se kae le dingakana tse di neng di dira le moroka yo mogolo go ya go batla tshwene e e se nang boa. Ke tiro e e bokete gonne e tla re gongwe motho wa ntsha yo letsholo le tla kgatlhanang le ene, e bo e le yo ba ga gabo ba leng mo go lona letsholo le le tsomang tshwene ya setlhabelo sa pula. Fa mongwe wa batho ba e ka re go kgatlhanwa le motho yo o batlwang, ya re go twe, "Ke ene yoo mo tshwareng," a okaoka go mo tshwara ,kapo go mo sega dinama ka ntsha ya poifo, kapo kutlwelo-botlhoko, o itewa ke motho ka molamu a mo latlhele fa fatshe a be a mo

phophothele gore e re ha go kgekgethwa motho wa setlhabelo ka dithipa, ene a bo a sule.

Fa go ntshiwa banna ba ba tshwanetseng go ya le dingakana go tsoma tshwene e e se nang boa go tsewa banna ba ba sebetse se thata ba ba ka bolayang le bana ba bona fa go tlhokega gore ba dire jalo. Ga go na ope wa banna ba, le fa e ka re ka letsatsi lengwe a ja a tlhapelwa, yo o ka sebelang mongwe, le ha e le selekane sa gagwe se se thata, sengwe ka ga tiragalo e, gonne ke sephiri se segolo, se e ka reng fa se ka tswela ka kwa ntle, sa lokela kgosi le morafe mo dikgabagabeng. E tla re banna ba sena go bolaya motho yo ba ileng go mo tsoma ka go mo kokona dinama, yo mogolo mo go bona a ba gakolola ka go re: "Borra, re diragaditse taelo ya kgosi le badimo ba gagwe mme ga ke a tshwanna go gakolola ope wa lona gore tiro e re e dirileng e ke khupamarama. Lo a itse ka mokgwa wa rona gore yo o ka dirang gore mmutla o rothe madi mmaagwe o tla fusa."

Go tloga fa banna ba tla boela kwa gae mme ba dira gore ba tsamae ka tsela e ba tla se keng ba kगतlhana le ope mo go yona gonne tiro e ba e dirileng ke moila o mogolo. Ga ba a tshwanela go kopana le ope, kapo ba bua nae ba ise ba kopane le ngaka ya morafe ya ba tlhapisetsa bontsho ba ha ba bolaile motho gonne le ha ba mmolaile ka molao ba ntse ba sisimogwa ka ntlha ya fa ba tsholotse madi a a se nang molato.

Fa banna ba tshwene e e se nang boa ba sena go bolola, ngaka e kgolo ya morafe e e a bong e ntse e le fa thoko ga kgosi mo motlheng o e sala e laola ka sebaka le sebaka go bona se letsomo la letsholo e leng sona. Fa letsholo le ka bona se le tswetseng go se batla mme la se tshwara, ngaka e e tla itsisa kgosi se se diragalang kwa nageng. E tla bo e bona mo ditlhakong gore letsholo le tsamaya fa kae ha le boela gae gore yona ngaka le kgosi ba tloge ba ye go kगतlha-ntsha letsholo kwa nageng gore e tle e foke banna ba lona ba ise ba kopane le ope, gonne ke moila o mogolo fa ba ka kopana le batho ba santse ba le bantsho. Ke gona e tla reng ha ngaka e sena go tlhapisa banna ba letsholo, yona ngaka le kgosi le dingakana tse di ntseng di romiwa ke moroka mo tirong ya pula ba tsaya se letsholo le tlhagang le se tshotse ba se isa kwa go ene moroka. Fa kgosi le banna ba bararo ba sena go baya morwalo wa bona fa pele ga moroka ngakana tse pedi di tla tloga di boela kwa gae

mme kgosi le ngaka ya yona le moroka ba tla sala kwa setlaaganeng sa pula go fitlhela moroka a bolelela kgosi le ngaka ya yona se karabo ya badimo e leng sona ha ba sena go ntshetswa setlhabelo sa motho. Dinama dingwe tsa ene motho yo o ntshitsweng setlhabelo yo di tshubelwa ke moroka mo leisong le a le dirileng mo setlaaganeng sa gagwe sa pula mme tse dingwe o di naya kgosi le ngaka ya yona go di isa kwa mabintleng a borraabo. Mo bosigong jo setlhabelo se letseng kwa mabintleng ka bona moroka o tla lala a reeditse ka natla go utlwa le go itse ka fa badimo ba amogetseng setlhabelo ka teng mme e re ka moso a kgone go bolelela kgosi le ngaka ya yona se karabo ya badimo e leng sona. O tla bolela letsatsi la pula le mogwa o e tla nang ka ona.

Kgosi e tla re e sena go utlwa ditaelo tsa moroka ya boela gae mme e tla re e sena go goroga kwa gae ya laela gore banyana ba tsoge ba ya go ga metsi a a tshwanetseng go tlhakannngwa le mogaga gore morafe otlhe o tle go tlhapa dinao tsa ona go ipaakanyetsa pula e e tlang. Ka yona nako ya ha batho ba tlhapa dinao tsa bona kgosi e itsisa morafe gore go se ka ga ya ope kgakala le legae ka tsatsi la go re gonne ka lona letsatsi leo pula e tla simolola go na. Ka nnete e tla re go tloga fa batho ba boela kwa magaeng a bona ka tumelo e e tletseng gore se se builweng ke kgosi ke boammaarure. Basadi ba tla simolola go thotha dikgong le go baakanya dijo tse ba tshwanetseng go di apaya mo malatsing a pula e tla nang ka ona. Ka letsatsi le kgosi e neng ya itsisa gore pula e tla na ka lona, banna ba tla bolola le dikgomo go ya go di disa. Le bona ba tlhola ba koba ntlheng tsotlhe tsa lefatshe go bona kwa maru a tla kwetogang teng. E tla re fela ha ba bona maru a kwetoga ba thibelela dikgomo ntlheng ya gae gore ba tle ba kgone go di tlathlela mo marakeng ha pula e simolola go na.

Kgosi ya Batlhaloga e ne ya itsisa morafe gore pula e ne e tshwanetse go na fa morago ga malatsi a le mane mme ya re ka batho ba ne ba sa tlhole ba ithata ka ntlha ya leuba le legolo le le neng le sentse lefatshe, ba fitlhela gore go nna gape malatsi a mane pula e ise e ne, e ne e le sebaka se seleele. E ne ya re ha letsatsi la bone le tlhaba ,batho ba simolola go leba kwa le kwa go bona ha maru a ne a tsoga go ipaakanyetsa go tla go na ka letsatsi la botlhano mme ga go a ka ga nna tshupo epe ya go tla ga pula go fitlhela

letsatsi leo le be le phirima. Go bile ga iwa go robala go ise go bonale letlhasedi la leru mo godimo. Batho bangwe ba bile ba sita ba botsa ka nako ya marobalo gore a rure se se neng sa bolelwa ke kgosi se ne se tla tsoga se diragala mme ba bantsi ba araba ka go re: "Lentswe la kgosi le agelwa lesaka."

E ne ya re go ise go ye kae fa go sena go robalwa, ga utlwala tumo e e neng e tswa kwa kgakala. Ba ba neng ba e utlwa ba ne ba ganetsana ka ga yona. Bangwe ba ne ba re e ne e se tumo ya maru. Ba bantsi ba ne ba re e ne e le thoromo ya lefatshe. Go ne ga foka mowa mo sebakeng se sekhutshwane fa morago ga tumo e, o o neng o tswa ntlheng yo botlhabatsatsi. Le ona e ne e se mowa o o neng o ka dira ope gore a dumele gore o ne o fetlha maru. Go bonala gore e ne ya re fela ka boroko ba ntlha ga bulega maroba a mane mo legodimong mme ga tshologa pula e e didimetseng, gonne ga go a ka ga nna motho yo o neng a e utlwa fa e na, mme batho ba gakgametse ha e re ba thanya mo gare ga bosigo ba utlwa lefatshe ka fa ntle le tsogile modumo o mogolo o o bileng wa kgaratsha ba bantsi go itse gore e ne e le modumo wa eng gonne e ne e setse e le sebaka se seleele ba ise ba utlwe modumo wa mohuta o. Fa morago ba ne ba gakgamala gore e ne e le motlholo wa eng go utlwa digogwana di tsositse modumo mo komelelong e e kana kana.

Ba ne ba tsoga ka bobebe go bona se se neng se diragala ka fa ntle mme mongwe le mongwe yo o neng a tsoga go tlhola se se neng se tsositse modumo o ne a re ha a ntsha leoto la gagwe ka mojako, a utlwe le gata sengwe se se tsididi, a be a tlolele kwa godimo a gopola gore o ne a gata noga. Batho ba ne ba makala ba tsoga ba fitlhela go se gope mo nageng fa go neng go se na metsi. Fa go neng go le kgatlampi le fa e neng e se teng go ne go sa farologane gonne lefatshe lotlhe e ne e le bophadiphadi ba metsi fela. E ne e le pono e e bontle bo gaisang ba dilo tsotlhe go leba naga ka letsatsi leo gonne e ne ya re fa letsatsi le tlhaba, mo mosong oo, ga bo go se na le fa e le kwaba ya leru mo godimo. Kgalalelo ya letsatsi mo metsing a a neng a apesitse lefatshe e ne ya dira gore naga e lebege jaaka seipone se se neng se kanamisitswe mo godimo ga lefatshe. Gongwe le gongwe kwa o neng o leba teng o ne o fatlhiwa ke phat-simo ya letsatsi mo metsing. Fa o neng o tsamaya teng

o ne o ipona mo seiponeng se o neng o tsamaya mo godimo ga sona.

Dikgomo di ne tsa bolola mme le tsona go bonala gore di ne di gakgamaditswe ke se se neng se diragetse mo lefatsheng. Fa di neng di tsamaya teng di ne di tshosiwa ke dikgomo tse dingwe tse di neng di tsamaya ka fa tlase ga tsona di isitse maoto kwa godimo mme di dira sengwe le sengwe se tsona dikgomo di neng di se dira. Fa kgomo e e fa godimo e inama go nwa, e e ka fa tlase e ne e tlhatlosa molomo wa yona go kopana le wa e e kwa godimo mo metsing. Fa e e ka kwa godimo e ne e tlola le e e ka kwa tlase e ne e dira jalo. Dikgomo di sale di tlhola di siane le naga di leka go kgaogana le tse di neng di siane ka fa tlase ga tsona. Di bile tsa tla tsa ikhutsa go siana maitsiboa fa di tsamaya mo metsi a neng a setse a kgadile teng. Ke gona di neng tsa simolola go lelala ditlhare go batla dikgonyana tse di neng di ka di roba go di ja gonne fa fatshe go ne go se lotlhokwa lo di neng di ka lo sela.

Diphologolo tsa naga tse re setseng re utlwile ka ga go tloga ga tsona kwa bonnong ba tsona ka ntlha ya bokete ba leuba le lešekere le le neng le le teng mo lefatsheng ka motlha o, di ne tsa re mo go bona bosigo bo pula e neleng ka bona tsa tloga tsa boela kwa bonnong ba tsona kwa nageng gonne di ne di amogetse se se neng se amogetswe ke lefatshe lotlhe mme go tletse tebogo le boitumelo. Fa morago ga malatsi a a some le metso e mene naga e ne e kgabile e apere kobo ya yona e e bontle e neng ekete ke la ntlha bo bonwa mo lefatsheng. Fa o ne o ka pagama mo godimo ga thaba e e kwa godimo wa latlhela matlho a gago kwa tlase o ne o tagwa ke bontle le kgalalelo ya bontle jwa kobo e gonne modiri wa yona o ne a e kgabisitse ka ditaemane tsa mehuta e mentsi. Fa o ne o batla mo mogopolong wa gago gore modiri wa kobo e o ne a ikaelela go dira eng, o ne o ka bona gore o ne a dira setshwantsho sa bontle jo re bo bonang kwa godimo mo bosigong.

Mo go yona nako e ditlhare di ne di sa kgaba fela ka dithunya tsa tsona tsa mebala e mentsi mme di ne di ipela-fatsa ka mantswa a mantle a a monate a a neng a tswa mo go tsona a bontsi ba ona bo neng bo le kana ka ba mebala e e neng e bonwa mo go tsona. Kwa sekgweng mo bosigong o ne o utlwa phokobje a athlame a gowa ka lentswe le le kwa godimo, phiri e dumaduma jaaka monna a utlwisitse

ke sengwe botlhoko ,tau e bopa e batla se e neng e ka se garaswanya. Dikgomo di ne di hula di kgora di sisa go gamiwa go le mo boitumelong. Moroka o ne a bofologile mo tirong ya go aga moratho wa kagiso fa gare ga badimo le batshedi. Go ne ga ntshiwa dikgomo a lebogelwa tiro ya gagwe e kgolo ya go ntsha lefatshe mo seelong le khutsafalo e e botlhoko, go le baya mo kagisong le boitumelo. A go lebogwe badimo ba borraagwe ba ba neng ba tsaya selelo sa gagwe ba se baya fa pele ga yo lefatshe lotlhe le leng mo seatleng sa gagwe.

Kgaolo Ya X

Le ha motlha o mobe wa khutsafalo e kgolo mo bathong, mo diphologolong, le mo dimeding tsa lefatshe o ne o fetile, o ne o tlogetse mo dipelong tsa batho ba bantsi, dintho tse go neng go se se se neng se ka di alafa. Go ne go se teng rure gore le ha batho ba ne ba ka ja ba kgora ba ne ba ka nna le boikhutso le kagiso mo dipelong ka ntlha ya ditlhotlhapelo tse ba ga bona ba neng ba swela mo gareng ga naga ka tsona bakeng la tlala e e neng ya kgatshwa lefatshe, ya bolaya batho le diruiwa jaaka ekele ba ne ba tseneletswe ke bolwetse ba leroborobo. Ba ne ba sa lebale pogo e kgolo e bana le batsofe ba bona ba neng ba swa ka yona. Rure ga go lebatsege go gopola tsela e e botlhoko e batho ba ba neng ba swa ka yona. Ditopo tse di neng di fitlhelwa mo nageng ka motlha o e ne e le tsa batho ba ba neng ba sule ka ntlha ya tlala le lenyora. Batho ba bagolo ba ne ba swa ba didimetse jaaka dinku mme bana ba ne ba supa go atamela ga loso lwa bona ka go bitsa ba re: "Mma ke a ja," kapo, "Ke a nwa". Mme go boe karabo e e tlabang pelo e re: "Ngwanaka ke tla go naya eng?"

Le ha kutlobotlhoko e e kana kana e e ne e agile mo dipelong tsa merafe e ne e sa ntshe mo go tsona maikutlo a a molemo a e leng leruo le legolo mo mothong, a go lebo-gela tiro ya tshiamo. Batho ba ne ba lelela ba ga bona ba ba neng ba sule mme ba ne ba sa lebale go bolela gore ba ne ba kgona go tshela mo motlheng wa leuba le lešekere ka ntlha ya setlhabelo se morafe wa Bathaloga o neng wa se intsha go boloka merafe e mengwe mo motlheng wa magwa-

tata, le go e lere mo motlheng wa kagiso le boitumelo. Merafe e e neng ya bona poloko ka ntlha ya tiro e kgolo ya morafe wa Batlhaloga e ne ya supa se se neng se le mo dipelong tsa yona ka go ntshetsa kgosi ya Batlhaloga dimpho tse dikgolo tse bangwe ba bona ba neng ba ise ba di ntshetse kgosi tsa bona. Le fa go ntse jalo, dikgosi tsa bona di ne tsa nna kgotso thata ka ga se se neng se dirwa ke merafe ya tsona gonne di ne di itse gore di ne di santse di ipitsa ka bogosi ka ntlha ya poloko e tsona dikgosi tse le merafe ya tsona di neng tsa e bona ka ntlha ya tiro e e se nang selekanyo e Batlhaloga ba neng ba e direla merafe e mengwe ya lefatshe la bona ha e le mo mogorogorong wa moriti wa loso.

Baromiwa ba dikgosi tse di neng di romela dimpho kwa go Kgosi Keaboka go supa ditebogo tsa bona ba ne ba tlatsa go bega sengwe le sengwe se ba neng ba romilwe go ya go se naya kgosi ka go bolela gore dikgosi tsa bona di ne di gakolola ene Kgosi Keaboka gore mo bophelong ba gagwe o ne a sa tshwanna go lebala motlhanka wa gagwe wa batlhanka — Selotlegeng yo ba neng ba bona sentle gore kwa ntle ga gagwe, tiro ya go boloka merafe mo lešekereng le le neng la batla go fetsa merafe, e ka bo e ne ya imela kgosi mme tshenyego ya merafe e ka bo e ne ya feta e batho ba bantsi ba neng ba santse ba lela ka ga yona. Mongwe le mongwe wa bona o ne a bolela gore kgosi ya gagwe e ne e kopa Kgosi Keaboka gore a solofele ngwana wa gagwe, Selotlegeng, a mo tlotle, a mo godise, a mo direle se rra a tshwanetseng go se direla morwa wa boikanyo. Ba ne ba supa ditebogo le boitumelo ba bona ka go gakolola gore kgosi e ne e tshwanetse go mmaya kwa pele mo ditirong tsotlhe tsa morafe.

Baeng ba ba neng ba tsena mo motseng wa Serotobolo ba ne ba sa itse leina la ga ope mo motseng o, ha e ne e se la ga Selotlegeng. Leina la gagwe mo bathong ba merafe e sele le ne le tumile go gaisa la kgosi ya gagwe. Go sita le mo morafeng wa ga gabo go ne go le batho ba bantsi ba ba neng ba tlotla Selotlegeng go feta ka fa ba neng ba tlotla kgosi ya morafe ka teng. Kgosi e ne e itse se batho ba merafe le ba bangwe ba yona ba neng ba se gopola ka ga Selotlegeng mme e ne e itumela, e ipelafatsa ka se Selotlegeng a neng a le sona. E ne e bolela mo phatlalatseng gore ha e ka bo e ne e na le batlhanka, kapo bomonna'a yona ba se kae ba ba neng

ba ka tshwana le Selotlegeng, e ka bo e ne e neetse tiro ya yona yotlhe mo diatleng tsa bona, gonne ba ne ba ka tsweledi-setsa morafe pele ka go o bontsha ditsela tsa go kgobokanya matlotlo le maruo a kwa ntle ga ona morafe o ka se keng wa kaega sepe. Morafe ke morafe ka maruo a ona, ka thuso e o leng yona mo merafeng e mengwe ya lefatshe mo metlheng e e makete ya ditlalelo tse dikgolo. Se morafe wa Batlhaloga o neng o le sona se ne se itsiwa ke merafe e e neng ya phologa ka ona mo motlheng o mobe o re setseng re utlwile ka ga ona.

Maemo a morafe o neng o le mo go ona, le ditiro tsa ona tse dikgolo tse di neng tsa godisa leina la ona e ne e le maungo a se Selotlegeng o neng a le sona mo gareng ga ona. O ne a le mo go ona jaaka monna wa bogologolo yo o neng a ntsha morafe wa ga gabo mo ntlong ya botlhanka a o isa kwa lefatsheng le go neng go ela maši le dinotshe. O ne a re ha a bua a re: "Fa nka tsosa morafe wa gaetsho gore o itse se o leng sona mo lefatsheng le se tshwanno ya ona e leng sona mo merafeng e mengwe ya lefatshe, nka swa ka pelo e tshweu." Ka mantswa a a gagwe a o ne a sa batle go iphatshwa le go godisa leina la gagwe. Se e neng e le keletso e kgolo ya botshelo jwa gagwe e ne e le tswelopele ya morafe wa ga gabo le ya merafe e mengwe ya lefatshe la ga gabo. Pelo e e tshwanang le ya gagwe, jaaka sengwe le sengwe se se molemo, e bonwa ka sewelo. Fa o neng o fitlhela setlhopho sa batho ba e rileng ha Modimo o ba bopa wa re o dira batho, e seng mefoka ya batho e re e fitlhelang mo merafeng yotlhe ya lefatshe, kang e ne e le bomolemo le bopelo-namagadi jwa ga Selotlegeng. Mo go bona batho ba Selotlegeng e ne e le sekao se ba neng ba ruta bana ba bona ka sona gore e ne e le mongwe wa bao e rileng ha Modimo o re o dira motho mo setshwanong sa ona wa feletsa maikaelelo otlhe a ona mo go bona. E ne e le motho yo botho jwa gagwe go seng teng mafoko a ka ona re ka kgonang go bo baya fa pele ga maitlho a babadi ba lokwalo lo. Ka ntlha ya lebaka le re kopa gore lo inaganele lo be lo bope mo megoplong ya lona setshwantsho sa nnete sa se a neng a le sona. Fa lo ka kgona go dira jalo, lo tla bo lo itiretse setlhabano se lo ka iphemelang ka sona mo ntweng e kgolo ya go lwantsha mekgwa e mebe e lefatshe la kajeno le ineetseng mo go yona. Lo ka kgona go ruta bana ba lona go tsamaya mo tseleng ya boammarure le ya

tshiamo. Lo ka kgona go dira gore ba tlotlane, ba ratane, ba be ba simolole go thusa go rotloetsa molemo, bontle le kgalalelo ya go phela ka thatano le kagiso mo bathong. Lo ka kgona go ba ruta gore se molao wa lefatshe leno o se batlang mo go bona ke se se batlwang ke ene yo o ba dirileng mme a ba bontsha pharologanyo fa gare ga bosula le tshiamo gore mongwe le mongwe a ikgethele mo dilong tse pedi tse, se e tshwanetseng ya nna maikaelelo a botshelo jwa gagwe; ka kitso e e tletseng ya gore tuelo ya bosula ke loso mme ya tshiamo ke botshelo jo bo sa khutleng. Ka nnete bontsi bo ikgethetse go tsamaya ka tsela ya bosula mme ga ba kae ba ba tlhokometseng tsela e e bokete e e isang kwa botshelong jwa boitumelo le kgalalelo e e sa feleng.

Mo malatsing a kajeno go a boifisa le gona go a roromisa go bona kgolo ya maatla le bontsi jwa batho ba ba emeng kgatlhano le molao le tshiamo. Ga go na sepe mo lefatsheng se molao o se tlotlileng le gona o se sireletsang go feta botshelo jwa motho, le ha e ka ne e le motho yo o sa direleng ope sepe. Motho yo o bolawang ke yo o bolaileng motho yo mongwe. Le gona mmolai yo o bolawa ke molao ka nosi. Polelo ya bogologolo e e reng tlhogo ya motho e lefiwa ka tlhogo e nngwe, gantsi ga e tlhole e dirisiwa mo dikatlholong tse basekisi ba malatsi ano ba di lebisang babolai ba batho. Ka ntlha ya ha makgotla a molao a atlhola babolai ba ka go beela katlholo e fa thoko, polao ya motho ga e tlhole e boitshega jaaka mo malatsing a bogologolo. Ba re balang dikwalo tsa dikgang re setse re itse gore mo go tsona dikwalo tse go tlhaga ka letsatsi le letsatsi dikgang tsa dintsho tsa batho ba ba bolailweng ke batho ba bangwe kwa ntle ga molato. Re bala fa gongwe mo go tsona dikgang tse ka ga batho ba ba bolaileng batsadi ba bona. Ha re lebile gore batho ba ba atlholelwe loso re fitlhela ba atlhotswe ka gosa bonweng molato.

Batho ba ba itseng se botho e leng sona ga ba na boikhutso le boitumelo mo botshelong jwa malatsi a gompieno gonne se ba itseng e le sona motheo o mogolo wa kagiso, kutlwano, thatano, tlotlano, kutlwelano-botlhoko le poifo go dira sebe, se repisitswe ke merafe e megolo e e gogang tswelo-pele ya lefatshe kwa pele. Re fitlhela merafe e megolo e re buang ka ga yone e e ruta lefatshe gore go fetogela lefoko la tumelano ga se boleo ha yo o tlhanogelang

kgolagano ya gagwe a kgona go fetogela yo o dirileng tumelano le ene. Ha re batla gore ke eng se se dirang gore go se ka ga nna le kutlwano fa gare ga merafe le fa gare ga batho ba merafe re fitlhela gore bosula botlhe bo lefatshe lotlhe le bitlang mo go bona ke maungo a go sa tlhokomeleng melao e e neng e tshegeditse lefatshe la bogologolo, e ganetsa tshiamololo mme e rotloetsa thatano le kutlwano mo gareng ga baagi ba lefatshe. O ne o fitlhela ha batho ba ne ba re ke dilekane e le dilekane tsa nnete, e seng tsa malatsi a kajeno tse o fitlhelang maikaelelo a magolo a mongwe wa bona e le go ja mo go yo mongwe mme ene a sa je sepe mo go ene yo o ipitsang selekane sa gagwe. A go dira jaana ke gona go diragatsa molao o mogolo o o reng: "Rata mongwe ka wena jaaka o ithata?" Go ka se ka ga nna kagiso le thatano mo bathong ha molao o o sa tlotliwe wa tshegediwa.

Mo morafeng wa Batlhaloga go ne go na le setlhopha sa batho ba ba neng ba sa rate tshiamo le ditiro tse di molemo. Batho ba ba ne ba hufegela kemo ya ga Selotlegeng, leina le legolo le a neng a na le lona mo merafeng e mentsi ya lefatshe la Batswana. Batho ba ba ne ba dira bosigo le motshegare go senya kgolagano e e molemo, e etlotlegang, e e neng e le fa gare ga kgosi le motlhanka wa yona wa boikanyo. Batho ba ba ne ba simolola ka go tsenya mowa o o bosula mo go rangwane'a kgosi yo o neng a bidiwa Kedirelwang, le bomonna kgosi ba babedi ba ba neng ba bidiwa Kenewang le Kenyaditswe ka go ba ruta gore kgosi e ne e tsere tlotlo e e neng e le ya bona ya e naya motlhanka wa bona, ebong Selotlegeng. Mowa o o bosula o o ne wa tsena mo banneng ba ka botlalo wa ba wa ba lebatsa ditiro tse di molemo tse Selotlegeng a neng a di direla morafe wa ga rraabona mo metlheng ya botlhoko le ditlalelo tse dikgolo. Ha e ka bo e ne e se ka ene, bangwe ba bona kapo bana ba bona, ba ka bo ba ne ba kgokgothega mo metlheng o o maswe o re setseng re utlwile ka ga ona gonne go ne go se ope wa bona yo o neng a na le tlhaloganyo e e siameng. Re a itse gore pelo e e se nang mowa wa tshiamo ke boago jwa mowa wa lehufa le bolotsana.

Banna ba bararo ba ba ne ba ya kwa kgosing ka sebaka le sebaka go botsa se se neng se dira yona kgosi gore e tlogele puso ya morafe gotlhe mo diatleng tsa ga Selotlegeng. Kgosi e ne ya leka ka sebaka le sebaka go bontsha banna

ba gore kemo e Selotlegeng a neng a le mo go yona mo morafeng e ne e se selo se se neng se dirilwe ke ene mme o ne a le mo kemong eo ka ntlha ya tiro e a neng a e diretse morafe. La bofelo banna ba ba ne ba ya kwa kgosing ba ikanne gore kgosi e ne e tshwanetse go reetsa le go dira se ba neng ba se bolela. Ba ne ba batla gore Selotlegeng a tlosiwe mo kemong e a neng a le mo go yona mo morafeng le gona a be a ntshiwe ka kgoro ya motse gonne ha a ne a ntshitswe mo kemong e a neng a le mo go yona mme a lesitswe mo motseng ,go ne go ka nna khuduego e kgolo mo morafeng ka gore batho ba bantsi ba morafe ba ba neng ba mo rata, ba mo tlotla, ba ne ba ka ipopa go lwantsa go ntshiwa ga gagwe mo setilong sa gagwe se a neng a se ntse ka ntlha ya ditiro tsa gagwe tse dikgolo mo morafeng wa ga gabo le mo ditšhabeng tse dintsi tsa merafe esele. Khuduego e ne e ka nna e kgolo ha a ne a ka nna gaufi le morafe gonne o ne a ka thusa ba ba neng ba le ka fa thokong ya gagwe ka go ba fa maano ka ga se ba neng ba tshwanetse go se dira go sireletsa kemo ya gagwe.

E ne ya re ha ba tsena kwa kgosing ga simolola Kedirelwang go bega se ba neng ba ile go bona kgosi ka ga sona. O ne a re ha a sena go dumedisa a re: "Mong wa me ke tšile le bomonnao ke ba fano go wena, ka ga ngongorego e ba ntseng ba tla mo go wena ka ga yona ka sebaka le sebaka mme e re ka ke bona mowa wa bona o setse o le mohibidu ka ntlha ya botlhoko jo bo mo dipelong tsa bona bakeng la ngongorego e ke go kopa gore o ba sekegele tsebe, o utlwe selelo sa bona. O gakologelwe gore o tsetswe le bana ba mme mo botshelong jwa gago le jwa bona ga go motho, e sita le nna ka nosi, yo o ka tsenang fa gare ga gago le bona. Nna ka nosi ke a bona gore o ba huletse, le gona o ba kokobeditse go feta selekanyo gonne kemo e ba ka bong ba le mo go yona mo morafeng wa ga rraabona, o e neetse motlhanka wa bona yo o kwa morago thata mo go bona. Selotlegeng ke mang le gona ke eng mo go wena ha o mo godisa mo go kana mme o lebetse bana ba ga rrago le mmago? Nnyaya ngwana wa ga mogolole, ga o dire sentle, le gona o tla ipontsha badimo ba gago."

Kgosi Keaboka a araba ka go re: "Rangwane, kgang ya gago le bana ba ga mogoloo e tshwentse mogopolo wa me gonne ke gantsi bona bana ba ga mogoloo ba ntse ba tlisa dingongorego tsa bona mo go nna ka ga Selotlegeng mme

ke lekile ka sebaka se seleele go batla se e ka bong e le molato wa gagwe, kapo se a ka bong a kile a ba leofela ka sona mme ga ke ka tshwara sepe se nka mo tshwayang phoso ka sona. Ke a sitega le gona ga ke dumele go nyenyefatsa kemo ya me e ke e tlotlang, le gona e ke tla e tlotlang go ya bofelong jwa botshelo ba me, go kgomaretsa motho molato o ke sa o boneng mo go ene. Ke sebe se se boitshegang go supa motho ka bosula bo e seng ba gagwe mme wena le bana ba ga mogoloo lo batla gore ke dire sebe se ke ntse ke itebeletse. Kana go masisi jang gore wena rangwane yo ke go tsayang jaaka rre yo o ntsetseng o be o tshotse go nkgogela mo bosuleng. Ga ke itse gore a o a tle o nagane bobbe ba sebe se o se dirang se. O rwele bana ka tlhogo mo tseleng e mpe ya gore ba bolae Selotlegeng le gona ba bolae morafe. Tlhaloso ya polelo e ke gore ha nka dira se wena le bona lo reng ke se dire ke tla bo ke dira sebe se segolo fa pele ga rre le fa pele ga Modimo mme ke tla latlhegelwa ke letshego le ke le amogelang mo go bona ka letsatsi le letsatsi gore ke buse morafe o ka lerato le tshiamo.

“Lo batla gore ke ntshe Selotlegeng ka kgoro ya motse ka ntlha ya lebaka le ke sa le boneng. Lo batla gore ke diragatse thato ya lona e e sa amaneng gope le tshiamo. Lo batla gore ke ineele go nna lekgoba la lehufa le bolotsana ba dipelo tsa lona. Ga ke itse gore lo a tle lo nagane eng ka ga morafe ha lo loga maano a go bolaya Selotlegeng yo e leng ene a belegeng morafe ka thari e e thata. Ke ipelafatsa ka se merafe e mengwe e se gopolang ka ga me le morafe wa me. Se ke leng sona le se morafe wa me o leng sona ke maungo a tiro ya ga Selotlegeng. Lo fano, wena rangwane le bana ba ga mogoloo ka ntlha ya se se neng sa dirwa ke Selotlegeng ka tlhaloganyo ya gagwe e e fetang dikutlwisiso tsa rona. Nna ka nosi ke a boifa ke be ke rorome ha ke gopola motho yo gonne ga ke kgone go utlwisisa dikgopolo tsa gagwe. O tla fa ka sebaka le sebaka mo sephiring a tlike go nkgakolola ka ga se se tshwanetseng go dirwa gore morafe o tle o bolokege. O tla fa ka sephiri gonne ga a rate gore lo itse gore ditiro tse dikgolo tse ke ntseng ke di direla morafe ke di dira ka ntlha ya kgakololo ya gagwe.

“Lo se ka lwa gopola gore bolotsana jo lo bo tshotseng mo dipelong tsa lona ka ga gagwe ga a bo itse. O bo itse sentle, le gona o itse gore ke ofe wa lona yo o rweleng ba bangwe ka

tlhogo mo morerong o o bosula o gonne mo go lona lesomo la lona le le rerang go mmolaya go na le bantsi ba ba dume-lanang le lona ka puo ya molomo mme mo botennye ba dipelo tsa bona ba sa bone lebaka le lo batlang go le mmolaela. Batho ba ke bona e a reng ha lo kgaogana ba ye go mo loma tsebe gore a ipabalele mo go lona baba ba gagwe. Ka gongwe lo gopola gore ga a itse morero wa lona mme o o itse fela jaaka lona beng ba ona lo o itse gonne barati ba gagwe ba kana ka batlhoi ba gagwe. Le gona lo itse gore: "Sekukuni se bonwa ke sebatladi." Ke bua jaana gonne o tla fano ka sebaka le sebaka a tlile go mpoletlela se lo se rerang ka ga gagwe. Le fa go ntse jalo, ga ke ise ke bone e re le ha a lo fitlhela fano a supe ka maitseo a gagwe gore o itse ha lo le dira tsa gagwe. O itse ha lo le beng ba gagwe mme o lo tlotla jaaka a tshwanetse go lo tlotla. Fa e ka re ke tlhoile motho jaaka lo tlhoile Selotlegeng mme a itshola mo go nna jaaka Selotlegeng a itshotse mo go lona nka tlhabiwa ke ditlhong go bona ke phadisiwa ke motho yo monnye mo go nna ka botho.

"Ke a go kopa rangwane le bana ba ga mogoloo gore lo ntshe bosula jo bo mo dipelong tsa lona ka ga Selotlegeng mme lo beye fa pele ga matlho a megopolo ya lona se lo tshwanetseng go nthusa mo go sona gore re direle morafe se go tlhokegang gore re se o direle, go o boloka mo metlheng ya ditlala le ditsietsi tse dingwe tse dintsi le go o ruta go kgobokanya le go solofela maruo a o tshwanetseng go itlamela ka ona mo metlheng ya ditsuatsue le dintelo tsa botshelo jwa lefatshe leno. Fa lo ka dira se ke se lo kopang se, lo tla bo lo itirela motswedi wa letshego le legolo gonne molao o o sa fetogeng ke o, gore sengwe le sengwe se se molemo se o eletsang go se direla mongwe ka wena, o tla se fiwa gantsi go feta jaaka o se eleletsa wa gaeno, ke ene yo o re abelang matshego le maruo otlhe. Se ke se lo bolelelang se ke se ke se ithutileng mme ka be ka bona bonnete ba sona. Ha o eleletsa mongwe ka wena bosula, ke go ipiletsa bomadimabe. Gopolang dilo tse di molemo ka ga batho ba bangwe mme lo tla bona ka metlha lo diragalelwa ke dilo tse di molemo. Tsamayang rangwane go ntse ke buile go lekanye."

Bomonna kgosi le rangwane 'a bona ba ne ba tloga ba tsamaya ba utlwetse botlhoko mo pelong ka mogolo 'a bona a ne a se ka a amogela ngongorego ya bona, le gona a

ne a sa dumele go utlwa sengwe se se bosula se ba neng ba ka se bua ka ga Selotlegeng. Ba ne ba bua ha ba sena go tloga fa go ene gore Selotlegeng o ne a tshwanetse go bo a jesitse mogolo'a bona sengwe se se maswe go mo ithatisa. Ba ne ba ikana gore jaaka a ne a gana go diragatsa keletso ya bona ba ne ba tshwanetse go ipatlela tsela e ba neng ba ka dirana le Selotlegeng ka yona. Ba ne ba bolela gore ba ne ba tla dira gore kgosi e utlwe ka batsaya-molelo gonne e ne e sa batle go utlwa se ba neng ba se bolela. Ka nnete ba ne ba diragatsa maikaelelo a bona gonne ga go a ka ga tsaya sebaka se seleele morago ga foo fa Selotlegeng wa batho a simologelwa ke matshwenyego.

Ba ne ba re go fitlha kwa ga bona ba feta ba bitsa ba ga bona ba ba neng ba utlwana le bona mo maikaelelong a bona a go batla go fedisa botshelo ba ga Selotlegeng. Mo khuduthamageng ya bona e e neng e nnete ka kwa segotlong sa ga rangwane 'a bona ba ne ba tlhalosetsa ba ga bona ka fa kgosi e neng ya gana ngongorego ya bona ka teng le ka ga bolelele jo kgosi e neng ya bua ka bona go ba bontsha mabaka a e neng e retelelwa ke go diragatsa maikaelelo a bona ka ona. Motho yo o neng a tlhalosetsa lekgotlana la bona ka mokgwa o kgosi e neng ya araba ka ona e ne e le rangwana 'a kgosi ka nosi mme o ne a fetsa polelo ya gagwe ka go re: "Borra, ke yona kgang e re e lo bileditseng eo le gore re tle re utlwe se maikutlo a lona e leng sona mo go yona. Fela se ke batlang go se lo bolelele le ha ke sa itse se maikutlo a lona e leng sona ke se: Nna le bana ba ga mogolole ga re boe ka morago mo go se re ikaelelang go se dira gonne ga re ikutlwe go etelelwa ke Selotlegeng yo re sa itseng kwa o tswang teng. Ga go ope wa lona yo o ka mpolelelang kwa a tsetsweng teng. Ke mang yo o ka nthayang a re ga se mongwe wa Matebele a kwa Bolawane, yo o neng a re go utlwa sengwe ka ga Odirile a bo a gakologelwa botlhale ba go itlhagisa jaaka ngwana wa gagwe? A ga lo ise lo utlwe ka ga tiragalo e e ntseng jaana gope? Naganang tlhe borra, lo se ka lwa forwa ke ope."

E rile Kedirelwang a fetsa go bua jaana ga ema monna mongwe wa lekoko leo yo o neng a bidiwa Diratsagae, a araba ka go re: "Borra ga go na ope wa lona botlhe ba lo leng fano yo o santseng a batla go bolelelwa se maikutlo a rona e leng sona ka ga Selotlegeng. Leina le le setse le re

nkgela jaaka kolobe e e bodileng mme ke a itse gore ga go ope wa lona jaaka lo le fano yo o santseng a ikutlwa go emela sebedu se se ntseng jaana. Ka ga tshenyego e e leng teng mo morafeng ona ke nyatsa rangwan'a kgosi Kedirelwang le bana ba ga mogolowe, bomonna kgosi, ebong Kenewang le Kenyaditswe, ba ba dirileng gore morafe o be o tle go senyega jaana. Ga lo ise lo utlwe gope gore morafe o kile wa nna le dikgosi di le pedi. Rona re dikgosi di pedi jang eketse re basimane? Ha bana ba kgosi le rangwane 'a bona ba ka bo ba itse kemo ya bona, le gona ba ithata, matlakala a re kgobokanyeng ka ga ona fano jaanong a ka bo a se teng. Ga ke bolo go ba bolelela gore go tshwanetse ga feelwa motse matlakala ka go lobela Selotle-geng dintsi. Ene ke mang a ka tlang go kgaoganya kgosi le bomonna-yona?

"Borra e reng ha lo palelwa ke go feela motse wa ga rraa-lona matlakala lo re bolelele mme lo re reye re lo thuse. Ha lo boifa go bolaya Selotle-geng ka nosi, mo nthefoleleng mme e tla re go ise go fele kgwedi ke tla bo ke mo rathile ka tladi go se na maru. Kana ke itse se se dirang gore lo mmoife. Lo boifisiwa ke ha a dikile a tshotse dingaka tsa Marotsi di le tharo tse di neng tsa fetsa kgwedi tse tharo fa go ene. Nna ke setse ke tlhatlhobile go bona ha go le sengwe se ba se mo diretseng mme ga go sepe gonne banna ba e ne e se dingaka, e ne e le boropane fela. Ha lo sa batle gore a bolawe ka tladi lo ka bolela tsela e lo batlang gore a bolawe ka yona. Ga se tiro mo go nna gore ke fedise botshelo jwa gagwe. Ba bantsi ba lona ba itse se nka se dirang ha tiro ya se re se kgobokanetseng fano e ka tlogelwa mo diatleng tsa me. Lo itse gore ditshwene tsa me di dintsi. Ke palelwa ke go dira se ke se itseng gonne ga nka ke ka dira sepe ke sa laelwa ke beng ba tiro e. Ke letetse taelo e e tswang mo go Kedirelwang le bana ba ga moglowe. Ga ke itse gore a lo ne lwa utlwa mo go rangwane 'a kgosi gore jaaka re phuthegile fano jaana, re re re bua khupamarama, go teng mo gare ga rona ba ba in-tshitseng bokgatwane, ba e a bong e tla re ha re phatlalala fano ba bo ba ya go bolelela Selotle-geng se re ntseng re se bua ka ga gagwe. Nna ka nosi ka re a ba tshware thata tiro eo ya bona ya bolotsana, fela ba eletlhoko gore re se ka ra itse gore ke bomang gonne lo itse botlhe ka molao wa Setswana gore monna yo e a reng ha banna ba sena go

bua diphiri tsa bona a tsamae a althame ka ga tsona jaaka legakabe le sena go ja dinama tsa ditoto tsa diphologolo. Batho ba ba ntseng jaana lo a itse gore ba siametswe ke go lobelwa dintsi."

Go ne ga araba monna yo o neng a bidiwa Moremi ka go re: "Borra, re ntse re utlweletse dikgang tse di bokete tse lo ntseng lo di bua. Fela ke lo kopa gore ha nka fapoga ka loleme mo go se ke emelelang go se bua lo se ka lwa nkolopa ka matlapa gonne le ha re le mogopolo o le mongwe ka se re ikaelelang go se dira, go na le mabakanyana a a iphitlhi-leng a re fapaanang mo go ona ka megopolo. Ke bua jaana, borra, ka gore ka metlha e re ntseng re kopana fano ka yona go bua kgang e le jaanong re e phuthaganetseng fano, re ntse re bua ka go batla tsela ya go tlosa Selotlegeng mo kemong e a mo go yona mo morafeng o mme ke ntse ke gopola le gona ke dumela gore maikaelelo a magolo a rona ke gore re mo kgaoganye le kgosi le gona re mo ntshe ka kgoro ya motse gore a tloge fa pele ga matlho a rona. Ke ntse ke sa itse gore maikaelelo a go mo tlosa mo kemong ya gagwe lo raya ka go fedisa botshelo ba gagwe. Ke ne ke kopa borra gore..." Mongwe wa lesomo a tsena Moremi ganong a re: "Moremi kana ga o bue, le gona ga ke itse gore a o ntse o ikutlwa gore o bolela dilo mang. Didimala o nne fa fatshe, ga o na puo e o ka e bolelang jaanong." Moremi a araba ka go re: "Kana borra ke sale ke kopa kwa tshimologong gore e re ka motho a sa fapoge ka dinao fela mme le ka loleme a fapoga, lo se ka lwa sala diphoso tsa me morago mme lo tseye phoso e nngwe le e nngwe gore ke ya motlalala-pitsong. Ke tla lesa go bua borra ka kesetse ke lemositswe gore ke dule mo tseleng."

Go ne ga ema monna yo o neng a bidiwa Kebadijwe mme a araba ka go re: "Borra nna ke emela go tlatsa mafoko a ga Diratsagae gore taelo ya se se tshwanetseng go dirwa e tshwanetse go tswa mo go bana ba kgosi le rangwane 'a bona. Fela ke ne ke re a go gakologelwe tsela e nngwe e e botoka e go ka fedisiwang botshelo ba ga Selotlegeng ka yona. Ke sisimoga polao ya motho ka tladi le ha bantsi ba gopola gore ke yona tsela fela e go tshwanetseng ga fedisiwa botshelo ba dirukutlhi ka yona. Ha lo ne lo ka dira gore motho yo lo mmolaye ka go dira gore a bolawe ke sengwe sa dioka se se tshwanang le tlou, tau gongwe tshukudu, go tla nna jaaka ekete o sule a le mo ntweng

gonne go tla nna jaaka ekele selo se se mmolaile le sona se inamolela. Nna ke gakolola ka gore a go epiwe letsholo la go ya go dika tau mme e re ka rangwane 'a kgosi e le ene mmolotsa dira, a dire gore mophato o o yang letsholo e nne ona wa ga Selotlegeng. E re ka ke ene a ikantsweng mo go huleng tlhobolo mo mophatong o, go tla dirwa gore e re a ntsheditswe kwa pele go bolaya tau, a e fose mme lerumo la gagwe le e babole fela gore e tle e gakale go feta selekanyo mme e mo tshware e mo garaswanye. Ke gakolola jaana go leka go ntsha dikgopolo tsa lona mo tseleng e e neng e akanngwa ke rre Diratsagae ka go bolela gore ha a ne a ka refolelewa go bolaya Selotlegeng a ka mo ratha ka tladi go se na maru. Ke dumela gore ba bantsi ba lona ba dumelana le nna gore go neelela motho tau go phala go mo fatsa ka legadima."

Kgakolola ya ga Keadilwe e ne ya amogelwa mme ga dumelelanwa gore rangwana 'a kgosi a ye go bona kgosi go akanya le yona gore go bolodiwe mophato kapo mephato go ya go dika tau ka yona nako eo go neng go tile pegelo ya go re e ne e jele dikgomo dingwe tsa moraka mongwe wa kgosi o o neng o bidiwa Diphatsa. Ka nnete Kedirelwang o ne a tloga a ya kwa go ngwana wa ga mogolowe go bua le ene ka ga tshenyo ya ditau le go kopa gore a refolelwe go bolotsa letsholo go ya go dika selalome seo se neng se jela morafe dikgomo ka ngwaga le ngwaga. Kgosi e ne ya refolela Kedirelwang go ya go baakanyetsa go bolotsa letsholo. Le gona e ne ya mmotsa ba ise ba kgaogane gore ke efe ya dingaka tsa morafe e e neng e tla bolotsa dira mme a araba ka gore mo diphekong tsa ntwana o ne a sa itse ope mo dingakeng tsa morafe yo o neng a ka tshwana le Diratsagae. Kgosi e ne ya dumelana le ene gore Diratsagae e nne ene a thayang marumo a mophato o o neng o ya go dika tau e e neng e jele dikgomo ka go ne go se teng ngaka epe mo morafeng e e neng e ka kgethwa go dira tiro eo ha Diratsagae a le teng.

Diratsagae o ne a sa itsege fela mo morafeng wa ga gabo ka ga bongaka ba gagwe. O ne a thologelwa ke batho ba merafe esele ba ba neng ba utlwile tumo ya gagwe ka ba ba neng ba setse ba kile ba ya kwa go ene go batla dithusabasego. O ne a tumisitswe ke go itse maswalo a maruo otlhe. Go ne go itsege gore ha a ne a ka go fa leswalo la dikgomo go ne go sa tseye sebaka o ise o nne morui yo mogolo wa dikgomo. O ne a kgona go dira gore dikgomo le

dinku di tsale mafatlha. O ne a tlhaola dikgomo di se kae tse mong wa tsona a neng itse gore di ne di ka kgona go anyisa mafatlha mme a di nose setlhare sengwe ha di le gaufi le go pagangwa ke poo. Ka ga dinku o ne a tsaya phelefu ha e tla neelwa dinku mme a dire gore e metse dithotse tsa legapu tse di patanganyeng. Fela go ne go sa itse ope gore a dithotse tse o ne a di tlhakanya le sengwe ha a ne a tla dira gore phelefu e di metse. O ne a tshabega thata ka a ne a itse dipheko tse di bosula jaaka a ne a itse tse di molemo. O ne a loa mo go neng go sa tseelwe kgang. O ne a le pelo-e-thata le gona a le setlhogo. O ne a sa go botse lebaka le le bonalang ha o ne o mo raya o re a bolaye mokete ka gonne a go tenne. Se a neng a se tlhokometse e ne e le gore a o ne o kgona go mo ntshetsa tefa e a neng a e lopa mo go wena. Ha o ne o ka mo solofetsa tefa mme ya re tiro ya gagwe e sena go phethega wa simolola go ithamaka, o ne a go fa sebaka mme a go reye a re ha e ka re sebaka seo se feta wa be o ise o mo duele o se ka wa tlhola o itshwenya, fela o tla se bona.

O ne a itse dipheko tsa go sireletsa diruiwa le dijalo mo disenying tsa mehuta yotlhe. Dikgomo tse a neng a di thaile di ne di sa tlaselwe bonolo ke dibata tse di etsang tau kapo makanyana. Tau e ne e di feta fela jaaka ekete e ne e sa bone ditshedi. O ne a dira gore ha dikgomo tse di bona makanyana di a kobe di be di a pheremetse. Ha sefako se ne se ka tla mabele a le mo masimong, o ne a tswa mo mokgorong wa gagwe o a neng a beela dipheko tsa gagwe mo go ona mme a tseye naka ya gagwe a eme fa ntle a simolole go e letsa a re: "Twe-e-e, twe-e-e, golela godimo." Ha tsie e ne e ka tla, o ne a dira gore a tshware nngwe ya lesogodi mme a e jese tshitlho a e lese e fofe mme a letse naka gape a re: "Twe-e, twe-e, golela godimo." Go dira jaana o ne a kgona go emisa sefako ka nako e khutshwanyane, kapo a dire gore tsie e fete e sa nna gope mo masimong a morafe. O ne a upa thaga mme e palelwe gotlhe ke go ja mabele. Ha seboko sa mogokonyane se ne se ka tsena mo mabeleng o ne a dira gore dipeolwane, magodi le mabonyana, le mehuta e mengwe ya dinonyane tse di jang seboko, di tle go se ja gore go be go se ka ga sala sa pheko.

Kgaolo Ya XI

Kedirelwang o ne a re go tloga kwa kgosing a ya go tsena ka Diratsagae go mo itsisa gore kgosi e ne e dumetse gore o ne a ka bolotsa mophato kapo mephato go ya go dika tau, le gore e ne e dumetse gore ene Diratsagae o ne a tshwanetse go baakanya dipheko tsa gagwe tsa ntwaga go tla go foka dira le go di bolotsa. Diratsagae o ne a tla boitumelo go utlwa polelo e mme a araba ka go re: "Kana re sego jang e ka reng re batla selo sa tla fela jaaka re eletsa. Kana gongwe wena mogolole ga o itse mokgwa wa me, fela ke a dumela gore o ntse o utlwa ke bolelwa. O rayang ngwana wa ga mogoloo ha a re ke baakanye dipheko tsa ntwaga? Kana di nna ka metlha di ntse di baakantswe. Fela o ne a bua sentle gonne mokgwa o ke ikaelelang go dirisa dipheko tse ka ona ka letsatsi la ha ke bolotsa dira ke o o itsiweng ke nna ke le nosi. E re ka ke eletsa gore o tle o nkitse o be o ntlhaloganye, ke tla go kopa gore e re ka letsatsi le ke thayang dira le go tshwara marumo a bona ka lona o dire gore mongwe le mongwe wa mephato ya dira a tle kwa go nna go thaiwa a tshotse tlhobolo ya gagwe. Wena o tla bo o eme fa thoko ga me jaaka metlha, o ntse o nneela se ke tla se batlang. E tla re ha Selotlegeng a tla, ha ke sena go thaya kgoro ya mosate, wa baya sengwe le sengwe se o tla bong o se tshotse fa fatshe mme wa dira jaaka eketse o sunetsa motsokwe. O tla re ha o di tsaya gape o dinneela wa tsaya lonaka lwa tshitlho ya botlhoko jaaka ke tla bo ke lo go bontshitse. Ha ke sena go mo thaya o tla lo busetsa fa fatshe o mpha lo lo siameng gore ke thae ba ba tla tlang ka go latelana ga bona. O dire tiro e ka matsetseleko gonne go na le batho bangwe ba e e a reng tiro e e dirwa ba bo ba lebeletse ka kelatlhoko e kgolo gore go dirwa eng."

E ne ya re ka maabanyane a lona letsatsi leo mokgosi wa lela go bitsa banna go tsoga ba phuthaganela kwa kgotleng. Ka nnete e rile ka moso banna ba kgobokana mme e rile ba sena go kokoana monna wa lekgotla la kgosi a ema a re: "Batlhaloga didimalang mme lo bule ditsebe tsa lona lo reetse se mong wa lona a tlileng go se bua le lona." E rile a sena go bua jaana, ga ema ene rangwane 'a kgosi, Kedirelwang yo o neng a ntse a sebaseba le morwa mogolowe, a re:

“Batlhaloga mong wa lona o lo biditse go tla go lo bolelela dikgang tse di seng monate. Dikgang tse ke tse: Go letse go gorogile mongwe wa moraka wa kgosi wa Diphatsa a tlile go bolela gore e rile mo bosigong ba maloba-a-maabane dikgomo tsa bona tsa lala di tlhasetswe ke tau kapo ke ditau. Lo bileditswe go tla go bolelelwa gore go tshwanetse ga tswa mephato e le mebedi, Matladi le Mantwa go ya go dika dilalome tseo go di bolaya. Ke bitsa dikgang tse gore ga di monate gonne go ya go tlhasela tau ke moka go a bong go ilwe go tlhaselana le sera se se boitshegang. Lo tshwanetse lwa ipaakanya fela jaaka banna ba ya ntwaga gonne ba bangwe ba mephato e mebedi e ga ba ye go bowa. Go tloga fa, lo ikilele, lo tlhokomele melao e lo tshwanetseng go e tshegetsatsa ha lo ya marumong.

“Lona banna ba mephato e mebedi e e kgethilweng go ya go tlhasela tau, lo re go tloga fa lo ye gae go ya go baakanya marumo a lona mme e tla re ka moso ka mahube a banna go tla lela lepatata le lo biletsa go kgobokanela ka kwa Phekodibe. Lo ye teng lo tshotse sengwe le sengwe se lo ikaelelang go ya dira lo se tshotse gonne ke gona kgosi e tla bong e ile go lo naya dipheko tsa marumo le go lo foka gore yo o nang le sefifi se mo tlogele. Ke lo laela rure gore ha lo sena go fokwa le go neelwa dipheko tselo tla di newang go ya go iphemela ka tsona mo tirong e lo yang go e dira ga go ope wa lona yo o santseng a tshwanetse go atamela mogatse. Lo gakologelwe gore moyadira ga a laele mogatse gonne o a bo a iphifaletsa naga, a dira gore dipheko tsa ntwaga di se ka tsa galefa. Gakologelwang borra, lona botlhe ba lo leng fano gore taba e mong wa lona a e lo bileditseng e ke khupamarama. Ga go na ope wa lona yo o tshwanetseng go e tsaya kgang le basadi kapo go e akanyetsa mongwe yo e seng wa morafe ono. Basadi ba tshwanetse go bona ka ditiro gore go na le morero mongwe o banna ba o baakanyetsang. Ba tla itse kwa lo ileng teng dira di sena go bolola. Ke yona fela kgang e mong wa lona a e lo bileditseng mme a re jaanong lo ka phatlalala go ya go ipaakanyetsa tiro ya ka moso.”

E rile jaaka go ne go laetswe lepatata la tsoga le phakela le lela mme banna ba mephato e e neng e kgethilwe go ya dira ba ne ba tsoga ba ya kwa ba neng ba tshwanetse go kopanela le kgosi, ngaka le ditlhogo tsa motse teng.

Mephato e ne ya feta ya nnela fale ka karolo tse pedi, bokgakajana jwa maoto a a lesome le botlhamo go tloga fa kgosi le ngaka le ditlhogo tsa motse ba neng ba ntse teng. Mophato o mongwe le o mongwe o ne o ntse ka thulagano ya dikgoro tsa motse mme mo setlhopheng sa kgoro e nngwe le e nngwe banna ba ne ba ntse ka thulagano ya letsalo la bona gonne mophato o mongwe le o mongwe o etelelwa ke ngwana wa kgosi, kapo ke ngwana wa ga rangwane 'a kgosi fa go se na ngwana wa kgosi go etelela mophato. Ngaka e ne ya simolola go thaya mephato ka go jesa bana ba kgosi tshitlho pele mme ya ya le batho ka thulagano ya bona go fitlhela e be e ba fetsa ka go thaya batlhanka ba bona ba ba kwa moragorago. Mo mophatong wa ga Selotlegeng go ne go le ditlhopho tse pedi fela tse di neng di le kwa pele ga setlhopho sa kgoro ya ga Ra-Odirile. Setlhopho sa boraro mo mophatong o ke se se neng se eteletsewe ke Selotlegeng. Se se re bontsha gore kemo ya ga Selotlegeng mo thulaganong ya letsalo la morafe wa Batlhaloga e ne e le ya boraro. Ke gore ha go ne go ka tlhokafala motsayasetilo sa bogosi mo ntlong ya kgosi le ya ga Rangwane 'a kgosi, ntlo ya ga Ra-Odirile ke yona e neng e ka tsaya setilo sa bogosi jwa Batlhaloga.

E ne ya re ngaka e santse e tlhakanya dipheko tsa yona ka fa e neng e itse go di tlhakanya ka teng, rangwane 'a kgosi a bo a tsamaya le mephato go bona ha ba ne ba ntse ka thulagano ya letsalo la bona ka dikgoro tsa bona. Ka nnete e rile a sena go bona gore go ne go se sepe se se neng se fosegile a bolelela morwa mogolowe gore mephato e ne e ntse ka thulagano ya yona mme go ne go tlhokega gore ngaka e simolole go dira tiro ya yona. Kgosi e ne ya refolela ene rangwane 'a yona gore a bitse bayadira ka tatelano ya letsalo la bona ka kgoro le kgoro. O ne a simolola ka go bitsa mophato wa Matladi o o neng o eteletsewe ke monna kgosi yo o neng a bidiwa Kenyaditswe. Motho wa ntlha go loma tshitlho mo setlhopheng se e ne ya nna ene Kenyaditswe ka nosi. O ne a salwa morago ke Bothoboile, ngwana wa ga rangwane 'a kgosi yo o neng a bidiwa Kgosi-dialwa. Le gale ene o ne a sa tlhole a phela. E ne ya re ngaka e sena go fetsa go tshwara ba-kgosing mo mophatong wa Matladi, go ne ga emisiwa Kephethile le bomonawe mo mophatong wa Mantwa. Kephethile e ne e le

ngwana mongwe wa borangwane ' kgosi wa lapa le le kwa morago yo o neng a bidiwa Goganamang.

Nako ya ga Selotlegeng gore a tshwarwe ke ngaka e ne ya tla. Go ne ga bidiwa ene le setlhopha sa lekgotla la ga gabo se a neng a se eteletse pele. O ne a thaiwa ka mokgwa o o bosula o o neng o itsiwe ke Diratsagae le Kedirelwang ba le nosi. Tshitlho e a neng a thaiwa ka yona e ne e lebitswe go dira gore a re go bolola mo gae a se ka a tlhola a bowa. E ne ya re ha nako ya go thaya mephato e sena go fela, rangwane a kgosi a itsisa gore bayadira botlhe ba ba neng ba tshwerwe ka naka lwa dira ba ne ba tshwanetse go phirima ba ya go lala kwa kgotleng la kgosi. Go ne go dirwa jalo gore ba tle ba tsoge ba phakela ba bolola. E ne ya re go sa le phakela ka letsatsi le le latelang leo dira tsa tsoga tsa tswa ka motse. Go ne ga tlholwa go tsamaiwa ga bo ga lalwa nageng mme e rile ka moso ka nako ya magorogo a dikgomo mephato ya goroga kwa morakeng wa kgosi wa dikgomo tsa Diphefe. Go ne ga lalwa fa ga be ga tsoga go tlholwa teng go ithutiwa tsela e letsholo le neng le tshwanetse go abiwa ka yona ka letsatsi le go neng go tla bololwa fa. Ba ne ba fitlhela gore ka letsatsi le le fa pele ga le ba gorogileng ka lona tau e ne ya lala e bopa ntlheng ya botsheka. Ka tsatsi la bobedi le le neng le tshwanetse go ba tlhabela kwa morakeng wa Diphefe, ba ne ba bolola go sa le phakela go ya teng kwa go neng ga utlwiwa tau e duma teng.

Go ne ga tsamaiwa go tsomiwa ka kelatlhoko e kgolo go batlwa ha go ne go ka bonwa sengwe se se neng se ka supa mo ditau di neng di tsamaya teng. E ne ya re fa gare ga motshegare ga ikhutsiwa ga dirwa dijo ga jewa. Go ne go bolailwe diphoti le diphudufudu ka bontsi mme ga gotsiwa molelo ga besiwa dinama ga jewa. E ne ya re ha go sena go jewa, letsholo le ne la aba gape. Go ne ga tsamaiwa gape go tsomiwa ka mokgwa otlhe wa letsholo mme e rile ka nako ya ha go tlhatlegwa dilalelo mokgosi wa utlwala o re: "I-i-u, ga se koo ke kwano." Makoko a ne a phuthegela kwa mokgosi o neng o lela teng. Go ne ga fitlhelwa marapo a tholo e go neng go bonala gore e ne e jewle ke ditau ka lona letsatsi leo. Motlhala wa tsona e ne e le wa motshegare, le gona go ne go sa belatse gore di ne tsa tloga fa tholong e ha di utlwa gore batho ba ne ba tla, gonne manong a a neng a kokona marapo a tholo e e ne

e le gona a tsenang fa go ona ka nako eo. Go ne ga dume-
lanwa gore go lalwe fa gore go tle go tsoge go simololwa
go di tsaya ka motlhala letsatsi le tihabile. Letsatsi le ne
le santse le le fa godimo mme e rile ha go agiwa ditlaagana,
mophato wa ga Selotlegeng wa ya go tsuma se go neng go
tshwanetse ga lala go laletswe ka sona.

Go ne go le Masarwa a a neng a tsena mo lesomong la
batsomi gore ba tle ba ikgopelele sengwe sa diphologolo tse
di neng di tla bolaiwa. E ne ya re ha letsholo le setse le
abilwe ga tsoga dinare tse di neng tsa bona batho ba letsholo
ba setse ba le gaufi le fa di neng di bothile teng. E rile ha
di re phelophelo! makolwane a ragoga a di sala morago go
leka go di atamela gore ba tle ba di thuntshe. Makau a ne a
kona mangole ga nna semphete, lorole lwa bela, ga ša
dikong ga sala molora. E rile go ise go ye kae, a bo a setse
a dule ka bona mosimane yo o lebelo e neng ekete la namane
ya lebotlana — Selotlegeng, a be a sala a ba eletsale fale.
O ne a tloaganya a be a fitlhela a setse a di gorile direthe.
O ne a re ha a bona gore o ne a setse a le gaufi le tsona go ka
hula e nngwe ya tsona go e bolaya, a ema mophane mosimane
wa sona, a supa kwa pele ga gagwe, a lesa mosi ga re, kgothu-
u-u! Lerumo la gagwe le ne la huhumela nare la e baba
mapara. E rile ha e bowa kwa ya tlhaga e jele molato e o
feditse e rototse matlho a ntse mahibidu e batla ene yo o
neng a e rumotse. Makoko a ne a tlhanola direthe, ga
thunya lorole ga befa ga nna semphete; motho a bone
setlhare a se pagame ka dikala gonne ha o ka pagama setlhare
ka kutu o kobilwe ke nare, e ka go papatlela mo kutung ya
sona.

Motho yo o neng a le kwa morago ha go tshabiwa jaana
e ne e le Selotlegeng gonne e ne e le ene yo o neng a le kwa
pele ga batho botlhe ha go lelekilwe dinare. Fa pele ga
gagwe go ne go le Mosarwa yo o neng a le fa morago ga
gagwe ha go kobilwe dinare. E ne ya tlhaga e thuthafetse
mo go maswe phologolo ya naga, e siane mo e neng ekete
e ne e sa gate lefatshe, e laditse dinaka tsa yona mo magetleng
a yona, e latlhetse tlhogo ya yona fa gare ga maoto a pele
ekete e tsholeditswe kwa morago. E ne e gora Selotlegeng
direthe ka bobebe jo bo tsietsang ,ebile go bonala sentle
gore go ne go ka se ka ga tsaya metswetswe e se kae e ise
e mo thule ka nko ya mo latlha le lefatshe. E rile ha e setse
e mo tlhomile nko mo maragong ya ne ekete e mo kuka ka

mowa wa dinko tsa yona gonne o ne a tlola a be a sala ekete ga a gate lefatshe ga be ga sala go dule phatlha gape fa gare ga gagwe le nare. E rile ka sona sebakanyana se a tlola a be a feta Mosarwa yo o neng a ntse a siane fa pele ga gagwe. Kana o ne a sa siane motho yo, o ne a tsosa phefo. E re ka go bonala gore nare le yona e ne e gopola gore e ne e le mo godimo ga gagwe, e rile ha e buduloga ya fitlhela Mosarwa wa batho fa pele ga yona. Ka yona nako eo e ne ya mo kuka ka nko ya be ya sala e mo rwele ka dinaka. E rile ha e thikhitha tlhogo ya yona ya mo latlhela fa fatshe. E ne ya mo tubuka ka sebakanyana ya be ya sala e ntse e mo akgela kwa godimo ka dinaka mme a nne a tsholologe jaaka selo se se neng se se na maitshwarelelo mo dinakeng tsa yona. E re ha a wela fa tatshe e mo iteye ka tlhako ya pele, e mo phamole ka dinaka e be e sale e mo kgabudukanya ka tsona mo godimo.

La bofelo e ne ya bona gore go ne go sa tlhole go le botshelo mo go ene gonne le ha e ne e mo katogile e emetse fale go bona ha a ne a ka itshikhinya; o ne a namaletse jaaka kota ya motswere. Nare ha e ntse e dira dilo tse ka motho wa batho e ne e lebeletswe ke mang yo o neng a bona sentle sengwe le sengwe se e neng e se dira? E ne e lebeletswe ke Selotlegeng yo o neng a le fela fa go yona mo godimo ga setlhare se a neng a se tlolela ka dikala ha a feta Mosarwa. Go bonala gore e ne ya mmona ha a tlolela mo setlhreng se gonne e ne ya re ha e fetsa go kataka Mosarwa ya tsosa tlhogo ya leba mo godimo ga setlhare. E ne ya rakanya matlho a yona le ene a itshikhinya a ipaakanyetsa go e hula. E ne ya ema ya tlhaba setlhare ka matlho mme le ene a se ka a itshikhinya. E rile fa morago ya boela mo Mosarweng gape go bona ha a ne a sule mme e ne ya re e santse e dira tiro e a ipaakanya gore a tle a e thuntshe. Ka nnete e rile e ema go batla gape selo se e neng ya se bona mo godimo ga setlhare, a bo a setse a ntse sentle. O ne a lesa mosi e santse e rototse matlho e batla mo godimo ga setlhare mme lerumo la gagwe la e tsena fa gare ga molala le legetla la molema.

E ne ya tlola ha e utlwa lerumo, kgomo ya naga, ya feta ya opa setlhare sa mogonono ka tlhogo ya udubatsa Seletlegeng mo dikaleng tsa sona; ya re ha e wela fa kutung ya sona le ene a re mo godimo ga yona a re sitlha! A ema a ragoga go tshaba mme e rile a le fale a gadima go bona

ha e ne e tla e mo kobile mme a bona e kgobelegane fa kutung ya setlhare e sa itshikhinye. A ema a kua a re: "phuthegelang kwano ke e bolaile." Go ne ga phuthegelwa kwa setopong sa nare mme ga fitlhelwa a e tlhabile mo e neng ya kgona fela go tlola go wela fa kutung ya setlhare go swela teng le ha e ka bo e ne e sa se thula. Go ne ga nna boitumelo ha e ne e bolaile Mosarwa e sa bolaya motho. E ne ya buiwa mme dinama tsa yona tsa tsewa tsa isiwa kwa go neng go thibeletswe teng. Go ne ga lala go itisiswe go tserwe dikgang tsa ha batho ba ne ba tlhotse ba thubilwe ke nare lephatla. Go ne ga robalwa fa morago ga maitiso a maleele mme e rile fela ka boroko ba ntlha ga utlwiwa mongwe a lora a goela kwa godimo a re: "Iyo-o, nthuseng, e ntshwere!" Go ne ga fitlhelwa gore motho yo o neng a lora e ne e le ene Selotlgeng.

O ne a bolela gore o ne a lora go tlhasetswe tau e tseneletswe ke dintša di e loma. E rile ha e tla, ga kgethwa ene gore a e hule a e bolaye. O ne a tswa go ya go e kgatlhantsha mme e rile ha a lemoga gore e ne e le gaufi, a ema a e hula. O ne a e fosa mme ya tlhaga e šenne meno e bile e ntse e a itaanya e tla kwa go ene. E ne ya mo tsietsa mo a bileng a gakiwa ke go e hula la bobedi kapo go tshaba mme e rile a ise a itse fa a neng a le teng ya bo e setse e apere nae kobo e le nngwe. E ne ya mo phamola ka letsogo ya mo latlhela fa fatshe. Ke gona e rileng ha e mo tshwere jaana, a goa a re: "Iyo-o- nthuseng e ntshwere." Tira-galo e e ne ya mo tshwenya ya be ya mo tlhobaetsa. E rile ha a ntse a balabala ka pelo ka ntlha ya go tlhobaela, a utlwa dintša di bogola ka thata mme a tsoga a leba kwa di neng di bogola di lebile teng. O ne a bona selo se se hibidu se e neng ekete leitlho la setimela mme a tsosa ba ga 'abo gore le bona ba bone se a neng a se bona. Ba botlhe ba ne ba bolela gore selo se se neng se bonwa se e ne e le leitlho la tau. Ba ne ba tsoga ba iteelela molelo gore e tle e se ka ya tla gaufi le bona. E rile ka moso makau a tsoga a e tsaya ka motlhala. Ba ne ba e latela jaana mme e rile go ise go nne motshegare o mogolo ba utlwa dintša di setse di e phageletse gonne mo gare ga leratla le le neng le dirwa ke dintša go ne go a ne go utlwiwa e beta kodu gangwe kapo ga-bedi fela. Makoko a ne a inakanya ka ditlhare go ya kwa di neng di bogola teng. E ne ya re ha e ba bona ya tlhokomologa dintša ya lwela go ya kwa go beng ba

tsona. Dintša ga di a ka tsa e lesa mme di ne tsa e tlakatla gore le yona e be a simolole go di kgabetla ka meno le ka dinala. E ne e phamola ntša ka meno mme e re ha e e latlha go bonwe ntša e wela kwa e kgaogane le mala a yona. Ditopo tsa dintša di ne di lalaanye mo motlhaleng wa yona jaaka ditopo tsa diphologolo di gatilwe ke setimela. Motho o ne a bua a re: "Sio hee, borra, a mogaka a tswe re mmone." O ne a tswa mogaka wa marumo, Selotlegeng a re: "Ntang ke e bolae." O ne a tswa mo lekokong a gwantela kwa go yona. Go ne go le lekolwane lengwe le bidiwa Ketshabamang. Monna yo le ene o ne a itse go hula tlhobolo mo go neng go sa belatse. O ne a sala Selotlegeng morago gore e re ha go ne go ka fosega sengwe a bo a le gaufi go mo thusa.

Selotlegeng o ne a re ha a bona gore e ne e setse e le gaufi le ene, le gore go ne go sa tlhole go na le ditlhare tse dintsi fa gare ga gagwe le yona, a itiketsa ka lekabu la mfatlha gore e mo atamele. E tlhagile e šenne meno e a itaanya, melomo ya yona e roroma ekete ya motho a tshwerwe ke bolwetse ba letshoroma. E rile ha a bona gore e ne e mo atametse fa a neng a ka e hula, a khubama ka lengole, a tsholetsa tlhobolo ya gagwe ekete o ikuka letlhaa ka yona, a roba leitlho la molema, ga duma ga re kgakgo-o! E rile ha mosi wa tlhobolo ya gagwe o apoga fa pele ga matlho a gagwe a fitlhela tau e apere nae kobo e le nngwe. E ne ya mo ubula ka letsogo ya mo latlha le lefatshe ga thunya lorole ga re kue! Ya mo gafela ka fa tlase ga yona, ya sala e famotse sefatlhego e batla yo o neng a mo setse morago. E re ka Ketshabamang a ne a setse a ipaakantse, o ne a e gakisa se e neng e ikaelela go se dira. O ne a lesa mosi ka bobebe ga duma ga re ratho-o! Tau ya wela fa fatshe ga re goso! Makoko a ne a fologa mo ditlhareng a sianela kwa setopong sa tau. Ba ne ba feta ba phatlatlatsa dintša mo godimo ga yona mme ba tlosa setopo sa yona mo godimo ga motho. E rile ha tau e sena go tlosiwa mo go ene a supuga a ema ka dinao a re: "Borra, nthuseng e nthobile letsogo." Ka nnete go fitlhetswe e mo robile letsogo fa gare ga legetla le sejabana. Go ne go le monna mongwe wa lesomo le yo o neng a itse setlhare sa thobega. O ne a pharatlhanya ha go buiwa tau a batla setlhare se a neng a se itse. E rile ka sebakanyana a bo a setse a mo tlhabela a bile a mo fapa. Batho ba bantsi mo letsholong le ba ne ba simolola go tlelwa ke dipelaelo gore go ne go na le sengwe se se neng se fosegile ka ga Selotlegeng gonne go

ne go itsiwa kae le kae gore go ne go se sebaka se a neng a ka thuntsha tlhobolo mme lerumo la gagwe la wela fa fatshe. Ba ne ba gakgamala ha a ne a ka lala a fositse nare mme a be a tsoga a fosa tau e a neng a tswa mo ganong la yona. Mo malatsing a a fa morago ga kotsi e e neng ya mo tlhagela go ne ga bololwa go ya go dika, mme ene o ne a sala mo ditlaaganeng go ikhutsisa letsogo le le neng le khutlegile.

Mo malatsing a, mogaka yo mogole e ne e le Ketshabamang yo go neng go itse mang le mang gore o ne a sa atamele Selotlegeng gope ka go kolopa tlhobolo. Ene Ketshabamang ka nosi o ne a gana ha makoko a letsholo a ne a mmitse mogaka mme a ba raya a re: "Borra ga ke rate ha ke ntse ke utlwa lo umaka gore mo malatsing ano nka phegisanya le Selotlegeng ka go kolopa tlhobolo gonne ga a ise a nne teng motho yo o ka hulang tlhobolo le Selotlegeng mo morafeng otlhe wa Batlhaloga. Le gale ka lo sa mo itse lo ka nna lwa nagana, le gona lwa bolela gore go ka nna mongwe mo morafeng ono yo o ka kolopang tlhobolo le ene. Nna yo ke mo itseng sentle ga nka ke ka itsietsa gope gore e ka re ka motlha mongwe ka mo atamela ka go hula tlhobolo. Se nka se lo tiisetsang ke se: Lo reetse ka tsebe tse di bulegileng go utlwa se mokgwa e leng sona. Tiragalo e re e boneng mo mabakeng a mabedi a a fetileng, ka ga nare le tau tse bobeding ba tsona di batlileng go bolaya Selotlegeng, go tla utlwala sa yona. Lo a itse gore ba teng bangwe mo morafeng wa ga rona ba ba nang le kitso e kgolo e e gakgamatsang mo go direng bosula mme mo go direng sengwe sa tshiamo go se sepe se se makatsang ka ga kitso ya bona."

Mo sebakeng sa ha mephato ya letsholo e le kwa nageng, Diratsagae o ne a tsogela kwa kgosing ka letsatsi le letsatsi go ya go lekodisa kgosi le ditlhogo tsa morafe bophelo ba makoko a a neng a le kwa nageng. O ne a dira tiro e ka go bona mo ditlhakong sengwe le sengwe se se neng se diragala kwa letsholong. Ha go ne go le sengwe se se neng se fosegile kwa ba neng ba le teng o ne a se bona mme a tlhalosetse kgosi le morafe se molato e neng e le sona. O ne a nonofile go bona ka ditaola jaaka ekete o ne a bona selo se se neng se le fa pele ga gagwe. O ne a se na sepe le go batlisisa sengwe ka ga diphologolo tse ba neng ba di bolaya go di ja. O ne a tlhokometse ka tsona ditaola tsa gagwe go batlisisa se e neng e ka nna sera mo letsholong la bona.

Kotsi ya ntlha e e neng ya ba tlhagela o ne a e bona sentle mme a tlhalosetsa morafe gore ka tsatsi la gore go ne ga se ka ga nna pila kwa mephato e neng e le teng. O ne a bolela ka letsatsi le le latelang le ba neng ba tlhasetswe ke nare ka lona gore ba ne ba lala ba tlhasetswe ke seoka sengwe se se bileng sa ba tlatsa lenyaokana sa ba pagamisa ditlhare. O ne a bolela gore ba ne ba se bolaya mme se batlile go bolaya mongwe wa bona. O ne a bolela gona gore motho mongwe o ne a bolawa ke seoka se se neng sa pagamisa banna ba letsholo ditlhare mme fela e ne e se mongwe wa bona.

E ne ya re fa morago ga malatsi a mane kapo a matlhano Selotlegeng a ntse a ikutlweletse letsogo a bolola gape le letsholo go ya go tsoma. O ne a ikutlwa sentle a bile a bona gore ha phologolo e ne e ka tsoga, kapo ya feta fa pele ga gagwe, e ne e ka se ka ya falola. Go ne go letse go bonwe motlhala wa tlou mme ga tsogelwa kwa motlhala o neng o letse o bonwe teng gore e tle e latwe go bonwe ha e ne e ka se ka ya bolawa gonne dinaka tsa yona ke leruo le legolo. Letsholo le ne la tsena kwa motlhala o neng o letse o bonwe teng mme ga simololwa go o sala morago. Letsholo le ne le abilwe mme leneko la lona la boa kgakala. Bagaka ba bagolo, Selotlegeng le Ketshabamamang, ba ne ba beilwe mo mannong a bona gonne ha letsholo le abiwa, go elwatlhoko gore mongwe le mongwe a beiwe mo mannong a gagwe ka mokgwa o a itsiweng go kolopa tlhobolo ka ona. Go elwatlhoko gore motlhala o latiwe ka go o pota ka kwa phefo e yang teng gore diphologolo tse di tserweng ka motlhala di se ka tsa utlwa batsomi ka mowa ba sa le kgakala. Ga go a ka ga tsaya karolo e kgolo ya letsatsi ha go ntse go tserwe ditlou ka motlhala mme di ise di bonwe. Di ne tsa bonwa pele ke leneko la letsholo le Selotlegeng a neng a le ka kwa go lona. Ditlou di ne tsa ba bona mme ka di ne di le ka kwa phefo e neng e tswa teng ga di a ka tsa lemoga gore e ne e le batho.

Selotlegeng o ne a se ka a senya nako mo go sepe. E rile fela ha go twe ke tseo, a bo a setse a tlodile mosimane wa pheta-ka-pejane a di nanabeletse ka maikaelelo a gore e re go ise go ye kae, a bo a setse a lesitse mosi a laditse e nngwe ya tsona le lefatshe. Di ne di ise di bonwe ke batho ba botlhe ba leneko le a neng a le ka fa go lona ha a ema a tshwara tlhobolo ya gagwe ka mabogo a mabedi a supa namane e tona ya tlou ka yona, a latsa letlhaa la gagwe mo

godimo ga yona fa a neng a e tshwere ka letsogo la nja, a lesa mosi ga re thathu-u! E rile ha bontsi bo makala gore go ne go thuntsha mang, a thuntsha eng, batho ba iteega lephatla ba boela kwa morago ba tshaba go se na yo o gadimang yo mongwe. Ya tla e jele molato e o feditse kgolo'ammadisanyana, e beile lorole mothaladi e totile ene yo o neng a e tlhabile ka lerumo. A re o ikuka a bo a sala ekete ga a gate lefatshe mme a bo a tsaya boaka. O ne a tlola a bo a feta a tsena mo gare ga lekoko le le neng le le fa pele ga gagwe. E ne e mo susumetse thata mo e neng ya se ka ya tlhokomela ope wa batho ba a neng a le mo gare ga bona. O ne a re ha a gadima a fitlhela e setse e le mo go ene. A re o tikela ka setlhare mme ga se ka ga mo thusa sepe gonne e ne ya phamola setlhare se ka pogo ya yona ya se kumola ka medi ya mmipa ka sona. E ne ya mo somola mo teng ga dikala tsa sona, ya mo kuka ya mo itaaganya le lefatshe, ya mo pagama ya mo tubaka ya mo tlhakatlhakanya le mmu, ga nna gobe.

Makoko a a neng a thubegile lephatla a ne a retologa ha e sena go mo tshwara, a digela marumo a ona mo godimo ga yona jaaka ekete e ne e welwa ke sefako. E rile ha marumo a a e tsena ya mo tlogela ya tsamaya ka bokete ya ya fasetlhareng se segolo sa motswere ya feta ya ikaega ka sona ka sebakanyana. Ya tloga fa go sona ya leka go ya fa go se sengwe mme e rile e ise e tsene fa go sona ga retelelga. E ne ya ema fa mme e rile go ise go ye kae, ya dira modumo o mogolo o o bileng wa roromisa lefatshe. E rile ha modumo o o re tu! ya ya kwa tlase ka bonya ya be ya re goso! Bontsi jwa batho ba ba neng ba le gaufi bo ne ba sianela kwa setopong sa ga Selotlegeng ha e sena go wa mme ba fitlhela e le bogologolo mowa o dule mo nameng, le gona setopo sa gagwe se le boleta ekete ga se na marapo. Go ne ga nna kutlobotlhoko e kgolo mo go botlhe ba ba neng ba le fa setopong sa gagwe. Go ne ga tshwarwa bothata gonne bangwe ba bona ba ne ba wela fa fatshe ka ntlha ya go tlala pelo. Ba ba neng ba le thata go tshwara dipelo tsa bona gore di se ka tsa ba digela fa fatshe ba ne ba le mo tlalelong e kgolo, le gona ba sa dumele gore se ba neng ba se bona e ne e le boammarure. Le ha go ne go ntse jaaka ba ne ba bona, ba ne ba rapela gore se ba neng ba se bona e ne ekete se ka fetoga toro gonne go ne go se ope wa bona yo o neng a kgona go bopa mo mogopolong wa gagwe

selekanyo sa kutlobotlhoko e e neng e tla nna teng mo morafeng motlhang dikgang tsa loso lwa ga Selotlegeng di neng di tla tsena kwa gae.

Ka lona letsatsi la tiragalo e e botlhoko e Diratsagae a bona mo ditlhakong tsa gagwe gore tiro ya gagwe e ne e phethegile. O ne a se ka a ya go bega sepe kwa kgosing gonne o ne a setse a ne a le kwa kgotleng ka moso wa lona letsatsi leo. O ne a itlhaganela go ya go sebela Kedirelwang gore ka mokgwa o a neng a bona mo ditlhakong ka ona keletso ya bona e ne e diragetse. O ne a kopa Kedirelwang gore a se ka a lesa mmutla wa rotha madi go fitlhela kgosi le ditlhogo tsa morafe ba be ba itse ka ga se se neng se diragetse. Kgosi e ne ya lala e tshwentswe ke ditoro tse di maswe tse di botlhoko. E ne ya lora mephato ya letsholo e goroga mo gae e tla e opela koma ya khutsafalo. Mantswe e koma eo ke a:

“Banna we-e-e tau e jele nama ya motho,

Sebata helele tau e jele nama ya motho,

Go ilwe go dikwa tau e jele nama ya motho.”

E ne ya bona mo torong e, mephato ya letsholo e tla e rwele setopo sa ga Selotlegeng mme rangwana 'a yona, ebong Kedirelwang, a emisa mephato ha e tsena ka kgoro ya motse gore a boke, go supa boitumelo ba gagwe ka ga se se neng se diragetse. E rile ka yona nako eo kgosi ya bona mosadi wa ga Selotlegeng a tlhaga a tsamaya jaaka motho a tsenwa mme a feta a itatlhela fa pele ga yona mo kgotleng, a bolela gore e ne ya re a ntse a le fa lapeng a utlwa banna ba opela koma ya botlhoko mme e rile ha a ema go bona kwa ba neng ba tswa teng, a bona monna mongwe a tswa mo lesomong le le neng le opela a tlhaga a lebile kwa kgorwaneng ya gagwe a sikere tlhobolo ya ga Selotlegeng mme ya re ha a fitlha fa kgorwaneng a e folosa mo legetleng a kitla lefatshe ka yona a be a e seega ka lobotana fa kgorwaneng a e tlogela.

Kgosi e ne ya thanya mo torong ya yona ka nako e mme ya phekgoga ya nna ka marago mo dikobong mme ya re: “Ao, kana toro e e botlhoko jang!” Mohumagadi yo o neng a tsosiwa ke go tsoga ka lepharatlhatlha ga monna wa gagwe o ne a tsoga mme a re: “Go a reng ntata, molato ke eng?” Kgosi ya re: “Ke tsosiwa ke toro e e botlhoko, le gona o ka utlwa ka mokgwa o pelo ya me e itayang ka ona ka ntlha ya go tshoga. Ke tshaba le go go bolelela se toro e e leng

sona gonne e maswe e botlhoko.” Kgosi ga e a ka ya tlhola e tshwarwa ke boroko fa morago ga toro e mme e rile ka ntlha ya go tlhobaela ya ne e sala e phakelela kwa kgotleng. Monna yo o neng a gotsa molelo wa lekgotla o ne a gakgamala ha a tsena kwa kgotleng a fitlhela kgosi e setse e gotsitse molelo. O ne a dumedisa mme kgosi ya se ka ya mo araba. O ne a bua gape a re: “Bo kae botsogo mong wa me?” Kgosi e ne ya araba ka go re: “Ke teng .Ga ke a tsoga sentle.” O ne a dumela gore kgosi e ne e lwala ka e ne e lapa go bua nae.

E ne ya re ha go sena go sa, banna ba simolola go phuthegela kwa kgotleng jaaka e le tlwaelo mo morafeng wa Batswana. Ba bantsi ba ne ba lemoga gore go ne go le sengwe se se neng se fosegile gonne sefatlhego sa kgosi mo mosong oo se ne se supa gore e ne e le mo khutsafalong e kgolo. Bangwe ba ne ba tlwaetse go dumedisa kgosi ka go e boka ha ba tsena fa kgotleng, mme ka tsatsi leo e ne ya kgalemela mongwe le mongwe yo o neng a re o dumedisa ka go boka. Diratsagae o ne a tla fa kgotleng ha bontsi jwa batho bo setse bo phuthegile mme ya re ka le ene a ne a tlwaetse go boka kgosi, a ne a sala a kgatlhantshiwa ka go bolelelwa gore a se ka a boka ka kgosi e ne e sa je monate mo mosong oo. O ne a gopola ha a thibelwa go boka gore gongwe kgosi e ne e setse e utlwile sengwe ka ga se se neng se tlhagetse mephato e e neng e le kwa nageng. O ne a dumedisa mme a nna fa fatshe. E rile fa morago ga sebakanyana a laela monna wa lekgotla gore a botse rangwane 'a kgosi ha e ne e se nako ya gore a simolole go lekodisa kgosi le morafe bana ba ba neng ba le kwa nageng. O ne a dumelelwa gore a tsewe pele le tiro ya gagwe.

O ne a ntsha kgetse ya gagwe ya ditaola ya letlalo la nakedi mme a e bofolola a tlhotlhorela ditaola tse di neng di le mo go yona fa fatshe. E rile a ise a di sele le ha e le gangwe fela a di lebelela mme a thikhitha tlhogo a leba Kedirelwang a re: “Rra, bolelela mong wa rona gore go botlhoko kwa baneng ba ba kwa nageng. Lewa la ditlhako tse le supa tshaka e e tla ralalang pelo ya kgosi, ke gore le ha re tla lela botlhe, selelo sa kgosi se tla feta sa rona botlhe. E re ka ke bona mo go tsona ditlhako gore mmegi wa se se diragetseng kwa nageng o setse a le gaufi ke tla lesa go batla gore ke mang wa morafe yo o kwa nageng yo o tlhagetsweng ke kotsi. Mmegi o setse a le gaufi thata.” E rile

go ise go fete sebaka se seleele motho a tsena ka kgoro ya motse, ga be ga bua mongwe a re: "Suo mmola-dira yoo." O ne a goroga fa kgotleng mme a feta a nnela fale ka mokgwa le tlwaelo. E rile a sena go nna fa fatshe monna wa lekgotla a tloga a ya kwa go ene go utlwa se a neng a tlile go se bega. O ne a buabua le ene mme e rile go ise go ye kae, monna wa lekgotla a tloga a ya kwa go Kedirelwang go isa dikgang.

Kedirelwang o ne a re a sena go neelwa dikgang a sutelela fa go morwa mogolowe go fitlhiswa dikgang tse di neng di tlišitswe ke mongwe wa makoko a letsholo. Ga go a ka ga tsaya sebaka Kedirelwang a ntse a sebasebela mo tse-beng ya kgosi ha go utlwiwa kgosi e re: "Kana ke latlhe-gelang." Ka mantswe a go ne ga bonwa kgosi e re lepe! e wa mo setilong ka go idibala mme ya kukelwa ka kwa lapeng. Mephato ya letsholo e ne ya goroga mo maitsiboeng a lona letsatsi leo mme batho ka bontsi ba ne ba itse se se neng se diragaletse mephato ya letsholo ka go bona se se neng sa diragala ha mephato e tsena mo gae. Toro ya ga mogatsa Selotlegeng e ne ya diragala fela jaaka a ne a lorile. Kgosi e ne ya thanya mo kidibalong ya yona ha letsatsi le sena go phirima. Selotlegeng o ne a latlhegelwa ke botshelo ba gagwe ka tsela e mme a tlogela kgosi ya gagwe le morafe wa ga 'abo mo khutsafalong e kgolo. E ne e se mo morafeng wa ga 'abo fela mo go neng go le khutsafalo e kgolo mme merafe e mentsi e e neng e itse se Selotlegeng a neng a le sona mo bathong ba bangwe e ne ya lela ka dikeledi go utlwa ka ga loso lwa gagwe. Motho yo o ditiro dintle ga a ratwe ke lefatshe.

Kgaolo Ya XII

Loso lwa ga Selotlegeng lo ne lwa tlisa khutsafalo e kgolo, e seng fela mo pelong ya kgosi ya gagwe le morafe wa yona. Lo ne lwa letsa dikgosi le merafe esele e e neng ya bolokega mo metlheng e e botlhoko e re setseng re utlwile ka ga yona ka ntlha ya ditiro tsa gagwe tse dikgolo. Se Selotlegeng a neng a kaega sona mo merafeng e le dikgosi tsa yona se supiwa ke se dikgosi tse le merafe ya tsona di neng tsa se dira mo losong lwa gagwe. Dikgosi tse di ne tsa ntsha batho go isa matshediso a merafe ya tsona kwa go kgosi Keaboka le morafe wa gagwe wa Batlhaloga. Morafe

mongwe le mongwe o o neng wa ya matschediso a ga Selotle-geng, o ne wa ya kwa Serotobolo e eteleditse dikgomo le gona o tshotse dineo tse di neng di tshwanetse go thusa Kgosi Keaboka mo go fepeng masomosomo a a neng a thologetse loso lwa motlhanka wa gagwe wa boikanyo. Ditiro tse di neng tsa dirwa ke dikgosi tse le merafe ya tsona go etleletsa Kgosi Keaboka le setlhophha sa basiami ba morafe wa gagwe, di ne tsa tshikhinya maikutlo le dipelo tsa batho ba bantsi ba morafe wa Batlhaloga ba e neng e le baba ba bagolo ba ga moswi Selotlelegeng. Batho ba ba ne ba tshwenyega mo ba bileng ba ya kwa go Kgosi Keaboka go ipolela ditlolo le ditshiamololo tsa bona. Ke bona ba neng ba senolela kgosi mokgwa otlhe o loso lwa ga Selotlelegeng lo neng lwa tla ka ona le gore e ne e le bomang ba e neng e le ditlhogo mo morerong wa go fedisa botshelo ba gagwe. Kgosi e ne ya itse ka bona babolayi ba ga Selotle-geng gore ke bafe ba morafe wa yona ba e neng e le bathusi ba yona ba boammarure. Ke gona kgosi e neng ya bona le gona ya dumela gore tsela ya tshiamo ga e tsamaiwe ke batho ba le bantsi mme e e isang kwa bosuleng lorole lwa yona lo beta mokodue.

Ga se selo se se simologang mo malatsing a kajeno gore bontsi jwa batho ba lefatshe e nne jo bo tlhoileng tshiamo le boammarure. Se se re bontshang gore tlhago ya motho e e bosula e tswa le ene kwa a simologang teng ke melao e re sa itseng bogologolo jwa yona mme e le kajeno e leng motheo o mogolo wa melao yotlhe ya lefatshe. Melao e ke e some e go dumelwang gore Moshe wa bogologolo o ne a e newa ke Modimo kwa godimo ga Thaba ya Sinai gore ka yona a tle a kgone go kgobokanya le go bofaganya maloko a a neng a phatlaletse le lefatshe a morafe wa ga gabo, ka fa tlase ga puso le molao o le mongwe. Le fa melao e e sa tlhole e na le maatla a e neng e na le ona mo malatsing a bogologolo, ga go ise go nne molao ope o o dirilweng kwa ntle ga go agelwa mo godimo ga yona melao e. Le fa e ne e diretswe batho ba bogologolo ka fa go neng ga bonwa gore ba ne ba tshwanetse go laolwa ka yona ka gona, go santse go palega gore e ka latliwa gotlhe mme ga dirwa e meša go dumelana le bophelo ba malatsi ano. Se batsamaisa ba melao ba santseng ba kgona go se dira ke go tlhalosa melao e ka tsela e batho ba gompiano ba tshwanetseng go utlwa ka yona gonne se segolo se melao e e se batlang mo go

rona jaaka e ne e se batla mo bathong ba bogologolo ke gore re phele ka kagiso, kutlwano le thatano mo bophelong ba rona ba gompieno ba maruo a mantsi go feta a a neng a tshotswe ke batho ba ntlha ba melao e e neng ya direlwa go ba laola. Melao e e ne ya direlwa bogolo go sireletsa tshwanno ya mongwe le mongwe mo selong se e leng sa gagwe.

A ke ke gakolole babadi ba lokwalo lo se melao e e se batlang mo mothong mongwe le mongwe gore go tle go nne kutlwano, thatano le kagiso mo bathong. Melao ya ntlha e mene ke e e re rutang se tshwanno ya rona mo Modimong e leng sona mme e merataro ya bofelo e re ruta se tshwanno ya motho e leng sona mo go mongwe ka ene. Molao wa botlhano o re ruta gore re tlotle batsadi ba rona. Motsadi wa me le wena ke mongwe le mongwe yo mogolo mo go rona. Motho yo re tshwanetse go mo thusa ka botlalo ka fa re kgonang go mo thusa ka teng. Tsholofetso e re e neilweng fa re ka diragatsa taelo ya molao o ke go okelediwa malatsi a botshelo jwa rona mo lefatsheng. Yo o sa tshegetseng molao o o tla itlhokisa matlhogonolo gonne ga a kitla a amogela tshegofatso ya batho ba bagolo. Kana go molemo jang go buiwa ka bontle ke batho ba ba godileng.

Molao wa borataro o re ruta gore re se ka ra bolaya. Polao e re laiwang ka ga yona e ke ya motho. Ke moila o mogolo go bolaya motho, e seng fela ka fa molaong wa Modimo mme le ka fa molaong wa lefatshe. Re setse re bone ka fa molao wa lefatshe o ganang polao ya motho ka teng. Kotlo ya motho yo o bolaileng yo mongwe ke loso. Botshelo jwa motho ga bo tlotliwe ke Modimo le motho fela mme le diphologolo tsa naga di a bo tlotla. Tlou e ikamolola mo go tse dingwe ha e sena go bolaya motho mme e phele mo boswagading ka sebaka se se itseng. A selo se ga se makatse batho ba bantsi go fitlhela phologolo e e se nang tlhaloganyo e e tshwanang le ya motho e itse bogolo jwa bophelo ba motho?

Molao wa bosupa wa re: "O se ka wa batela." Go batela ke eng? Ke kgokafalo ya monna le mosadi yo e seng wa gagwe. Mokgwa o ke mokgwa o mobe o o ilegang ka fa molaong wa bophelo ba motho. Kana fa molao o o ka bo o se teng go ka bo go se nyalo gonne mosadi mongwe le mongwe e ka bo e le mosadi wa monna mongwe le mongwe. Mo go ntseng jaana kgodiso ya bana e ka bo e le e e ntseng

jang? Tlamelo ya mosadi mo nakong ya fa a tshotse leseka e ka bo e tswa mo go mang? Motho a ka bo a phela jaaka phologolo fa molao o o ka bo o se teng. Bophelo bo ka bo bo le bobo go feta jaaka bo ntse kajeno. Re ka bo re bona bana ba bantsi ba ba tshwanang le ba re ba bonang mo metseng e megolo ba ba sa itseng gore batsadi ba bona ke bomang. A rure go ka bo go le molemo fa selo se e ka bo e le sona bophelo ba motho?

Molao wa bofera-bobedi wa re: "O se ka wa utswa." Go utswa ke sebe se segolo gonne batho ba bantsi ba latlhegetswe ke bophelo ba bona ka ntlha ya go utswa. Go utswa go ke'ng? Go tsalwa ke eng? Go utswa ke go tsaya selo sa motho yo mongwe kwa ntle ga tetelelelo ya mong wa sona. Go tsalwa ke go tlhoka le go bolawa ke tlala. Go tlhoka go tlišiwa ke go sa rateng go tshwara tiro ga batho ba bantsi. Go sa rateng go tshwara tiro ke botlapa. Botlapa ke sengwe sa dibe tse dikgolo gonne ke bona bo tlišang bogodu le bonokwane. Polaano e kgolo e e leng teng mo bathong mo metlheng ya kajeno, e tsalwa ke go tshaba tiro ga batho ba bantsi ba ba ikaelelang go phela ka go utswetsa bao ba tsereng matsapa a go ikgobokanyetsa se se ka ba phedisang. Mo malatsing a bogologolo legodu le ne le tshwarwa le supudiwe mabogo mo leupeng gore le tle le palelwe ke go tshwara dilo tse le di utswang. Bo ne bo ilega rure gonne fa ntlo nngwe e ne e itsega ka bogodu jwa batho ba ba tsets-weng mo go yona go ne go se na motho ope yo o neng a itlotla yo o neng a ka nyala mo ntlong e e ntseng jalo kapo ba gabo mosetsana ba dumela gore ngwana wa bona a nyalwe ke mosimane yo o tsets-weng mo ntlong ya bogodu.

Molao wa boferabongwe o re ruta gore re se ka ra supela mongwe ka rona ka maaka. Kana go supela mongwe ka wena ka maaka go tshwana fela le fa o ka mmolaya gonne go dira jaana ke go lokela motho yo wa batho mo molatong o o sa mo tshwanelang. Mosimane mongwe yo e neng e le ngwana wa kgosi o kile a bolaya motho ka bomo. Motho yo o ne a se na molato le fa e le o mongwe. Batsadi ba ngwana yo o neng a sule ba ne ba ya kwa kgosing go ya go bega setopo sa bona. Kgosi e ne ya utlwa botlhoko mme ya leka go kopa batsadi ba ngwana yo o neng a bolailwe gore ba utlwane nayo gore molato o fele ka kutlwano fa gare ga yona kgosi le bona. Batho ba ba ne ba gana go utlwana le kgosi mme ba bolela gore kutlwano e ne e ka nna teng fa

kgosi e ne e ka dumela se ba neng ba se kopa mo go yona. Ba ne ba lopa gore jaaka ngwana wa kgosi a ne a bolaile ngwana wa bona ba ne ba ka kgotswafala fa ngwana wa kgosi a ne a ka bolawa gore ditlhago di lekane.

Kgosi e ne ya se ka ya utlwisisa go ka duela tlhago ya motlhanka ka tlhago ya ngwana wa yona. E ne ya kopa batsadi ba moswi gore ba dumele go amogela tefa ya dikgomo di le masome a matlhano. Batsadi ba moswi ba ne ba gana ka gore le fa ba ne ba ka kopiwa go amogela dikgomo di le makgolo a matlhano, ba ne ba ka se ka ba di amogela, gone le tsona di ne di ka se ka tsa lekana tlhago ya ngwana wa bona. Kgosi e rile fa e bona batho ba ba gana go utlwana le yona, ya dira leano le le botlhoko go boloka botshelo jwa ngwana wa yona. E ne ya bua le batsadi ba mosimane mongwe yo o neng a le teng fa yo mongwe a bolawa, gore ba rute ngwana wa bona gore a bolele gore mosimane yo o neng a sule o ne a sa bolawa ke ngwana wa kgosi mme o ne a bolawa ke mosimane mongwe yo o neng a bidiwa Kelefile, yo e neng ya re moswi a omana le morwakgosi, a tsaya lerumo la ngwana wa kgosi a mo tlhaba ka lona. Fa ba ne ba ka ruta ngwana wa bona go dira jaana, mme a boloka botshelo jwa ngwana wa kgosi, dikgomo tse kgosi e neng ya leka go reka botshelo jwa ngwana wa yona ka tsona, di ne di tla tsewa ke bona.

Ba ne ba dira jaaka kgosi e ne e ba kopa, mme botshelo jwa morwa kgosi bo ne ba bolokega ka tshupo ya maaka. Kelefile o ne a latlhegelwa ke botshelo ka gore o ne a bolaile motho. Go ne ga nna botlhoko le khutsafalo e kgolo mo batsading ba gagwe gone ba ne ba itse gore ngwana wa bona o ne a swa kwa ntle ga molato. Fela ba ne ba ikgomotsa ka go re: "Molato o tla sekwa ke ditshoswane." Gobuamang o ne a amogela dikgomo ka tshupo ya maaka e morwawe o neng a supela mongwe ka ene ka maaka ka yona. O ne a itumela go amogela leruo le le kana ka nako e khutshwane mme boitumelo jwa gagwe bo ne ba fetoga lefela le botlhoko.

Dikgomo tse di ne tsa swa tse tsotlhe ka nako e khutshwane. Fa morago ga go swa ga dikgomo tse, Gobuamang le kgosi ba ne ba tlelwa ke botlhoko jo bogolo. Morwa-kgosi le molekane wa gagwe yo o neng a mmoloka ka tshupo ya maaka, ba ne ba swa loso lo lo botlhoko. Ba ne ba ile go tsoma mme e rile fa ba ntse ba tsamaya mo sekgweng ba utlwa dintša tsa bona di bogola. Ba ne ba sianela kwa di

neng di bogola teng. Di ne di bogola mo godimo ga setlhare mme e rile fa ba ya ba lebile fa di neng di bogola teng ga tswa noga e kgolo mo setlhareng mme ya ba bolaya ka hobedi.

Molao wa lesome wa re: "O se eletse segnwe sa mongwe ka wena ka pelo tshetlha." Go eletsa sengwe sa mongwe ka wena ka pelo tshetlha ke go eletsa gore selo se e ka bo e se sa motho yo se mo go ene mme ya bo e le sa gago. Keletso e e teng mo bathong ba bantsi, le gona ke yona e tsenyang mo dipelong tsa bona dikgopolo tse di bosula ka ga batho ba bangwe le ka ga sengwe se e leng sa bona. Motho o ithuta go loa gore a tle a bolae ba bangwe ka ntlha ya lehufa le le mo pelong ya gagwe ka ga bona le ka ga se e leng sa bona. Bonokwane, bolotsana, borukutlhi le mekgwa e mengwe e metnsi e e huduanyang botshelo jwa merafe ya lefatshe, ke maungo a lehufa. Fa lehufa le agileng teng ga go na kagiso le kutlwano mo bathong gonne sengwe le sengwe sa tshiamo se motho a ka se dirang go itlamela kapo go thusa bangwe ba e leng batlhoki le batlhaedi se nna sefatlhi se segolo mo go bao ba seng sego, bao e rileng go abelwa batho mekgwa ya botshelo, bona ba abelwa selo se go tweng ke khufe.

Batho ba ba abetsweng leruo la go hufegela motho yo mongwe, kapo se motho yo mongwe a nang le sona, ke batho ba ba seng sego le fa e le ka motlha ope gonne motho yo o ageletseng lehufa mo pelong ya gagwe, a gopola gore e tla re motlha-mongwe la mo tlisetsa sengwe se se molemo. O ntse jaaka kgogo e e elameng mae a a bodileng mme e sofolela gore a tla thuthuga mme go tswa dikgogwana mo go ona. Kgogo ya batho e tla hubalala mo godimo ga dirua tse e be e tle e ntshiwa ke bosae bo e tlhotlhile madi go se botshelo mo go yona. O tla fitlhela diphuka tsa yona di ntse magaraswa eketse makakaba a setlhare se garaswantswe ke sefako. Mme fa o ka ithuta batho o tla fitlhela bao ba se nang lehufa mo pelong tsa bona e le batho ba difatlhego tse di edileng tse di tletseng boitumelo ka metlha. Ba ba kutleletseng lehufa mo mafatlheng a bona o tla fitlhela e le batho ba difatlhego tse di befileng tse eketeng ting ya bojalwa go twe e bedile ya be ya itlantla. Ga o itse gore ke eng se se ba sirang matlho gore ba se ka ba bona gore bophelo jo ba bo tshelang ga se bophelo jwa sepe gonne ga go na boitumelo bope mo go bona. Ke eng se se dirang

gore ba se ka ba itumela? Ba ka se ka ba nna le boitumelo gone ba jewa ke lona lehufa le ba le ntshitseng leruo la bona ka gore mokgwa wa lehufa o mongwe fela mo lefatsheng lotlhe. Le ja ene yo o le kutleletseng mo pelong bakeng la go ja yo le kutleletsweng mo pelong ka ga gagwe.

Gona ga go fetoge le gona go tla nna jalo ka go sena bokhutlo, gore sengwe le sengwe sa bosula se o se dirang se tla go tlišetsa tuelo e e botlhoko gone ga go motho yo o ka jalang mefoka mme a kotula mabele. Le gona re se ka ra forega gore go na le gongwe kwa re tla yang go sekisiwa ditshiamololo tsa rona teng. Motswana a re: "Fa o jelang monate teng le botlhoko o tla bo jela gona." Se ke nnete e e sa fetogeng.

Batho ba bantsi ba ba neng ba ile matshediso a ga Selotlegeng ba ne ba leka go gatelela Kgosi Keaboka ka dikgakololo tsa gore o ne a tshwanetse go itaya lebitla la ga Selotlegeng gore ba botlhe ba e neng e le babolai ba gagwe ba tle ba swe loso lo ba neng ba bolaile Selotlegeng ka lona. Go ne ga nna thata mo go Kgosi Keaboka go amogela dikgakololo tsa batho ba gone o ne a le masisi go ka dira sengwe se a neng a itse sentle gore se ne se le kgatlhano le molao wa Modimo. O ne a ba araba ka go re: "Ba-gaetsho, re rutiwa gore re se ka ra ipusolosetsa. Re na le dibe tsa rona tse dintsi mme ga re batle go di oketsa ka go tlola ditaolo tse di re rutang se Modimo o batlang gore re se o direle le gore re se direlane. Ke ne ka leka go faposa baba ba ga Selotlegeng mo tseleng ya mogopolo o ba neng ba o tshotse ka ga gagwe mme ga ba a ka ba reetsa se ke neng ke se ba bolelela. La bofelo ke ne ka fitlha mo go reng ke ba lese ba dire se dikgopolo tsa bona di neng di se ba ruta gone ke a itse gore tuelo ya mosiamolodi ke e a e amogelang ka botlhoko mo malatsing a bofelo a botshelo jwa gagwe."

Re gakololwa go iphapha mo ditirong tsotlhe tse di bosula le tse di kgatlhano le melao ya botho mme ga re a tlamega go diragatsa se melao e e reng re se dire gone mongwe le mongwe wa rona o filwe go dira ka fa thatong ya gagwe. O ka ijesa monate ka go dira ditiro tse di bosula mme la bofelo o tla ja botlhoko ka selekanyo se o jeleng monate ka sona. Fa motho a ka bo a ithuta ka se se botlhoko se se diragalelang yo mongwe ka ntlha ya ditshiamololo tsa gagwe batho ba bantsi ba ka bo ba ithutile se tuelo ya modirabosula e leng sona ka go bona se se neng sa diragalela

babolayi ba ga Selotlegeng ka motlha wa loso lwa bona. Go ne go tlhomola pelo go utlwa dilo tse di botlhoko tse di neng di tswa ka melomo ya bona motlheng loso lo neng lo apere kobo e le nngwe le bona. Motho wa bo-Diratsagae o ne a swa ditlhotlhapelo gonne go ne ga tsaya sebaka se seleele a le mo dikobong tsa loso mme mowa o pala go tswa mo nameng ya gagwe. O ne a bolela fa go ne go le batho ba ba neng ba thibela mowa wa gagwe go tsena ka kgoro ya legodimo mme mongwe wa bona batho ba e ne e le Selotlegeng. O ne a laela bana ba gagwe gore ba tseye dilo tsa gagwe tse di maswe tse a neng a di tshola a fetsa batho ka tsona ba ye go di katela ka mosima wa nko-ya-tlou.